

T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI

Aslıhan ŞENAY

GENÇ YETİŞKİNLERİN BAĞLANMA STİLLERİ VE
YAŞAM DOYUMU ARASINDA KARDEŞ İLİŞKİLERİNİN
ARACILIK ROLÜ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet SAPANCI

İSTANBUL, Haziran 2025

T. C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI

Aslıhan ŞENAY

212005009

GENÇ YETİŞKİNLERİN BAĞLANMA STİLLERİ VE
YAŞAM DOYUMU ARASINDA KARDEŞ İLİŞKİLERİNİN
ARACILIK ROLÜ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet SAPANCI

İSTANBUL, Haziran 2025

T. C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI

Ashhan ŞENAY
212005009

GENÇ YETİŞKİNLERİN BAĞLANMA STİLLERİ VE
YAŞAM DOYUMU ARASINDA KARDEŞ İLİŞKİLERİNİN
ARACILIK ROLÜ

Tezin Enstitüye Teslim Edildiği Tarih :

Tezin Savunulduğu Tarih : 11 Haziran 2025

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Ahmet SAPANCI

Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Arif Haldun SOYGÜR

Dr. Kader BAHAYİ

İSTANBUL, Haziran 2025

TEŞEKKÜR

Eğitim hayatım boyunca; bana cesaretiyle ve sevgisiyle yepyeni kapılar aralayan babama, yaşam enerjisiyle ve azmiyle hayatımı zenginleştiren anneme, hayatım boyunca pek çok değerli ve zorlu anı paylaştığım tezime ise ilham olan biricik kardeşime yüreğimin en derinlerinden pek çok teşekkür sunuyorum.

Uzun süren tez yazma sürecime ışık tutan ve destek olan tüm arkadaşlarıma ve bana güven vererek bin bir emekle yol gösteren tez danışmanım Dr. Ahmet Sapancı'ya içten teőekkürlerimle.

Bazen düşe kalkan ilerlediğimiz zorlu yollar değerli insanlarla yolumuzun kesişmesine olanak sağlıyormuş. Yokluğunda bir parça eksik kalacağım tüm sevdiklerime şükranla.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii
KISALTMALAR.....	ix
TABLolar.....	x
BÖLÜM 1: GİRİŞ.....	1
1.1 ARAŞTIRMANIN AMACI, GEREKÇESİ VE ÖNEMİ.....	3
1.2 ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ.....	4
1.3 ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI.....	5
1.4 ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	5
BÖLÜM 2: KURAMSAL ÇERÇEVE.....	6
2.1 BAĞLANMA.....	6
2.1.1. Bebeklikte Bağlanma.....	7
2.1.2 Çocuklukta Bağlanma.....	9
2.1.3 Ergenlikte Bağlanma.....	11
2.1.4.Yetişkinlikte Bağlanma.....	12
2.1.5 Bağlanma Figürleri.....	13
2.1.5.1 Anne.....	14
2.1.5.2 Baba.....	15
2.1.5.3 Kardeş.....	16
2.1.5.4 Diğer Bağlanma Figürleri.....	17
2.1.6 Bağlanma Stilleri.....	18
2.2 KARDEŞ İLİŞKİLERİ.....	19
2.2.1 Çocuklukta Kardeş İlişkileri.....	20
2.2.2 Yetişkinlikte Kardeş İlişkileri.....	22

2.2.3 Psikanaliz Kuramında Kardeş İlişkileri.....	23
2.2.4 Bağlanma Kuramında Kardeş İlişkileri.....	26
2.2.5 Sosyal Destek Kuramında Kardeş İlişkileri.....	28
2.2.6 Ekolojik Sistemler Kuramında Kardeş İlişkileri.....	30
2.2.7 Kardeş Kaybı.....	32
2.3 YAŞAM DOYUMU.....	34
2.3.1 Yaşam Doyumunun Tanımı ve Gelişimi.....	34
2.3.2 Yaşam Doyumunun Bileşenleri.....	35
2.3.3 Yaşam Doyumu ve Bağlanma İlişkileri.....	36
2.3.4 Yaşam Doyumu ve Kardeş İlişkileri.....	37
BÖLÜM 3: YÖNTEM.....	39
3.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	39
3.2 KATILIMCILAR.....	39
3.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	42
3.3.1 Demografik Bilgi Formu.....	42
3.3.2 Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – İlişki Yapıları.....	42
3.3.3 Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği.....	43
3.3.4 Yetişkin Yaşam Doyum Ölçeği.....	44
3.4 VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZ SÜRECİ.....	45
BÖLÜM 4: BULGULAR.....	46
4.1 BETİMLEYİCİ BULGULAR.....	46
4.2 ANNE-BABA-KARDEŞE BAĞLANMA STİLLERİ, YAŞAM DOYUMU, KARDEŞ İLİŞKİLERİ DÜZEYLERİN SOSYODEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI.....	47
4.3 YAŞAM DOYUMU VE KARDEŞ İLİŞKİLERİ PUANLARI İLE ANNE-BABA VE KARDEŞE BAĞLANMA STİLLERİ PUANLARININ KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN PEARSON KORELASYON ANALİZİ....	60

4.4 ANNE-BABA VE KARDEŞE BAĞLANMA STİLLERİ İLE YAŞAM DOYUM PUANLARI ARASINDA KARDEŞ İLİŞKİLERİNİN ARACILIK ROLÜ ÜZERİNE REGRESYON ANALİZLERİ.....	62
BÖLÜM 5: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	72
5.1 TARTIŞMA.....	72
5.1.1 Değişkenler Arası Farklılaşmalara İlişkin Bulguların Tartışılması.....	72
5.1.1.1 Cinsiyete Göre Farklılaşma Bulgularının Tartışılması.....	72
5.1.1.2 Ebeveyn Birlikteliğine Göre Farklılaşma Bulgularının Tartışılması.....	74
5.1.1.3 Doğum Sırasına Göre Farklılaşma Bulgularının Tartışılması...	75
5.1.1.4 Kardeş Sayısına Göre Farklılaşma Bulgularının Tartışılması....	77
5.1.1.5 Medeni Duruma Göre Farklılaşma Bulgularının Tartışılması...	78
5.1.1.6 Kardeş Kaybına Göre Farklılaşma Bulgularının Tartışılması...	80
5.1.2 Değişkenler Arası İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması.....	81
5.1.3 Aracılık Analizlerine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	84
5.2 SONUÇ VE ÖNERİLER.....	87
KAYNAKLAR.....	91
EKLER.....	101
EK 1: Onam Formu.....	101
EK 2: Demografik Bilgi Formu.....	102
EK 3: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri.....	103
EK 4: Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği.....	106
EK 5: Yetişkin Yaşam Doyum Ölçeği.....	110
EK 6: Etik Kurul.....	113

ÖZET

GENÇ YETİŞKİNLERİN BAĞLANMA STİLLERİ VE YAŞAM DOYUMU ARASINDA KARDEŞ İLİŞKİLERİNİN ARACILIK ROLÜ

Bu araştırmanın amacı genç yetişkin bireylerin anne, baba ve kardeşe kurduğu bağlanma ilişkisiyle yaşam doyumu arasındaki ilişkide kardeş ilişkilerinin aracılık rolünü araştırmaktır. Araştırmanın örneklemini İstanbul’da yaşayan en az 1 kardeşe sahip 18-40 yaş arası toplam 391 kişi oluşturmaktadır. Katılımcılara sırasıyla; Onam formu, Demografik bilgi formu, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri- İlişki Yapıları (anne-baba-genel formları), Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği ve Yetişkin Yaşam Doyum Ölçeği sunulmuştur. Analizlerde, skewness ve kurtosis değerleri incelenerek normal dağılım bulunduğu parametrik testler tercih edilmiştir. İki grup arasındaki farkları değerlendirmek amacıyla Bağımsız Gruplar T-Testi, değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek için Pearson Korelasyon Analizi, değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek üzere Bootstrap Temelli Regresyon analizine başvurulmuştur. Araştırmanın bulgularına göre; anne, baba ve kardeşe bağlanma ilişkilerinin her birinin yaşam doyumu ile ilişkisinde kardeş ilişkilerinin aracılık rolü oynadığı bulunmuştur. Bağlanma, yaşam doyumu ve kardeş ilişkileri değişkenleri demografik bilgilere göre incelendiğinde ise; doğum sırası değişkeninde anlamlı bir ilişki bulunmazken, medeni durum, cinsiyet, kardeş sayısı, ebeveyn birlikteliği ve kardeş kaybına göre bazı alt boyutlarda anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Değişkenler arasındaki korelasyon analizlerinde ise; tüm bağlanma biçimlerinin yaşam doyumu ve kardeş ilişkileriyle negatif yönde anlamlı ilişkiler sergilediği gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bağlanma, Kardeş İlişkileri, Yaşam Doyumu, Kardeşe Bağlanma

Tarih: Haziran, 2025

ABSTRACT

THE MEDIATOR ROLE OF SIBLING RELATIONSHIPS ON ATTACHMENT STYLES AND LIFE SATISFACTION DURING YOUNG ADULTHOOD

The aim of this research is to investigate the mediating role of sibling relationship among mother, father, sibling attachment and life satisfaction in young adulthood. The sample of the research consists of a total 391 people between the ages of 18 and 40 who have at least 1 sibling living in Istanbul. Informed Consent, Demographic Information Form, Experiences in Close Relationships- Relationship Structures Questionnaires (mother-father-general forms), Lifespan Sibling Relationships Scale and Adult Life Satisfaction Scale were presented to the participants respectively. Parametric tests were preferred in the analyses because the skewness and kurtosis values were examined and a normal distribution was found. Independent Groups T-Test was used to evaluate the differences between the two groups, Pearson Correlation Analysis was used to determine the relationships between variables, Bootstrap-Based Regression analysis was used to examine the intermediary relationships between variables. According to the findings, it has been found that sibling relationships play a mediating role between the life satisfaction and each of the mother, father and sibling attachment relationships. When attachment, life satisfaction and sibling relationships variables were examined according to demographic information; there was no significant relationship in the birth order variable, but significant relationships were found in some sub-dimensions according to marital status, gender, number of siblings, parental union and sibling loss. In the correlation analysis between the variables, it has been observed that all forms of attachment exhibit negatively significant relationships with life satisfaction and sibling relationships.

Keywords: Attachment, Sibling Relationships, Life Satisfaction, Sibling Attachment

Date: June, 2025

KISALTMALAR

YİYE: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri

YBKİÖ: Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği

YYDÖ: Yetişkin Yaşam Doyum Ölçeği

TABLO LİSTESİ (LIST OF TABLE)

Tablo 3.1: Demografik Değişkenlerin Dağılımı

Tablo 4.1: Araştırma Değişkenlerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Tablo 4.2: Cinsiyete Göre Anneye, Babaya, Kardeşe Bağlanma, Yaşam Doyumu ve Kardeş İlişkileri Düzeylerinin Farklılaşmasına Yönelik Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuç

Tablo 4.3: Anne-Babanın Birliktelik Durumuna Göre Anneye, Babaya, Kardeşe Bağlanma, Yaşam Doyumu ve Kardeş İlişkileri Düzeylerinin Farklılaşmasına Yönelik Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları

Tablo 4.4: Doğum Sırasına Göre Anneye, Babaya, Kardeşe Bağlanma, Yaşam Doyumu ve Kardeş İlişkileri Düzeylerinin Farklılaşmasına Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 4.5: Kardeş Sayısına Göre Anneye, Babaya, Kardeşe Bağlanma, Yaşam Doyumu ve Kardeş İlişkileri Düzeylerinin Farklılaşmasına Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 4.6: Medeni Duruma Göre Anneye, Babaya, Kardeşe Bağlanma, Yaşam Doyumu ve Kardeş İlişkileri Düzeylerinin Farklılaşmasına Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 4.7: Kardeş Kaybı Durumuna Göre Anneye, Babaya, Kardeşe Bağlanma, Yaşam Doyumu ve Kardeş İlişkileri Düzeylerinin Farklılaşmasına Yönelik Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları

Tablo 4.8: Değişkenler Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları

Tablo 4.9: Anneye Kaçınan Bağlanma ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Kardeş İlişkilerinin Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular

Tablo 4.10: Anneye Kaygılı Bağlanma ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Kardeş İlişkilerinin Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular

Tablo 4.11: Babaya Kaçınan Bağlanma ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Kardeş İlişkilerinin Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular

Tablo 4.12: Babaya Kaygılı Bağlanma ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Kardeş İlişkilerinin Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular

Tablo 4.13: Kardeşe Kaçınan Bağlanma ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Kardeş İlişkilerinin Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular

Tablo 4.14: Kardeşe Kaygılı Bağlanma ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Kardeş İlişkilerinin Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular

BÖLÜM 1: GİRİŞ

İnsan yavrusu, doğadaki diğer canlı türlerinin yavrularından çok daha uzun süre ebeveyn bakımına ihtiyaç duyar. Bu sebeple doğumundan itibaren ilişkilerle varolabilen ve bu ilişkilere yaşamsal boyutta ihtiyaç duyan bir canlı türüdür (Şahin ve Seven, 2020). Bebeklikten itibaren ötekilerle ilişkilenenin önemi, yaşamın devam eden dönemlerinde de çeşitlenerek ve dönüşerek devam etmektedir. Bakım verenler ile ilişkilerin doğasını inceleyen önemli bir gelişimsel yaklaşım ise bağlanma teorisidir. Bu teori; ilk etkileşimlerin doğasının kişinin duygusal, sosyal ve davranışsal alanlardaki yaklaşımlarını etkilediğini göstermiştir. Bakım verenler ile kurulan ilişki, bebeğin dünyasında temel bir imge olarak yer edinir ve bu ilişki kurma biçimi içselleştirilir (Bowlby, 2013). Yetişkinlikte bağlanma ilişkileri ise sosyal ağların genişlemesi ile değişkenlik göstermekle beraber, çocuklukta kurulan bağlanma ilişkilerinin oldukça etkili bir yerde durduğu görülmektedir (Somantico vd, 2018).

Aile sistemi içinde kardeşler, insanların hayat boyunca en uzun süre ilişki içinde olduğu kişilerdir (Krejčova' vd, 2023). Ancak kardeş ilişkileri özelinde literatür ve kuramlar incelendiğinde, bu ilişkilerin ikinci planda kaldığı görülmektedir. Psikanaliz kuramı incelendiğinde, kardeş ile ilişkinin birey için çifte değerli bir olgu olduğu vurgusu ön plandadır. Psikanalitik yaklaşımlarda objektif yoğunlukla içsel çatışmalar üzerine olduğu için kardeşlik olgusu için de benzer bir bakış geliştirilmiştir. Ancak kardeşliğin destekleyici yönü yeterince ele alınmamıştır (Parman, 2023). Psikanaliz kuramında kardeşliğe yeni bir bakış açısı geliştirilmesinde Kohut'un literatüre kazandırdığı ikiz kendilik hattının önemli bir rolü vardır. Kohut'un takipçisi Hart, kendilik nesnesi işlevleri için ebeveynlerle kurulan dikey ilişkiler ve kardeş/akranlarla kurulan yatay ilişkilerden beslendiğini söyler. İkizlik kendilik nesnesi işlevini de benzerliklere sahip olma, anlaşılma duygularını karşılar diye açıklar (Hart, 2019). Bu tanımlar yatay ilişkilerin ve dolayısıyla yatay ilişkilerin en önemli figürü olan kardeşlerin önemine dikkat

çekmiştir. Zaman içerisinde kendilik gelişiminde kardeşlerin ebeveynlerin yanındaki ikincil figürler değil ayrı işlevleri ve diğer ilişkilerden farklı kompleks bir ilişki yapısını içerdiği fikrine evrilmiştir (Erten, 2023).

Bağlanma kuramında ise yeni yapılan araştırmaların ışığında; kardeş ile bağlanmaya, anne babanın bir türevi konumundan ayrıştırılarak ayrı bir yer verilmeye başlanmıştır (Ponti ve Smorti, 2018). Kardeş ilişkilerinin öznel iyi oluşa etkisinin araştırıldığı bir çalışmada, anneye ve kardeşle kurulan bağlanma ilişkilerinin öznel iyi oluşla anlamlı düzeyde ilişkili olduğu ancak baba ile bağlanma ilişkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur. Araştırmacılar kardeş ile kurulan bağlanma düzeyinin baba ile bağlanmadan daha önemli ve güçlü bir etken olduğunun altını çizmişlerdir (Shepherd vd., 2021).

Yaşam doyumu kavramı; bir kişinin hayat kalitesini genel bağlamda ne derecede olumlu değerlendirdiği, sürdürdüğü hayatı ne ölçüde sevdiği olarak tanımlanmıştır (Diener vd, 1985; Saris vd, 1996). Ferguson ve arkadaşları, yetişkinlerde yaşam doyumunu etkileyen etmenler olarak bazı değişkenlerin öne çıktığını belirtmişlerdir. Bunlar; sosyo-ekonomik faktörler, partnerle ilişkiler ve sosyal bağlar, işsizlik, gelir durumu, fiziksel sağlık ve kişilik özelliklerdir (Ferguson vd, 2015). Yaşam doyumu üzerinde kardeş ilişkilerinin rolü göz önüne alındığında, kardeşler destekleyici rollerde ilişkiler kurulabilmesi açısından yaşam doyumunu etkileyen bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. İtalya’da yapılan genç yetişkinlerin ebeveynleri ve kardeşleriyle bağlanma stilleri ile yaşam doyum düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırılan bir çalışmada; hem anne hem baba hem kardeşle kurulan bağlanma ilişkisinin kalitesinin bireylerin yaşam doyum düzeyleri üzerinde etkisinin olduğunu ortaya koydu (Ponti ve Smorti, 2018).

Bu araştırmada 18- 40 yaş arası genç yetişkinlerde; bağlanma stilleri, yaşam doyum düzeyleri ve kardeş ilişkilerinin araştırılması hedeflenmiştir. Diğer bir amaç ise bağlanma stilleri, yaşam doyum düzeyleri ve kardeş ilişkilerinin sosyodemografik

(cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, kardeş kaybı vd.) özellikler açısından etkisinin incelenmesidir.

1.1 ARAŞTIRMANIN AMACI, GEREKÇESİ VE ÖNEMİ

Kardeş ilişkileri; çocuklukta yoğun bir yakınlıkla başlarken, ergenlikte değişen hayat şartları ve gelişimle birlikte arkadaşlık ilişkilerinin, ev dışındaki amaçların artmasıyla paralel bir değişim göstermektedir. Kardeşlerden birinin veya her birinin ergenlik dönemlerinde birbirlerinden uzaklaşma olduğu ancak bunun yanı sıra ergenlerin kardeşlerini yakınlık ve beslenme kaynağı olarak nitelendirdikleri görülmektedir. Kardeşlik üzerine yapılan uzunlamasına çalışmalar ağırlıklı olarak çocukluk ve ergenlik dönemini kapsadığından yaşla birlikte değişen kardeş ilişkileri gözlenebilmiştir. Ancak kardeş ilişkilerinin yetişkinlik döneminde nasıl bir rol oynadığına dair çok fazla çalışma bulunmamaktadır (Fortuna vd., 2011). Bu araştırma, kardeş ilişkilerinin yaşam doyumu bakımından yordayıcı etkisini araştırarak bireyler için daha sağlıklı ve olumlu inşa edilebilecek bir yaşam bakışına kaynaklık edecektir. Psikoterapi çalışmaları bakımından da kardeş ilişkilerinin destekleyici rolünün öne çıkarılması önemli bir mekanizmanın destek işlevinin kullanılması konusunda aydınlatıcı bir fikir yaratabilecektir.

Son yıllarda kardeş ilişkileri üzerine yapılan araştırmalar artmış olsa da, kardeşle kurulan bağlanma ilişkisi literatürde oldukça az çalışmada yer almaktadır. Türkçe alanyazına bakıldığında kardeşle kurulan bağlanma ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar oldukça kısıtlıdır. Sayıca Türkçe'ye kıyasla daha fazla olmakla beraber ulaşılabilen İngilizce dilindeki çalışmalarda da benzer bir durum görülmektedir. Literatürdeki bu eksikliği tezinde dile getiren Sumbas, genç yetişkinlik dönemine dair çalışmaya ulaşamadığını bildirmiştir (Sumbas, 2020). Son 4 sene içinde ise yetişkinlik döneminde kardeş ilişkilerine dair birkaç çalışma yayımlanmıştır. Bu araştırmanın, kardeşlerle kurulan bağlanma ilişkisinin bireylerin hayatındaki önemine dair teşvik edici olması ve literatüre katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Ayrıca bu çalışma anne-baba-kardeşe

bağlanma ve kardeş ilişkilerinin arasındaki etkileşimin ele alınması sebebiyle kardeş ilişkileriyle ilgili yapılacak detaylı çalışmalara kaynak ve ön bilgi açısından fikir verici niteliktedir. Türkiye popülasyonunda kardeşe bağlanma ilişkilerine dair araştırmaların sınırlı olması sebebiyle, bağlanma ve kardeşin bu kültürde nasıl farklılaştığına dair bir kaynak önem arz etmektedir.

Bunlara ek olarak bu araştırmanın demografik bilgiler sorularına kardeş kaybı olup olmadığı da eklenmiştir. Yas süreçlerine dair yapılan çeşitli araştırmalar göstermiştir ki kişiler için yakınlık dereceleri yas süreçleri önemli bir belirleyici unsurdur. Evlat ve eş kaybı gibi kardeş kaybı da en zorlayıcı kayıplardan biri olarak yaşanmaktadır (Bağcaz, 2017).

1.2 ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ

H1: Bireylerin güvensiz bağlanma puanları ile yaşam doyumu düzeyi puanları arasındaki negatif yönlü anlamlı ilişkide, kardeş ilişkileri puanlarının anlamlı bir aracı rolü vardır.

H2: Bireylerin kardeş ilişkileri puanları ile yaşam doyum düzeyi puanları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki vardır.

H3: Bireylerin, kardeşleriyle güvensiz bağlanma puanları ile kardeş ilişkileri puanları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki vardır.

H4: Bireylerin, anne veya babasına yönelik güvensiz bağlanma puanları ile kardeşlerine yönelik güvensiz bağlanma puanları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki vardır.

H5: Bireylerin anne, baba ve kardeşe yönelik güvensiz bağlanma puanları ile yaşam doyum düzeyi puanları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki vardır.

H6: Bireylerin kardeşlerine yönelik güvensiz bağlanma puanları ile yaşam doyum düzeyi puanları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki vardır.

H7: Bireyin vefat eden kardeşinin olması ile anne-babaya yönelik güvensiz bağlanma puanları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki vardır.

H8: Yaşam doyumu puanları, demografik (cinsiyet, yaş, anne-baba birlikteliği, kardeş kaybı, medeni hal, eğitim düzeyi...vd.) değişkenlere göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H9: Kardeş ilişkileri puanları, demografik (cinsiyet, yaş, anne-baba birlikteliği, kardeş kaybı, medeni hal, eğitim düzeyi...vd.) değişkenlere göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H10: Güvensiz bağlanma puanları, demografik (cinsiyet, yaş, anne-baba birlikteliği, kardeş kaybı, medeni hal, eğitim düzeyi...vd.) değişkenlere göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

1.3 ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI

Araştırmada katılımcıların veri toplama araçlarına samimi ve nesnel cevaplar verdiği varsayılmıştır.

1.4 ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmanın bulguları, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri- İlişki Yapıları, Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği ve Yetişkin Yaşam Doyum Ölçeği'nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır. Araştırmanın örneklemini 18-40 yaş aralığındaki en az 1 kardeşe sahip kadın ve erkek bireylere ulaşılacak örnekleme sınırlandırılmıştır.

BÖLÜM 2: KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 BAĞLANMA

Bağlanma kuramı, John Bowlby'nin çocuklar üzerine yaptığı çalışmalarda elde ettiği bulgularla ortaya konmuştur. Bowlby'den sonra Ainsworth, Mikulincer, Hazan ve Shaver gibi araştırmacıların deneysel ve boylamsal gözlem çalışmalarıyla kuramının önemli yapıtaşları belirlenmiştir (Mikulincer ve Shaver, 2012). Bowlby, her insanın ihtiyaçlarını karşılayacak önemli bir figüre yakın olma ihtiyacıyla işleyen bir psikobiyojik sistemle doğduğunu belirtmiştir. Bebeklerin davranışlarını incelediğinde, diğer kişilere göre anneye yönelmenin özellikle ilk yıllarda belirgin biçimde daha güçlü ve istikrarlı biçimde devam ettiğini görmüştür (Bowlby, 2013). Ainsworth'ün de çeşitli toplumlarda yaptığı bebek gözlemleri bu görüşle aynı çizgidedir. Ainsworth gözlemlerinde, bebeğin aktif olarak yakınlık arayışında ve alıcı olabildiğini söylemiştir (Ainsworth, 1977). Bebeklik döneminde kurulan bağlar ve ilk temasların doğası; kişinin duygusal, sosyal ve davranışsal gelişiminde başat bir rol oynamaktadır. Bakım verenler ile kurulan ilişki, bebeğin psikobiyojik sisteminde temel bir imge oluşturur. Bu imge çevresinde, yaşamın ilerleyen dönemlerinde farklı kişilerle kurulan ilişkilerde de benzer ilişkilene örüntülerini sürdürür. Bu ifadeler bağlanma kuramının temelini oluşturur (Bowlby, 2013).

Bağlanma kuramına değin ortaya çıkmış olan gelişimsel modellerden farklı olarak Bowlby, bebeğin yalnızca ihtiyaçlarına yönelik bir bağlanma sistemi geliştirmediklerinin de vurgusunu yapmaktadır. İhtiyaçlarını karşılayamayacak bilişsel kapasitede ve olgunlukta olan, kendinden yaşça küçük kimselere de bağlanma davranışı gösteren bebekleri bu ifadenin temellendirilmesinde örnek göstermektedir. Bu bakımdan bağlanma ilişkilerinin kendi içinde farklı dinamiklerle işleyen bir sistem olduğunu belirtmektedir (Bowlby, 2013).

Bağlanma üzerine giderek artan araştırmalar ise bu sistemi etkileyebilecek pek çok faktör olduğunu göstermiştir. Genetik faktörler, bebeğin mizacı, annenin olumlu koşulları, bakımverenlerin aldığı sosyal destek gibi pek çok unsur bebeğin bağlanma sistemini etkilemektedir (Levine ve Heller, 2018). Bu çalışmada ise bireyin hayatındaki dönemlere göre bağlanma, bağlanma figürleri ve bağlanma stilleri başlıklarıyla bağlanma kuramı açıklanacaktır.

2.1.1 Bebeklikte Bağlanma

Bowlby, bebeklik döneminde bağlanma davranışının gelişimini belli evrelerle tanımlamanın uygun olacağını belirtmiştir. Bu tanımladığı evrelerin keskin ayrımlara sahip olmadığını belirtmekle beraber 4 tür evre tanımlamıştır (Bowlby, 2013).

Bowlby, birinci evre olarak sınırlarını belirlediği evreye “Figürün Sınırlı Ayrımıyla Yönelim ve Sinyaller” adını vermiştir ve bu evrenin bebeğin doğumundan 8 haftaya kadar sürdüğünü söylemiştir. Gelişime uygun koşulların olmadığı durumda bu sürenin 12 haftaya kadar sarkabildiğini bildirmiştir (Bowlby, 2013). Ainsworth, bu evreyi “Bağlanma Öncesi Evre” olarak nitelemiştir (Ainsworth vd, 2015). Bebek bu dönemde insanlara ve çeşitli uyarıcılara yönelik tepkiler verir ancak kişileri birbirinden ayırt edebilme yeteneğine sahip değildir. Anneyi yani asıl bakıcıyı gördüğünde verdiği tepkiler ile diğer insanları gördüğünde verdiği tepkiler aynı görünümde dir. Ayırt edebilme becerisi kokusal ve işitsel uyarıcılarla olabilmektedir. Uyarıcıları algıladığını; gülümseme, izleme, kavrama ve ulaşma gibi yakınlık gösteren davranışlarla açığa vurur. Gelişim ilerledikçe ve bakımvereniyle geçirdiği zaman arttıkça yakınlık tepkileri artar. Tepkileri daha canlı, sevinçli ve kendiliğinden olmaya başlar (Bowlby, 2013; Ainsworth vd, 2015).

Bowlby, bağlanmanın gelişiminde 2. evreyi “Bir ya da Birden Fazla Ayrı Figüre Yönelme ve Yöneltilen Sinyaller” adıyla sınıflamıştır. Bu evrenin 1. Evrede

görülmeye başlanan yakınlık tepkilerinin devam etmesi ve gelişmesi gözlenmeye devam eder. Ancak bu evrede anne veya anne yerine geçen temel bakımverene yönelim belirgin şekilde diğer kişilerden ayrılır. İşitsel ve görsel uyarıcıların ayırt edilebilmesi ve verilen tepkiler bu evrede belirginleşmeye başlar ve sürer. Bu evrenin 12. Haftadan 6. Aya kadar sürdüğünü, desteklenmeyen koşullarda ise 6 aydan daha uzun süre gelişimin uzayabildiğini belirtmiştir (Bowlby, 2013). Ainsworth ise bu evreyi “Oluşum Halindeki Bağlanma” olarak nitelirmektedir. Bu evrede bebek, uyarıcılar arasında ayrımı kavramaya başlamasının yanı sıra tanıdık figürler ile tanıdık olmayan figürler arasındaki ayrımı da kavrayabilmekte ve tepkilerini de buna göre dışa vurmaktadır. Tanıdık olan figürler arasındaki ayrımı yapabildiğini de ağlama, sakinleşme, gülümseme gibi tepkilerin yoğunluğunun değişmesiyle göstermektedir. Ainsworth’ün bu evreyi oluşum halinde olarak tanımlamasının nedeni; bebeğin yakınlık tepkileri ve bağ kurma davranışları göstermesine rağmen bir sonraki evreye kadar bağlanma figürünün aktif arayışında olmaması ve bu evrenin bağlanma sisteminin oluşumunda ön bir evre olarak görmesidir. Ona göre bu evrede tam bir bağlanma görülmez (Ainsworth vd, 2015).

Bowlby, bağlanmanın gelişiminde 3. Evreyi “Sinyallerin yanı sıra Lokomasyon Aracılığıyla Ayrı bir Figüre Yakınlığın Korunması” olarak adlandırır. Bu evrede bebek, farklı insanlara karşı belirgin biçimde farklı davranışlar gösterir. 2. Evrede anneyi diğerlerinden ayıran bebek bu evrede artık anneyi takip etme, döndüğünde karşılama gibi tepkileriyle bağlanma figürüne yönelik aktif arama davranışlarını gösterir. Keşfetme davranışları ve arayışlarda ise anneyi merkez olarak kullanır. Yabancı figürlere ise korku ve geri çekilme tepkileri verebilmektedir. Evre; doğumun 6. veya 7. ayından itibaren başlarken, doğumun 2.-3. yılları boyunca devam eder. Ana bağlanma figürüyle teması az olan bebeklerde ise doğumun 1. Yılına kadar bu evrenin başlaması gecikebilir (Bowlby, 2013). Ainsworth ise bu evreyi “Gerçek Bağlanma Evresi” olarak adlandırmaktadır. Bu evrede bebek, hareket kabiliyetini kazanmaya ve çeşitlendirmeye başlar. Bu edinim, diğer sistemlere hizmet edebileceği gibi

belirgin biçimde bağlanma sistemine hizmet etmektedir. Çünkü bağlanma figürüne yönelebilmek, takip edebilme davranışlarını açıkça sergileyebilmektedir. Ainsworth bu davranışlara aktif temas davranışları ifadesiyle yer vermiştir. Dil gelişimi de yine bu dönemde olmaktadır. Önceki evrelerde ayrılma sıkıntısı örnekleri açığa çıksa da, ayrılma stresi ve kaygısının bu evrede belirgin biçimde açığa çıktığını vurgulamaktadır (Ainsworth vd, 2015).

Bowlby'nin tanımladığı bağlanmanın 4. evresi, gelişimsel açıdan çocukluk dönemini kapsadığı için bu evre çocuklukta bağlanma başlığı altında açıklanacaktır.

2.1.2 Çocuklukta Bağlanma

Bağlanmanın 4. evresini ise Bowlby; “Hedef Düzeltimli Bir Partnerliğin Biçimlenmesi” olarak adlandırmıştır. Bu evrede, artık bebek gelişimsel olarak çocuk olarak nitelenecek olgunluğa erişmiştir. Aynı şekilde bağlanma düzeneği de gelişmekte ve bağlanma figürünün davranışlarını takip etmenin yanı sıra hangi koşulda ne yaptığı olasılıklarına da bakmaktadır. Bu olasılıkların değişkenliği de dünyayı daha karmaşık algılamaya ve potansiyel davranışlarda da esnekliği görmeye ve kabullenmeye sevk eder. Bu noktada ise Bowlby anne ve çocuğun, partnerlik olarak isimlendirdiği önceki evrelerde görülenden daha karmaşık bir ilişki geliştirmeye başladığını söyler (Bowlby, 2013). Ainsworth ise bu evreye “Karşılıklı İlişkiler” ismini vermektedir. Çocuk, annenin planlarında yer almak için anneye çeşitli ikna edici davranışlarda bulunur ve anne bunları görerek çocuğun dahil olduğu değişiklikler yapabilir veya ortak bir uzlaşma zemini yaratabilirler. Burada Ainsworth, anne-çocuk çiftinin karşılıklı olarak arzu talep dengesini yönettikleri ifade eder. Yakınlığın sürdürülmesine yönelik davranışlarının yanı sıra ayrılığı ve bu ayrılığa toleransı da geliştiren anne çocuk çifti, çocuğa da keşif alanını açmaktadır (Ainsworth vd, 2015). Bowlby, bu evreyi daha karmaşık yapılanmalar olmasına ve gelişimin devam etmesine rağmen ayrı

evrelere ayırmamıştır. Hayat boyunca bağlanma sisteminin işlerliğinin sürdüğünü ve bu evreden itibaren olgun bağların geliştirildiğini ifade etmiş ve bağlanmanın temel yapılarını bu evrelerden yola çıkan bir sistemle açıklamıştır (Bowlby, 2013).

Çocukluk dönemindeki ebeveyn çocuk ilişkisinde öne çıkan bir etmen ise çocuğun keşfetme ihtiyacıdır. Çocuklar; gelişim gösterirken dünyayı merak etme ve çevresini keşfetme iştahı içindedir. Ancak doğası gereği bilinmezlikler de taşıyan bu keşifler aynı zamanda korkutucudur. Bu noktada onlara güven veren bir figüre ihtiyaç duyarlar. Tedirgin olduğunda veya korktuğunda geri çekilip sığınabileceği bir figür olarak ebeveyni görebilirlerse kendilerini rahat ve güvende hissedebilirler. Bowlby, çocuk için bağlanma figürünün bu işlevine “Güvenli Üs” adını vermiştir. Burada kazandığı beceriler ve dünyayla başa çıkabilme kapasitesi ile çocuk giderek artan bir bağımsız kendine güven inşa eder (Ainsworth ve Bowlby, 1991).

Bağlanma figürünün güvenli üs olarak işlevsellik kapasitesi çocuğun dünyayı algılama biçimini etkilediği gibi bağlanma sistemini de etkiler. Yeni ilişkiler kuran çocuk akranlarıyla kurduğu ilişkilerde bu etkileri yansıtır. Yapılan bir araştırmada, orta yetişkinlik dönemindeki çocukların arkadaşlarıyla olan ilişkileri ve annesi ile bağlanma ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre annesiyle güvenli ilişki kuran çocukların daha az güvenli ilişki kuran çocuklara göre arkadaş ortamında daha çok kabul gördüğü ve daha az yalnız kaldığı, arkadaşlığına daha fazla karşılık aldığı bulunmuştur. Kerns ve arkadaşları anneden yola çıkarak aile sistemleri ile akran ilişkileri arasında bir bağ olduğu yorumunu getirmişlerdir. (Kerns vd, 1996).

2.1.3 Ergenlikte Bağlanma

Ergenlik dönemi, özerk bir kimlik geliştirmenin yanı sıra fiziksel değişimlerin de yer aldığı ve kişiyi pek çok yönden etkileyen bir dönemdir (Sümer ve Sakman, 2018). Ergenlik dönemindeki bireylerle uzun yıllar çalışan Parman;

ergenliği bir bakımdan bir travma süreci olarak görebileceğimizi söylemektedir. Çünkü ergenlik çocukluktan yetişkinliğe geçişin bir basamağı olarak, çocukluktaki pek çok şeyin kaybını, krizleri, değişimin sancısını içerir. Psikolojik sorunların tetiklenmesi açısından riskli bir dönemdir. (Parman, 2010). Bağlanma sistemi de ergenlik döneminin boyutlarını etkileyen önemli bir unsurdur. Ebeveynleriyle güvenli bağlanma geliştirmiş ergenlerin güvensiz bağlanan ergenlere göre, özerk bir kimlik geliştirirken aileden kopmadan ve daha ılımlı biçimde bu dönemi tamamladıkları gözlenmiştir (Sümer ve Sakman, 2018).

Bağlanma sistemi ise bu dönemde tıpkı ruhsallığın diğer boyutları gibi değişimler gösterir. Çocuklukta bakımverenler ile kurulan bağlanma örüntüleri bu dönemde kendisinin ve ötekilerin temsilinde rol oynar. Ancak bağlanma sistemi farklı boyutlar kazanarak gelişmeye devam etmektedir. Artık bakımverenlerden ayrı bir kimlik geliştiren ergenin bağlanma sistemi de ebeveynlerden ayrı boyutlar kazanabilmektedir (Sümer ve Sakman, 2018). Bowlby ergenlik döneminde ebeveyn ile çocuk arasında kurulan bağlanma ilişkisinde de değişimler olduğunu ifade etmektedir. Önceki dönemlerde daha ön planda olan ebeveynlerken, ergenlik döneminde; akranlar, kimi yetişkinler, gruplar veya topluluklar daha önemli bir konum alabilirler. Cinsel yönlerin keşfinin bu dönemde kendini göstermesi de, akran ilişkilerinin yeni bir boyut kazanmasının önemli rol oynayıcısıdır. (Bowlby, 2013). Yapılan bir araştırmada, ergenlik döneminde bağlanma davranışlarında fiziksel temas arayışlarının, kaygıları paylaşmak ve duygusal destek görme arayışlarının önüne geçtiği bulunmuştur (Damarlı, 2006). Bu bulgulara bakılarak değişen sosyal etkenlerin bağlanma sistemine ve kişinin ihtiyaçlarına etkisi görülebilmekte ancak tümünden bir değişim iddiasında bulunulmamaktadır.

2.1.4 Yetişkinlikte Bağlanma

Yetişkinlik döneminde kendi kimliğini oluşturma ve sağlamlaştırma yolunda ilerleyen bireyin çevresinde yeni sosyal ağlar oluşmaya devam eder ve bazı sosyal ilişkiler ise kalıcılığını korur. Romantik ilişkiler, arkadaşlık ilişkileri, iş hayatında kurulan sosyal ilişkiler gibi kişinin içinde yetiştiği ailenin dışında geliştirilen ilişkiler de hayatında önemli roller almaya başlar. Yetişkinlik dönemine yönelik yapılan ilk çalışmalar, Hazan ve Shaver'ın ilk bağlanma örüntülerinin yetişkinlik döneminde de etkisini sürdürebileceği savı ile yapılmıştır (Hazan ve Shaver, 1994; Gençtanırım Kurt ve Çetinkaya Yıldız, 2019). Bu sava yönelik yapılan araştırmalar ise göstermiştir ki; özellikle birincil bağlanma figürü ile kurulan ilişki, daha sonraki gelişim ve işleyiş üstünde en çok etki eden bağlanma figürü olmaktadır (Hazan ve Shaver, 1994). Yetişkinliğe yönelik yapılan çalışmalardan birinde Hazan'ın bulguları şöyle olmuştur: Katılımcıların %80'inde bağlanma hiyerarşisinin en üstünde romantik partner yer almaya başlarken, kalan %20'si ise ebeveyni birincil bağlanma figürü olarak görmeye devam etmektedir (Hazan, 1992). Yetişkinlikte hiyerarşinin değiştiğini gözlemleyen Hazan ve Shaver ilk bağlanma örüntüleriyle yetişkinlik dönemindeki ilişkileri incelemiştir. Yetişkinlikte ise yeni kurulan özellikle romantik partnerle kurulan ilişkilerde ilk bağlanma örüntüleri desteklenerek sürdürülebilir veya desteklenmeyerek sorgulanır ve yeni bir bağlanma ilişkisi geliştirilebilir diye ifade etmişlerdir. Bağlanma modellerinin aşamalı olarak kurulduğunu ve değişmez olduğunu iddia etmenin yanlış olacağını belirten araştırmacılar, hayat şartlarının ve çevresel koşulların mükemmel bir istikrarı sağlayamayacağından bağlanma sisteminde de bu denli bir istikrar olması zordur diye ifade etmişlerdir (Hazan ve Shaver, 1994). Bir başka araştırmada ise bağlanma ilişkilerinin, sosyal ağların genişlemesi ile değişkenlik göstermekle beraber, çocuklukta kurulan bağlanma ilişkilerinin oldukça etkili bir yerde durduğu rapor edilmiştir (Somantico vd, 2018).

2.1.5 Bağlanma Figürleri

Bağlanma figürleri, derin ve güçlü duygusal bağların kurulduğu ve bu kişilerle kurulan bağlanma örüntülerinin sürdürüldüğü figürler olarak tanımlanabilir. Bağlanma figürü olarak seçilmiş kişilerde ve onlara verilen tepkilerde ayırt edici birtakım davranışlar göze çarpar. Bowlby, anne üstünden tanımladığı bu davranışları, bağlanmaya aracılık eden davranış biçimleri olarak nitelemiştir. Bu davranışlar; bağlanma figürünün varlığında ve yaklaşıldığında gülümseme, izleme, yapışma ve emmedir. Bağlanma figürünün ayrılışına ve yokluğuna ise güçlü kayıp ve öfke duygularıyla tepki verirler (Bowlby, 2013).

Bağlanma üzerine çalışmalar, ilk olarak bebeklik ve çocukluk üstüne yapılan araştırmalarla gelişimsel boyutları ele alarak yapılmıştır. Ancak son dönemdeki çalışmalarda ise bağlanma figürünün de önemine dair çalışmalar artış göstermiştir (Morsünbül ve Çok, 2011). Bu çalışmaların yürütülmesinde, bağlanmanın birden fazla figür ile gerçekleşip gerçekleşmediği sorusu önemli bir yer tutmuştur. Araştırmalar göstermiştir ki bebeklikten itibaren birden fazla figüre bağlanma söz konusu olmaktadır. Ancak figürler bağlanma sisteminde bir hiyerarşı ile yer almaktadır. Bebekler, en tutarlı şekilde bakımlarını sağlayan ve kaygı hissettiklerinde verdikleri sinyalleri yanıtlayan kişiyi birincil bağlanma figürü olarak seçmektedir (Hazan ve Shaver, 1994,). Bowlby, çocuk için birincil bağlanma figürünün annenin olabileceği ancak bunun yanı sıra bu rolün başkaları tarafından da doldurulabileceğini yazmıştır (Bowlby, 2013). Schaffer ve Emerson'un yaptığı bir çalışmada; bebeklerin gelişim düzeylerine göre bağlanma figürlerinin seçim sıklığı araştırılmıştır. Çalışmada birden fazla figüre bağlanma seçeneği de çalışmaya dahil edilerek, her figürün tek bağlanma nesnesi veya diğer figürlerle ortak bağlanma nesnesi olarak yer alma yüzdelikleri ortaya konmuştur. Bulgulara göre; ilk aydan 18. Aya kadar olan gelişim evrelerinde anne dışındaki bağlanma figürlerinin ortak bağlanma figürü olarak seçimi giderek artmıştır (Schaffer ve Emerson, 1994a).

2.1.5.1. Anne

Bağlanma kuramının ortaya çıkmasında etkili olan ve araştırmalarında ilk incelenen figür anne olmuştur. Bowlby, ifadelerinde en sık anneye yer vermektedir (Bowlby, 2013). Literatüre baktığımızda ise anne ile bebek arasındaki bağlanma ilişkisi, en çok araştırılmış bağlanma ilişkisi olmuştur. Anneye bağlanma bir diğer deyişle maternal bağlanma ilişkisi; bebek ve anne arasında doğum öncesinde anne bedeniyle ve annenin bebeğin varlığını hissetmesiyle gelişmeye başlayan biricik bir bağlanma ilişkisidir. Hamile kadın için annelik deneyimi ve bilinci gebelik döneminde başlamaktadır (Koptur ve Günel Emül, 2017). Fetüs, annenin bedeniyle kurduğu ilişki ile gelişim gösterir ve bebek olarak dünyaya geldiğinde oluşumunu sağlayan ve ona yuva olan bedeni tanır. Araştırmalarda annenin kokusunu bebeklerin ayırt edebildiği ve annenin kokusunun onu rahatlattığı bulunmuştur (Vaglio, 2009). Bu sebeple anne bebek arasındaki bağlanma ilişkisinin çekirdeği doğum öncesi dönemde oluşmaya başlamaktadır. Hamilelik süresince ve doğum sonrasında annenin bedeninde salgılanan hormonlarla birlikte, bebeğin ihtiyaçlarını anlama ve bakımını sağlama konusunda daha duyarlı olma şansı olan bakımveren annedir (Koptur ve Günel Emül, 2017). Bebeğin davranışlarını daha iyi okuyabilen anne ise tepkilerine daha hızlı dönüş sağlayabilmekte ve aralarındaki bağlanma ilişkisini güçlendirmektedir (Bowlby, 2013).

Annenin bebekle kurduğu bağlanma davranışının hem insanda hem diğer memelilerde ayırıcı olarak göze çarpan besleme davranışının yanında, bebeği kendine ve yuvaya yakın tutmasıdır. Gözle görülebilecek ve istediğinde hızla ulaşabileceği bir mesafede bebeği veya çocuğu tutan anne uzaklaşarak mesafe açıldığında ise yine hızla onu geri alır. Çocuk büyüdükçe yakınlığı koruma davranışı anneden çocuğa doğru kaymaya başlar. Çocuk anneye yakınlığını korurken anneyi güvenli bir üs olarak görür. Güvenli üsün işlevi ise oyun oynama ve keşfetme davranışlarında çocuğun kendini güvende hissetmesini sağlamaktır (Bowlby, 2013).

2.1.5.2. Baba

Bağlanma çalışmalarında anne, sıklıkla odak noktasında olmuştur. Çeşitli araştırmacılar ise bu konuya dair endişelerini dile getirerek diğer figürlerin araştırılmasının yolunu açmışlardır (Hazan ve Shaver, 1994). Baba ile bağlanma ilişkileri ise anneden sonra en çok yer verilen bağlanma figürlerinden biri olmuştur. Babaya bağlanma diğer adıyla paternal bağlanma ilişkisi; bebek ile baba arasında doğumdan sonraki ilk temas ile başlayan bir ilişkidir (Ferketich ve Mercer, 1995b). Baba ile bağlanmanın oluşabilmesi için babanın bebeğin bakımlarına katılması, oyunlar oynaması oldukça önemlidir. Bu davranış dizilerini gösteren baba ayrıldığında bebek gidişine tepki veren davranışlar sergiler (Lamb, 2004). Baba ile bağlanmanın sağlıklı olmasının ve doğumdan hemen sonra bu ilişkinin gelişmeye başlamasının bebeğin; sosyal, duygusal ve bilişsel becerilerinin daha iyi bir gelişim göstermesini sağladığı yapılmış bir derleme çalışmasında bildirilmiştir (Sağlam ve İşler Dalgıç, 2023).

Baba ile bağlanma ilişkisinin; annenin birincil bağlanma figürü olduğu koşulda bile babanın ondan farklı bir figür olarak varlığı ve tanınması, annenin yokluğunda bebeğin güven ihtiyacını karşılayabilen birinin olması, bakım ve yakınlık ihtiyaçlarının karşılanmasında istikrarın sürdürülmesi gibi boyutları önem arz etmektedir (Soysal, vd, 2005; Sağlam ve İşler Dalgıç, 2023).

Yapılan bir çalışmada, çalışmada yer alan bebeklerin %24'ünün anneye göre babayla daha güçlü bir bağlanma ilişkisi geliştirdiği rapor edilmiştir. Bu çalışmadaki babaların bebeklerle daha çok zaman geçirdikleri ve rutin bakımlarında yer aldıkları ifade edilmiştir (Colin, 1987). Bu çalışma, babanın yalnızca anneden başka bir figür olmaktan öte birincil bağlanma figürü olarak da bebeğin bağlanma sisteminde yer alabildiğini göstermiştir.

Türkiye'de yapılan bir tez çalışmasında ise; genç yetişkinlerin babaya bağlanma düzeyleri arttıkça ilişki doyumu düzeylerinin arttığı bulunmuştur. Bağlanmanın artmasıyla; kaygılı bağlanma alt düzey puanları düşerken kaçınmacı

bağlanma alt düzey puanlarında artış bulunmuştur (Cansever, 2022).

2.1.5.3. Kardeş

Bowlby, bebeklerin doğasında sosyal etkileşimlerin ve uyarıcıların ilişkilenebildiğinde önemli bir rol oynayan faktör olduğunu belirtmiştir. Bebek kendi ortaya koyduğu sosyal uyarıcılara dönüt veren kişilerle daha hızlı bağ kurmaktadır. Akranı olan ya da daha küçük bebeklere de sık bağlandıkları görülmektedir. Diğer bebeğin ayrılışını izleme, dönüşünde yaklaşma eylemleri bağlanma işaretleridir. Bu örnekler bebeğin yalnızca fiziksel ihtiyaçlarını karşılayabilecek kapasitede olan yetişkinlere değil, sosyal etkileşimine dönüt veren daha küçük çocuklara da bağlanması, bağlanma sistemini ihtiyaçlara endeksli bir sistem olmaktan çıkarmaktadır (Bowlby, 2013). Kendinden daha küçük veya büyük kardeşler ise uyarıcılarına hızlı dönüş sağlayabilen, kimi zaman bakım veren, oyun arkadaşı olabilen bir bağlanma figürü olarak önem arz etmektedir. Schaffer ve Emerson'ın yaptığı bir çalışmada; fiziksel doyum sağlamadan da bağlanmanın gerçekleşebildiği figür, çalışmanın %20'lik grubunu oluşturmaktaydı ve bu çalışmada çocuklarla girilen sosyal etkileşimin dönüt hızı ve yoğunluğu ayırıcı biçimde ön plandaydı. Çalışmada dikkat çektiği belirtilen bir diğer nokta ise okul öncesi dönemde bile kardeşlerin ve arkadaşların bakım vermeden de ortak bağlanma sistemine girmeleridir. Bebek 18 aylığa ulaştığında; kardeşler ortak bağlanma nesnesi olarak %22 oranını alırken, diğer çocuklar %14 oranında ortak nesne olmaktadır (Schaffer ve Emerson, 1994a).

Kimi koşullarda ise ebeveynlerinden alamadığı güvenlik duygusunun kardeşlerden elde edilebilmesiyle bağlanma ilişkisinin yatırımları kardeş veya kardeşlere yönlenebilmektedir. Kardeşlerin daha anlayışlı ve kapsayıcı bir rol üstlenmesi onları bebek veya çocuk için önemini artmasını sağlamaktadır. Ebeveyn kaybında ise koruyucu veya bakım veren bir rol üstlenen bir kardeşin olması kişinin terk edilme ve yasin doğurduğu üzüntü duygularının hafiflemesine yardımcı olabilmektedir. Koruyucu rolü üstlenen kardeş içinse; koruduğu kardeşini sıkıntılardan uzaklaştırabilmenin rahatlatıcılığı ile daha az çaresiz

hisseder. Bu çare olabilme durumu ise kendisini daha güvende hissetmesini sağlayabilmektedir (Ainsworth, 1989).

2.1.5.4. Diğer Bağlanma Figürleri

Çekirdek aile içinde yer alan figürler dışındaki diğer bağlanma figürleri ise; büyükanne, büyükbaba, öğretmen, koç, arkadaşlar, bakıcı...vb. olabilmektedir (Bowlby, 2013; Ainsworth, 1989). Bu figürler bağlanma hiyerarşisinde farklı konumlarda yer alabilirler. Ebeveynin yeterli güven alanını veya sıcaklığı sağlayamadığı kimi koşullarda bebeğin veya çocuğun yöneldiği ve bağlanma ilişkisindeki ihtiyaçlarını gideren kişiler olarak birincil bağlanma figürü konumunu alabilmektedirler. Bu durum birincil bağlanmanın oluşumunu desteklemeyecek koşullardaki ebeveynler sebebiyle olabileceği gibi, ebeveynin/ebeveynlerin kaybı, çalışması ve diğer figür kadar bakımıyla ilgilenememesi gibi koşullar sonucunda da gerçekleşebilmektedir (Ainsworth, 1989).

Bowlby sözü edilen figürleri, ikincil bağlanma figürleri yani birincil bağlanma figürü dışındaki kişiler olarak nitelemektedir. İkincil figürler birincil bağlanma figürü gibi bakım veya güvenlik için ilk aranan figürler olmamaktadır. Çoğunlukla güvenli üs işlevini gören birincil figürün varlığından emin olduktan sonra oyun ve keşif ihtiyacıyla yöneldikleri kişilerdir. Bu figürlerle sosyalleşme arayışlarına kaynak bulurlar ve dış dünyaya yönelik fikir edinirler. Bowlby düşünülen bir yanılgıya yönelik ise ikincil figürlerin birincil figürle bağlanma ilişkisinin yoğunluğunu olumsuz yönde etkilemediğinin altını çizmiştir. Aksine birincil figür ile kurulan güçlü ve yoğun bir bağ güven duygusunu yerleştirirken ikincil figürlerle tanıma ve bağlanma ilişkisi kurma olasılıkları daha yüksektir (Bowlby, 2013).

Çekirdek aile dışındaki figürlerin bağlanma figürü olarak ne ölçüde yer aldıklarına da yer verilen bir araştırmada; 18 aylık bebeklerin hiçbiri büyükanne ve büyükbabayı birincil figür olarak görmezken, bebeklerin %45'i ikincil figür olarak bağlanma geliştirmişlerdir. Aynı çalışmada komşu ve arkadaşlar, diğer çocuklar da

birincil figür olarak bağlanma geliştirilen kişiler olmazken, ikincil figür olarak bağlanma geliştiren bebeklerin yüzdesi diğer çocuklara %14, komşu ve arkadaşlara %26 olmuştur. Bebeklerin %2'si ise akrabalar içinden kişilerle birincil bağlanma geliştirirken, %16'sı ikincil bağlanma figürü olarak bağlanma geliştirmiştir (Schaffer ve Emerson, 1994a).

2.1.6 Bağlanma Stilleri

Bowlby çocuk ve birincil bakımvereni arasında güvene dayalı bir ilişki geliştirildiğini ifade etmiştir (Bowlby, 2013). Ainsworth; Uganda'da gerçekleştirdiği gözlem çalışmalarının ardından, bebek güvenliğinin kökenlerini ve anne-çocuk arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediği konusunda detaylı çalışmalar yapmıştır. Buna yönelik önemli bir çalışması ise meslektaşları ile prosedürleri netleştirilmiş ve laboratuvar ortamında gerçekleştirdiği deney çalışması olmuştur. Yapılan bu deneyin adı "Strange Situation" yani yabancı durum deneyidir. Deneyin amacı, bebeğin kontrollü çevresel koşulların değişiminde verdiği tepkileri, bağlanma sisteminin farklı davranış biçimleriyle nasıl etkileşime girdiğini gözlemlemek ve bebeklerin bireysel farklılıklarını, geliştirdikleri farklı bağlanma kalıplarını incelemektir (Ainsworth vd, 2015).

Daha önce bebekleri kendi evinde gözlemleyen Ainsworth, yabancıya ortama girmesiyle ortaya çıkan korku tepkileri ve bağlanma sisteminin daha fazla uyarılabileceğini düşünerek bebekleri tanıdık olmayan bir ortamda gözleme üzerine bu deneyi hazırlamıştır. Deneyde; 1 yaşlarında olan bebekler, annelerinin eşliğinde oyuncaklarla dolu ve daha önce görmediği bir oyun odasına alınmıştır. Daha sonra odaya daha önce bebeğin görmediği bir yabancı girmiştir. Ardından annenin kısa bir süre odadan ayrılarak bebek ve yabancıyı yalnız bıraktığı koşul sağlanmıştır. Kısa bir süre sonra anne odaya dönmüştür. Sonra bebek ilk kez oyun odasında yalnız bırakılmıştır. Ardından yeniden odaya yabancı kişi girmiştir. Bu süreç içerisinde farklı koşullarda bebeklerin tepkileri izlenmiştir. Tüm bebekler

için aynı protokol uygulanmıştır (Ainsworth vd, 2015).

Gözlem sonuçlarında ise; bebeklerin 3 farklı davranış kalıbında gruplanacak şekilde ayrılığa tepki verdiklerini bulmuşlardır. Bu gruplardan ilki güvenli bağlanan bebeklerdir. Anneleri odadayken onu kontrol ederek odayı keşfetmekte daha rahattılar. Güvenli bağlanan bebekler; annenin odadan ayrılmasına ağlayarak tepki göstermişlerdir. Ancak anneleri odaya döndüğünde ve onları kucağına aldığında kolay sakinleşmişlerdir. İkinci gruptaki bebekler ise güvensiz kaçınan bağlanan bebeklerdir. Bu bebekler anne odadayken annelerine daha az bakarak odayı keşfetmişlerdir ve keşifleri sınırlı kalmıştır. Anneleri odadan ayrıldığında en az rahatsız olan bebekler bu gruptaydı. Annenin odaya dönüşüne ise kayıtsız kalarak veya kaçınarak tepki vermişlerdir. Kaçınan bebeklerin bu tepkisine bakılarak bebeklerin bağlanma davranışını engellemeyi de öğrenebildikleri sonucuna varılmıştır. Çünkü bakımverenlerinden yeterli bakım ve tepkilerine dönüş sağlayamamış oldukları bulunmuştur. Üçüncü gruptaki bebekler ise güvensiz kaygılı bağlanan bebeklerdir. Bu bebekler anneleri odadayken bile odayı araştırma konusunda daha az heveslilerdi. Annelerinin ayrılışında oldukça tepkili iken annenin dönüşünden sonra ise yatışmaları oldukça zor olmuştur. Anneye tutunurken aynı zamanda öfkeli ve kararsız davranışlar gösteriyorlardı. Bu bebeklerin bakımverenleri ile ilişkileri incelendiğinde ise tutarsız bir bakım aldıklarını ve bu yüzden tepkilerini abartılı sergileyerek dikkati çekmeye çabaladıkları keşfedilmiştir (Ainsworth, 1977; Ainsworth vd, 2015).

2.2 KARDEŞ İLİŞKİLERİ

Kardeş kelimesi; Türkçe’de “Karındaş” sözcüğünün başkalaşmasıyla ortaya çıkan bir sözcüktür. Türk Dil Kurumu’nun genel sözlükteki kardeş tanımı: “Aynı anne babadan doğmuş veya anne babalarından biri aynı olan çocukların birbirine göre adı; karındaş” şeklindedir (TDK, 2024). Türkçe’de kökeni itibariyle karın paylaşanlar olarak açıklanan kardeşler; ortalama yaşam süreleri içinde bir

insanın en uzun süre yakın ilişki içinde olduğu kişilerdir (Krejčova' vd, 2023; TDK, 2024). Kardeşlik kavramının bir başka tanımı ise, aralarında ortak bir değer verilen olmasıdır (TDK, 2024). Kardeş kelimesinin İngilizce dilindeki karşılığı olan “Sibling” kelimesinin kökeni araştırıldığında “akraba, benzer, aynı ebeveynlerin yavruları” anlamları bulunmuştur. Aynı zamanda sıfat olarak kullanıldığında; eğlenceli, cana yakın anlamlarını taşıyan kardeş kelimesine farklı dillerde yüklenen anlamlara bakınca kardeşlik olgusunun karmaşık doğasının izlerine rastlamak mümkündür. Çünkü kardeşlik; ebeveynin üreme gerçekliğiyle karşılaşılmasını sağlayan, kardeşin doğumuyla aile yapısının değişimini ve seçilmeyen bir ilişkiyi de getiren bir kavramdır (Hindle ve Sherwin-White, 2014).

2.2.1 Çocuklukta Kardeş İlişkileri

Aileye yeni bir bebeğin katılması ile birlikte kardeşlik bağı da aile yapısının bir parçası olarak yerini almaktadır ve yeni bir aile yapılanması oluşmaktadır. Ebeveynlerin ve ortak yaşam alanının paylaşıldığı yeni bir birey, büyük çocuk için çeşitli anlamlar taşıyabilmektedir. Çocukluk döneminde kardeşler arası yaş farkının geliştirilen kardeş ilişkisinde önemli bir payı olabilmektedir. Çünkü büyük çocuğun yeni doğan bebeği algılama ve değerlendirme kapasitesi gelişimsel olgunluğu ile ilintili olmaktadır (Freud, 2011).

Klein süttten kesilmenin ve oluşan kayıp yaşantısının kritik bir dönem oluşturduğunu söylemiştir. Fizyolojik olarak gelişimin kaçınılmaz olarak doğurduğu süttten kesilme; hem çocuğun özgürleşmesi hem de memenin özgürleşmesi anlamına gelmektedir. Annenin memesi bir başkasını doyurabilmek için de özgürleşmekte ve büyük çocuğun yerini bir başkası alabilmektedir (Klein, 2023). Bu kaybın ardından başka bir bebeğin emzirilmesi ve küçük kardeşin korunmaya, bakıma daha çok ihtiyaç duyduğu için bu statüleri elde edebilmesi büyük çocukta çeşitli duygular oluşturabilmektedir. Büyük çocuk için önemli bir yakınlığın bir diğerine görece kaybı yaşanır ve bu acı vericidir (Hindle ve Sherwin-White, 2014). Freud erken çocuklukta kardeşe yönelik ilkel saldırganlık arzularının bakım verme ile kamufle olabildiğini

söylemektedir. Ancak aynı zamanda çocukların kardeşler arası kin ve nefret duygularını göstermekte anne babaya duyulan kin ve nefreti göstermeye göre daha özgür hissettiğini söylemiştir. Toplumda ebeveyn çocuk arası yaşanan bu tür duygular daha fazla garip karşılanırken kardeşler arası yaşanan bu tür duygular ve rekabet daha olağan karşılanmaktadır diye eklemiştir (Freud, 2011).

Kardeşlerin birbirlerini algılama biçimi farklı koşullar altında çeşitli anlamlar da kazanabilmektedir. Yapılan bir araştırmada; çocukların, ebeveynlerin ilişkilerinde çatışma yaşandığına şahit olduğu koşullarda güvenlik arayışı için kardeşlere yöneldiği ve en güvenilir kişi olarak onları gördüğü bulunmuştur (Furman ve Buhrmester, 1985).

Aile içindeki algılanan adalet duygusu da bir başka koşuldur ve kardeşlerle olan ilişkileri doğrudan etkileyebilmektedir. Adler de ebeveynlerin çocuklara karşı adaletli davranmasının önemini vurgulamıştır (Adler, 2016). Ergenlik döneminde ise kardeş ilişkilerinin ambivalent doğası öne çıkabilmektedir. Ergenlerle yapılan yarı yapılandırılmış bir görüşmede öne çıkan temalardan biri kardeşleriyle çatışma ve tartışma yaşamak olurken diğer tema ise kardeşlerin iyi ki varolduğu fikridir. Annelerinin çocukları arasında adaletsiz davrandığını düşünen kardeşlerin, daha olumsuz bir kardeş ilişkisi deneyimi geliştirdiklerini ve daha fazla tartışma yaşadıklarını söylemişlerdir. Kardeş ilişkilerini olumlu değerlendiren ergenler ise kardeşlerini; destekleyici, hoşgörülü, saygılı ve güven veren biri olarak nitelemektedirler (Sumbas, 2020). Yapılan çeşitli araştırmalarda ise kardeş ilişkilerinin ebeveyn-ergen ilişkisini anlamlı düzeyde etkileyen bir değişken olduğu bulunurken, bu çalışmalardan birinde kardeşler arasındaki ilişkilerin ergenlerin ebeveynlerden beklentilerini de etkilediğini ortaya koymuştur (Whiteman ve Buchanan, 2002; Aktaş ve Yıldırım, 2022).

2.2.2 Yetişkinlikte Kardeş İlişkileri

Genç yetişkinlik dönemi; bireyin yetişkin kimliğini oturtmaya çalıştığı ve sosyal ilişkilerinin daha fazla çeşitlendiği bir dönemdir. Bu geçiş süreci ve yetişkin sorumluluklarının giderek daha belirgin hale gelmesi zorlayıcı deneyimler

oluşturabilmektedir. Bu bakımdan kardeşlerin bu dönemdeki destekleyici rolü ve tanıdıklığın verdiği güven fikri oldukça önemli bir yer tutabilmektedir. Araştırmalar da bu fikri doğrular niteliktedir. Genç yetişkinlik dönemindeki bireylerde kardeşlerden alınan sosyal destek ve psikolojik uyum ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmada, kardeşlerden destek alınmasının düşük depresyon ve yalnızlık hisleriyle ilişkili olduğu bulunurken, yüksek özgüven ve yüksek yaşam doyumu ile ilişkili bulunmuştur. Çalışmadaki bir diğer bulgu ise; kardeşlerden alınan sosyal destek anneden, babadan veya arkadaşlardan alınamayan sosyal desteği çeşitli oranlarda telafi edebildiği yönünde olmuştur (Milevsky, 2005). Yine genç yetişkinlik döneminde kardeşlerle olan ilişkilerin psikolojik iyi oluşa etkisinin araştırıldığı bir tez çalışmasında; kardeş ilişkilerinin tek başına psikolojik iyi oluş değişkeninin varyansının %16'sını açıklarken, aile, arkadaş ve özel insanlardan alınan ilgi değişkenlerinin varyansa etkisine bakıldığında üçünün %12'sini açıkladığı belirtilmiştir. Kardeşlerle kurulan iletişimin sıklığının psikolojik iyi oluşa etkisinin ise pozitif yönde anlamlı düzeyde olduğu belirtilmiştir. Aynı çalışmada; kardeşlerle fiziksel mesafe, iletişim kanalları, kardeşin doğum sırası, kardeşin cinsiyeti, kardeşin yaşı değişkenlerinin psikolojik iyi oluş üstünde anlamlı bir fark göstermediği saptanmıştır (Alabucak, 2019).

Kardeşlik ilişkisinin çocukluk döneminde ambivalent doğası oldukça belirgin görünürken beliren yetişkinlik ve ilerleyen dönemlerde kardeşlerin daha olumlu algılanabildiği görülmüştür. Yapılan bir çalışmada; kardeşlerle ilişkilerini çocukluk dönemi için daha fazla olumsuz kelimelerle niteleyen katılımcılar, genç yetişkinlik döneminde ise daha olumlu kelimelerle daha iyi bir ilişki tablosu çizmişlerdir (Aytaç Bakkaloğlu, 2021).

Orta ve geç yetişkinlik döneminde ise kardeşlerle kurulan ilişkinin daha dostane bir ilişki çevresinde merkezileştiği görülmektedir. Çalışmalarda kişiler; kardeşlerine çocukluk dönemine göre daha fazla yakın hissettiğini, sırlarını ve deneyimlerini kardeşleriyle paylaştığını bildirmişlerdir. Çok az kişinin kardeşleriyle iletişimi tamamen kaybettiği veya kestiği de görülmektedir (Adams, 1968; Cicirelli, 1980, 1982; Ross ve Milgram, 1982).

2.2.3 Psikanaliz Kuramında Kardeş İlişkileri

Psikanaliz akımı içinde kardeşlik olgusu, birey için çifte değerli bir olgu olarak ele alınmıştır (Parman, 2023). Sigmund Freud, kardeşin sahneye girişiyle oedipus kompleksinin aile kompleksine dönüştüğünü söylemiştir. Kardeşlik olgusunu ele alırken anne-babayı ve eşyaları paylaşan çocuklar için çekişme yaşamanın önlenemez bir dinamik olduğunu belirtir. Bu bağlamda kardeş; hem rekabet edilen, kıskanılan haline gelirken hem de ortak alanda aynı konumlarda bulunan biri olduğundan özdeşim kurulandır. Kardeşler arasında yaş farkının az olduğu koşullarda rekabet davranışları ve kardeşi yok etme arzularının daha görünür olduğu vurgusunu yapar. Yaş farkının 8 yıl ve üzerinde olduğu koşullarda ise bebek olan kardeş daha fazla sempati ile karşılanabilmektedir. Özellikle ablalarda şevkatli ve anaç bir yaklaşım gözlenebilmektedir. Ancak bu yaklaşımların ardında gizlenmiş bir ölüm isteği olduğunu ileri sürmüştür (Freud, 2011).

Melanie Klein ise kardeşliği ele alırken; hasedin yöneldiği kısmi nesnelere biri kardeş olmaktadır der. Kardeşin fiziksel varlığının olmadığı durumlarda bile kardeş imgesinin bir çocuk için çatışma yaratmasının mümkün olduğunu yaptığı analizlerde keşfetmiştir (Klein, 2015). Psikanalitik yaklaşımlarda objektif yoğunlukla içsel çatışmalar üzerine olduğu için kardeşlik olgusu için de benzer bir bakış geliştirilmiştir. Ancak kardeşliğin destekleyici yönü yeterince ele alınmamıştır. Hatta Sigmund Freud'un metinleri incelendiğinde kardeş kavramının aile ve ilintili kavramlara göre oldukça az kullanıldığı görülmüştür (Parman, 2023).

Kardeşliğin çatışma içeren ve rekabet edilen bir ilişki olarak değerlendirilmenin dışına çıkılmasında, Kohut'un kuramındaki yeni geliştirdiği kavramların önemli bir rolü vardır. Kohut kuramında kendilik gelişiminin 2 ayrı hat üstünden geliştiğinden söz eder: Teşhirci Büyüklenmeci Hat ve İdealize

Ebeveyn Hattı. Ancak ölümünün ardından yayımlanan eserinde İkizlik Hattı olarak ifade ettiği yeni bir hattan söz eder. İkiz kendilik hattı; başkalarına benzer hissetme ve onlarla ilişkilene ihtiyacı olarak kendini gösterir. Çocuğu koruyan ve çevreleyen, kendini benzer hissettiği bir grubun parçası olarak büyümek, ebeveynlerinden bu ihtiyaca yönelik teşvik görmek gelişimde önemli bir basamak olmaktadır. Bu hattın sağladığı işlevler ise; parçası hissettiği topluluğun kurallarının benimsenmesini, sosyal beceriler ve empatinin gelişmesini, bağıllık duygularının oluşmasını kolaylaştırmasıdır (Kohut, 2012).

İkizlik kendilik hattı üzerine Kohut'un fazla çalışmadan ölmesiyle birlikte, ikizlik hattı üzerine kendinden sonra gelen ve kuramını takip eden kişiler ilgilenmişlerdir. Bu isimlerden biri de Hart olmuştur. Hart, kendilik nesnesi işlevleri için ebeveynlerle kurulan dikey ilişkiler ve kardeş/akranlarla kurulan yatay ilişkilerden beslendiğini söyler. İkizlik kendilik nesnesi işlevini de benzerliklere sahip olma, anlaşılma duygularını karşılar diye açıklar (Hart, 2019). Bu tanımlar yatay ilişkilerin ve dolayısıyla yatay ilişkilerin en önemli figürü olan kardeşlerin önemine dikkat çekmiştir. Zaman içerisinde kendilik gelişiminde kardeşlerle olan ilişkinin ebeveynlerin yanındaki ikincil figürler değil ayrı işlevleri olan ve diğer ilişkilerden farklı kompleks bir ilişki yapısını içerdiği fikrine evrilmiştir (Hart, 2021; Erten, 2023).

Hart'ın (2021) gerçekleştirdiği bir diğer çalışmada ise; ebeveynlerin ve kardeşlerin rolleri ve onlara dair ortaya çıkan temaları incelenmiştir. 6 yetişkin ile görüşmeler yaparak oluşturduğu bu çalışmada ortaya çıkan temalardan biri ebeveynlerin fiziksel olarak yanlarında olmadığına kardeşlerin orada olduğu ve eşlik ettiği. Katılımcıların ortak bir deneyim ifadesi ise kardeşlerin idealize edilmesidir. Hart bu idealizasyonun kendi narsizmlerini yansıtacak ölçüde yapıldığını ifade etmiştir. Kardeşliğin aynılık pozisyonunda kalmak isteyen katılımcıların ise bazı durumlarda kardeşlerinden farklılaştığı noktaları kabul etmekte zorlandıklarını belirtmektedir. Belirsizlik ve endişe durumlarında ise kardeş ile birleşme/özdeş olma transferini kullanmaya yönelmişlerdir. Hart bu

temanın; Kohut'un parçalanmış benliğin idealize ötekine yansıtılmış bir parçasının kaybı fikrini desteklediği görüşündedir (Hart, 2021).

Kuramında kardeş ilişkilerine yer veren önemli bir isim ise Adler'dir. Adler'in kuramı bireysel psikoloji çerçevesinde değerlendirilse de bu çalışmada, kökenini psikanalizden alarak ilerlediği için psikanaliz kuramı başlığı altında kardeş ilişkileri açıklamalarına yer verilecektir. Kuramında ise psikanalizle ayrıştığı nokta kişiyi anlamak için sosyal etkileşimlerin ve kişinin seçim yapma özgürlüğünün olduğu gerçeğinin reddedilmemesi gerekliliği vurgusu olmuştur. Sosyal etkileşimler fikri ise Adler'i aile bütünlüğü ve doğum sırası gibi kavramları irdelemeye götürmüştür (Gençtanırım Kurt ve Çetinkaya Yıldız, 2019). Adler'e göre hayatın anlamı; belli hedeflere sahip olma ve bir grupta kendine yer edinme ile belirlenir. Bireyin ilk dahil olduğu grup ise ailedir. Ailede edindiği yer, yüklendiği roller kişilik gelişiminde önemli bir yer tutar. Bu bakımdan çocuğun ailedeki yerini etkileyen bir etmen olan doğum sırası, kardeşlerine göre aldığı konum psikolojik gelişimini etkilemektedir. Ebeveynlerin çocuklara karşı yaklaşımı ve çocukları arasında adaletli davranması çocukların dünyayı algılama tarzlarını şekillendirir. Adaletli davranılmadığı koşullarda çocuklar arası bir rekabet gelişebilir, aşağılık veya üstünlük kompleksi geliştirebilirler diye belirtir. İdeal koşulda ise aile içi iş birliğinin yanında çocuklar arasında da bir iş birliği gelişebilmesi söz konusudur (Adler, 2016).

Kardeşlerin birbirlerine göre konumunun da önemini irdeleyen Adler, her çocuğun konumlarının avantajları ve dezavantajları olduğundan söz eder. Büyük çocuk için, yeni bir kardeş doğana değin tek çocuk olma, ilgi görme ve el üstünde tutulma koşullarını deneyimleyebilmektedir der. Kardeşin gelişimiyle tek çocuk olma konumunu kaybeden çocuğun bir darbe hissiyle karşılaşır ve ebeveynleri paylaşmak zorunda olduğu bir rakibin varlığına alışmaya çalışır. Küçük kardeşe karşı üstün konumlarını korumak isteyen ve bunu başaramamaktan korkan büyük çocuk, bir yerlerden düştüğünü ve yerinden edildiği sembolik anlamları taşıyan rüyalar görür. Adler konum değişimini en acı şekilde yaşayanın en büyük çocuk olduğunu söyler.

Bu durumun daha az hasarla atlatılabilmesi için ise en büyük çocuğun kardeşin gelişine ilişkin hazırlanması ve doğumdan sonra bakımında biraz rol verilmesi yollarını önermektedir (Adler, 2016; Gençtanırım Kurt ve Çetinkaya Yıldız, 2019).

İkinci çocuk ise baştan bir diğer kardeşin varlığı gerçeğine doğar ve toplumsallık fikri daha erken oluşmaya başlar. Gelişimsel olarak ondan daha büyük ve ileride olan birinin varlığıyla rekabet perçinlenmesi daha yoğun yaşantılanır. Kendini kıyas, gelişimi için büyük kardeşinden daha fazla çaba harcama tipik olarak gözlemlenir diye ifade etmektedir Adler. Rüyalarında çoğunlukla kendini bir yarış içinde veya bir şeyleri ardından takip ederken görürler. Ancak bu konuların değişmez olmadığını söyleyen Adler; özellikle kalabalık bir kardeş grubunun içinde, doğduğu konumun dışında özellikler gösteren çocukların olabileceğini de vurgulamıştır (Adler, 2016).

2.2.4 Bağlanma Kuramında Kardeş İlişkileri

Bağlanma araştırmalarına göre bebek, doğumundan yaklaşık 8 ay sonra büyük çoğunlukla birincil bakımvereniyle bağlanma ilişkisi geliştirmiş olur. Hayatındaki diğer figürlerle ise birincil figür ile eş zamanlı veya daha sonrasında bağlanma ilişkisi geliştirmektedir. Bu figürler çoğunlukla diğer yetişkinler veya büyük kardeşler olurlar. Bebeklerin büyük oranda, birden fazla kişiyle bağlanma ilişkisi geliştirdiği gözlenirken bu bağlanma ilişkilerinin birincil bakımverene kurulan güçte bir ilişki olmadığı da ifade edilmektedir (Hazan ve Shaver, 1994). Bu sebeplerle kardeşlerle veya diğer figürlerle kurulan bağlanma ilişkisi uzun süre ikinci planda kalmıştır. Çünkü en önemli yordayıcı birincil bakımverendir ve bu kişi çoğu zaman annedir. Ancak güncel araştırmalarla ve kuramın araştırma ve gözlem verileri genişledikçe; kardeş ile bağlanma ilişkisine, anne babanın ilişkinin bir türevi olmaktan ayrıştırılarak ayrı bir yer vermeye başlanmıştır (Ponti ve Smorti, 2018).

John Bowlby, bağlanma çalışmalarında kardeş olgusundan oldukça sınırlı

bahsetmiştir. Çoğunlukla kardeşi, birincil bakımverenin kaybına yönelik kaygıyı oluşturan bir figür olarak değerlendirmeye almıştır. Kendi güvenli üssünü kaybeden ya da ona sınırlı erişim sağlayabilen büyük çocuğun ise kıskançlık duygularının ortaya çıktığını ifade etmiştir (Bowlby, 2013; Hindle ve Sherwin-White, 2014). Annesinin başka bir bebekle ilgilendiğini gören çocuğun ise bağlanma davranışlarının yoğunluğunun arttığını söyleyen Bowlby, çocuğun bebek gibi davranma ve yapışma ile anneden ilgi talep ettiğini söylemektedir (Bowlby, 2013). Bu bakış açısı bağlanma çalışmalarının ilk dönemlerinde etkili olsa da Dunn ve Kendrick'in gözlem çalışmaları bu fikrin değişmesinin ilk adımı olmuştur. Gözlemlerinde kardeşlerin yalnızca rekabet ilişkisi geliştirmediklerini; oyun dünyalarına giren, öğretmen, teselli eden, zorba olan ya da hassas yaklaşan rollerde de yer alabildiklerini raporlamışlardır (Dunn ve Kendrick, 1982a).

Ainsworth ise kardeşlerle kurulan bağın ambivalent bir doğası olduğundan söz etmektedir. Nadiren de olsa ebeveyn figürlerinden birinin kaybı söz konusu olduğunda büyük kardeş küçük kardeşe bakım vererek birincil bağlanma figürü haline gelebilmektedir diye söz etmiştir. Ancak sözü edilen koşulun örnekleri sınırlı olsa da; kardeşlik bağlarının daha kalıcı olduğunu ifade etmiştir. Güven ve destek alabilmenin ise kardeş ilişkilerinin niteliğini önemli ölçüde belirleyebildiğini söylemiştir (Ainsworth, 1985).

Kardeşi bir bağlanma figürü olarak ele alan öncü çalışmalardan birini yapan Cicirelli, kardeşlerle bağlanma ilişkisini; yakınlık, çatışma, rekabet ve ilgisizlik kategorileriyle değerlendirmiştir. Yaşlılık döneminde kız kardeşe yakınlığın depresyon ile ters orantılı, refah ile doğru orantılı ilişkisi olduğunu bulmuştur. Erkek kardeşlerle kurulan bağ için bu durum söz konusu değilken kız kardeşlerle bağın bozulması da depresyonu arttıran bir faktör olmaktadır (Cicirelli, 1989).

Günümüzde yapılan araştırmalarda, yaşla birlikte bağlanmadaki ilişkiler hiyerarşisi değişiklikler gösterdiği bulunmuştur. Hayatın ilerleyen dönemlerinde

romantik partnerler en önemli figür olarak öne çıkmaktadır. Kardeşlerle ve romantik partnerle kurulan bağlanma ilişkileri incelendiğinde; kardeşlerle kurulan bağlanma stillerinin romantik partnerle kurulan ilişkilere aktarıldığı çeşitli araştırmacılarca bulunmuştur (Sommantico vd, 2018). Kardeş ilişkilerinin öznel iyi oluşa etkisinin araştırıldığı bir çalışmada, anneyle ve kardeşle kurulan bağlanma ilişkilerinin öznel iyi oluşla anlamlı düzeyde ilişkili olduğu ancak baba ile bağlanma ilişkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur. Araştırmacılar kardeş ile kurulan bağlanma düzeyinin baba ile bağlanmadan daha önemli ve güçlü bir etken olduğunun altını çizmişlerdir (Shepherd vd., 2021).

2.2.5 Sosyal Destek Kuramında Kardeş İlişkileri

Sosyal destek, ilk kez Cobb tarafından tanımlanmış ve bir çerçeve kazandırılmıştır. Cobb'un tanımına göre sosyal destek; bireyin sevildiği, bakım gördüğü, saygı duyulduğu ve karşılıklı sorumluluklar içeren bir sosyal ağın içinde yer almasıdır. Sosyal desteğin işlevini gösterebilmesi için bireyin bu ağ içinde yer aldığını bilmesi de gerekir. Çünkü sosyal ağ ile tanımlanan, niceliksel özellikler veya yardım almanın ötesinde aidiyetin ve karşılıklığın da yer aldığı bir ağdır. Cobb'un kurduğu kuramsal modelde; sosyal desteğin temel işlevi, stres faktörlerini algılayışımızı etkileyerek daha az fizyolojik tepki vermemizi sağlar. Bu bakımdan stresi veya sebep olan etmenleri engellemez ancak desteğin olacağı bilgisinin dahi tampon bölge oluşturarak bireyleri rahatlatmaya yardımcı olduğunu örneklerle açıklamıştır. Modelde, stresörlerin azalması ile bireylerin stres kaynaklı hastalıklardan veya stresin yoğunlaştırdığı semptomlardan korunma işlevi de temellendirilmiştir (Cobb, 1976).

Sosyal destek kuramı üzerine çalışan bir grup araştırmacı ise; sosyal ilişkilerin sağlık üzerindeki etkilerine dair kanıtları incelemeye almışlardır. Sosyal izolasyonun önemli bir etken olduğunu vurgulamışlardır ve daha az sosyal ilişkisi bulunan kişilerin karıştırıcı değişkenlerin kontrol altına alındığı durumda bile daha yüksek ölüm oranına sahip olduğunu bildirmişlerdir. Sosyal ilişkilerin yalnızca stres

azaltıcı işlevinin olmadığını, hastalıkla başa çıkma ve iyileşme süreçlerinde de etkili olduğunu ifade etmişlerdir (House vd, 1988).

Çocuklarda kardeşler ve arkadaşlarla kurulan ilişkilerin etkisini inceleyen bir araştırmada, zorbalığın ve sosyal desteğin rolleri araştırılmıştır. Sonuçlara göre kardeş zorbalığı içselleştirilmiş sorunlarla akran zorbalığına oranla daha fazla ilişkiliydi. Kardeş sosyal desteği akranlardan zorbalık gören çocukların yaşadıkları sosyal stresi düzenlemeye yardımcı olurken, akranlardan alınan sosyal destek ise kardeşlerden görülen zorbalıkla gelişen depresyonu hafifletmeye yardımcı olmaktadır (Cole vd, 2017).

Yetişkin kardeşlerde algılanan sosyal destek ve gerçek destek değişkenlerinin araştırıldığı bir çalışmada ise; katılımcıların %30'unun kriz anında ilk kardeşimi ararım cevabı verdiği görülmüştür. En yüksek şefkat ve temas oranlarının kadın kardeş çiftlerinde olduğu bildirilirken, somut yardımlara dayanan gerçek sosyal desteğin de yine kadın kardeşler arasında daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Yaş ilerledikçe kardeşlerden alınan desteğin düşebildiği belirtirmiştir. Çocuk sahibi olmak gibi yeni rollerin kazanılması kardeş ilişkilerini ikincil konuma itmektir (White ve Reidmann, 1992).

Türkiye' de gerçekleştirilen bir çalışmada ise genç yetişkinlerin kardeş ilişkileri ve kişilik özellikleri incelenmiştir. Sonuçlara göre kardeş ilişkilerinin alt boyutlarından çocukluk bilişselliği; dışadönüklük, sorumluluk ve yumuşak başlılık puanları ile pozitif yönlü anlamlı ilişki içindedir. Çocukluk duyguları puanları ise deneyime açıklık ve sorumluluk ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur (Arzuman, 2023). Araştırma bulguları gösteriyor ki pozitif yönde gelişmiş olan çocukluktaki kardeşlik deneyimleri genç yetişkinlerin kişilik özelliklerini önemli ölçüde etkilemekte ve sosyal ilişkilerine yansıyan yönlerini olumlu yönde etkilemektedir.

Yapılan bir tez çalışmasında ise 8-18 yaş arası çölyak hastası olan çocuklar ve kardeşleriyle çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre çölyak hastası olan çocukların

duygusal, sosyal ve davranışsal sorunlarının yüksek olduğu bulundu. Kardeşi çölyak hastası olan çocukların çölyak hastası kardeşlerine ve kontrol grubuna oranla empati gücünün en yüksek olduğu bulunurken, çölyak hastası olan kardeşlerin ise empati düzeyinin en düşük olduğu bulunmuştur. Çölyak hastası kardeşi olan çocukların hepsi; glutenin kardeşleri için zararlı olduğunu bildiği saptanırken, %64,7'si ise çölyak için uygulanan gluten diyetinin çoğunu veya tamamını bildiği bulunmuştur (Yıldırım Dere, 2024). Bu durum kardeşlerinin bir hastalığa sahip olması durumunda sağlıklı olan kardeşlerin empati ve destek geliştirdiğini göstermektedir.

2.2.6 Ekolojik Sistemler Kuramında Kardeş İlişkileri

Ekolojik sistemler kuramı Bronfenbrenner'in geliştirmiş olduğu, insan gelişimini sosyal çevreleri bağlamında inceleyen ve açıklayan bir yaklaşımdır (Bronfenbrenner, 1994). Gelişimsel kuramlarda öncelikle incelenen anne-baba-çocuk etkileşiminin bir adım ötesini de incelemek amacıyla yola çıkan kuramda, aile içi koşulları aile dışındaki koşulların nasıl etkilediği sorusu temele alınmıştır. Bu kurama göre insan gelişiminin pek çok boyutu, kendisini çevreleyen sosyal katmanlar ile ilişkisinden etkilenmektedir. Bronfenbrenner insanı çevreleyen bu sosyal katmanları insanı merkeze alan ve dışa doğru genişleyerek çevreleyen 5 boyutlu bir model ile açıklamıştır. Bu katmanlar en içten en dışa doğru sırası ile; mikrosistem, mezosistem, ekzosistem, makrosistem ve kronosistemdir (Bronfenbrenner, 1986). Mikrosistem; bireylerin doğrudan etkileşimde olduğu aile, yakın arkadaş gibi unsurları kapsamaktadır. Mezosistem ise farklı mikrosistemlerin etkileşimini kapsar. Okul mikrosistemi ile aile mikrosistemi etkileşimleri örnek olabilmektedir. Ekzosistem ise bireyin doğrudan içinde bulunmadan etkilendiği sistemleri içerir. Kitle iletişim araçları, ebeveynlerin kendi sosyal çevrelerinden aldıkları etkiler örnek olarak sunulabilir. Makrosistem ise ideolojiler, inançlar, kültürel değerler gibi daha geniş sosyal sistemleri içerirken; kronosistem ise insanın yaşamı süresince deneyimlediği değişimleri zaman ekseninde değerlendiren sistemdir (Bronfenbrenner, 1994).

Ekolojik sistemler kuramına göre kardeşler; bireylerin en çok ilişki içinde olduğu belirtilen grup olan mikrosistem içinde yer almaktadır. Makrosistemlerde ise etkisi bulunurken, ekzosistemde ise aile yapılanmasına göre kardeşlerine karşı farklı roller tanımlanabildiği için etkileri bulunabilmektedir (Whiteman vd, 2011). Ekolojik kuram çerçevesinde kardeş ilişkilerini değerlendiren çalışmalar incelendiğinde; çeşitli sonuçlara rastlanmıştır. Kardeşin doğumundan sonra büyük kardeşin uyum niteliklerinin incelendiği bir araştırmada; büyük çocukların bir sene içindeki davranış değişimleri incelenmiştir. Çalışmada kardeşin doğumuna gösterilen tepkilerin 3 farklı grup oluşturduğu bildirilmiştir. Birinci gruptaki çocukların ilk 1 aylık uyum sürecinin dışında da davranış sorunlarının yıl boyunca devam ettiği gruptur. İkinci gruptaki çocuklar ise; ilk ayda davranış sorunları gösterse de bu problemlerin takip eden 3 ay boyunca azaldığı ve yılın geri kalanında ise düşük seviyelerde kaldığı gruptur. Üçüncü grupta ise başlangıçta davranış sorunlarının düşük olduğu ancak küçük çocuğun hareketlenmeye başladığı 8. ay dolaylarında davranış sorunlarının artarak yıl boyunca devam ettiği gruptur. Aynı çalışmada aile mikrosistemindeki özelliklerin de çocuğun kardeşliğe uyum sürecini etkilediği bildirilmiştir. Büyük çocuğun davranış problemlerini arttıran diğer unsurların; annenin depresyon seviyesinde artış, evlilik doyumunda azalma, babanın büyük çocuğa verdiği desteğin azalması olarak bulunmuştur (Volling, 2005).

Almanya'da yapılan güncel bir çalışmada ise; yetişkinlik döneminin farklı evrelerinde kardeş ilişkilerinin seyrini incelenmiştir. Çalışmada özellikle 20-30 yaş arası genç yetişkinlerin kardeşleriyle iletişimlerinin daha güçlü olduğu ve çatışmaların azaldığı bildirilmiştir. İletişim sıklıkları incelendiğinde her iki kardeşin evlendiği veya ebeveyn olduğu durumlarda iletişim sıklıklarındaki artış anlamlı bulunmuştur. Yakınlıklar incelendiğinde ise aile kurma süreçlerinde yakınlığın azaldığı gözlenirken, boşanma gibi durumlarda kardeşler arası yakınlığın arttığı bulunmuştur. Kardeşler arası çatışma durumlarında ise; her iki kardeşin de boşanması koşulunda artarken kardeşlerden birinin romantik partneri ile yaşamaya başlaması durumunda azalma göstermiştir (Büyükkeçeci ve Çineli, 2024).

Kardeş ilişkilerinin incelendiği boylamsal bir çalışmada ise; genç yetişkinlerin 1 yıl ara ile kardeş ilişkilerinin yakınlık, iletişim ve çatışma durumları incelenmiştir. Sonuçlara göre; kardeşlerle yakınlığın ebeveyn olma durumunda anlamlı düzeyde azaldığı gözlenirken, evlilik ve iş durumu değişkenlerinde anlamlı sonuçlara ulaşılmamıştır. Birlikte yaşayan kardeşlerin ayrıldığı grup; çatışmada en yüksek azalmayı yaşayan grubu oluşturmuştur ve bu azalma anlamlı düzeydedir. Sonuçlar, genç yetişkinliklerin özellikle geçiş dönemlerinde kardeş ilişkilerinin duyarlı bir yapı sergilediğini gösteriyor (Jensen vd, 2018).

Türkiye’de gerçekleştirilen bir çalışmada ise; evli yetişkinlerin kardeş ilişkileri üzerine çalışılmıştır. Sonuçlara göre; farklı cinsiyetten kardeşlerin yakınlığının evlilik doyumunu ve iyi oluşu yordamaktadır. Hatırlanan çocukluk kardeş ilişkilerinin ise iyi oluş üzerinde etkisi olduğu bulunurken, yetişkin kardeş ilişkilerinin bu anlamlı ilişkide kısmi aracılık rolü oynadığı bulunmuştur (Aydoğan vd, 2022). Bu durum iki farklı mikrosistemin farklı zamanlarda de etkileşim içinde olduğunu ve kardeş ilişkilerinin etkisini ortaya koymaktadır.

2.2.7 Kardeş Kaybı

Kaybetmek; değerli bir şeyin veya kişinin yitilmesi anlamına gelirken, bunun en derin çaresizliği yaratan formu ise kuşkusuz ki ölümdür. Kayıp ile birlikte doğan sevilenden yoksun kalış insanlarda; üzüntü, acı, keder gibi duygular yaratır ve kaybı çoğunlukla bir yas süreci takip eder (Kerimoğlu Yıldız ve Balcı, 2016). Freud “Yas ve Melankoli” makalesinde bu iki kavramı birbirinden farklı olduğunu belirterek bir ayrım gözetmiştir. Yas; keder duygusunu yaşama ve aynı zamanda bu duygunun davranışsal olarak dışa vurulabilmesidir. Yasın doğal bir süreç olduğunu vurgulayan Freud, yasta yoğun sapsmaların olmasıyla melankolinin oluştuğunu söylemektedir. Melankoli, dışavurum yerine yıkımın ve acının içe döndüğü bir tablo oluşturur. İnsanın sevme becerisi veya arzusunda, dış dünyaya yönelttiği ilgide düşüş gözlenirken; ketlenmeler, kendine döndürülmüş suçluluk

duyguları gibi belirtilerde ise artış söz konusu olur (Freud, 2014). Araştırmalar sıklıkla kaybı takip eden 6 ay içinde yasın içinden çıkıldığını söylemektedir. Melankolide ise bir yas süreci tamamlanamamış olarak kalır ve yeni bir sevgi nesnesine yatırım gerçekleştirilemez. Literatürde kaybı takip eden melankoliye çeşitli isimler verilmiştir. Bunlar karmaşık yas, patolojik veya çözülmemiş yas olarak ifade edilmiştir (Freud, 2014; Cesur Soysal, 2017).

Aile yapılanmasında ise birinin kaybı her bir aile üyesini değişik şekillerde etkileyebilmektedir. Bir çocuğun kaybı söz konusu olduğunda ise; ebeveynler için evlat kaybı anlamına gelirken etkilenişi gözden kaçırılan kişiler ise kardeşler olur. Çocuklar için kardeşin kaybı da pek çok boyuta sahiptir. Çocuklar; kardeşin ölümüyle hem anne baba için rekabet ettiği hem de oyun alanında ona eşlik eden bir aile üyesini kaybetmiş olurlar. Ebeveynlerin de evlat kaybindan nasıl etkilendikleri ve kayıp sürecini nasıl yaşadıkları çocukları doğrudan etkileyen bir diğer boyuttur. (Şimsek vd, 2019).

Ainsworth; bir ebeveynin kaybindan sonra yas sürecinin yaşanmasını, ebeveyne olan bağlanma ilişkisinin devam ettiğinin bir kanıtı olarak görmektedir (Ainsworth, 1989). Yasın kaybedilen bağın ardından oluştuğu fikrini ele alırsak kardeşin kaybının ardından doğan yas sürecinin hayatta kalan kardeşin, kurduğu bağlanma ilişkisi ve bu bağı sürdürme arzusu olarak görmek mümkündür.

Ebeveynlerin evlat kaybını nasıl deneyimledikleri ise çocuklarını yine doğrudan etkilemektedir. Yas sürecinin içinden çıkamayan ebeveynler, diğer çocukları ile ilişkisini saplanıp kaldığı çözülmemiş yas bağlamında yaşantılar. Kardeş kaybının ardından favori olan çocuğun kaybedildiği ve yerinin doldurulamayacağı fikri çocuklarda yerleşebilir. Başka bir yönden ise çocuk ölen kardeş gibi olmaya çalışarak ebeveynlerinin yasını çözmeye çabalayabilir. Hayatta kalan olmasının suçluluk gibi duygular yaşatması da mümkün olabilmektedir (Şimsek vd,2019).

2.3 YAŞAM DOYUMU

2.3.1 Yaşam Doyumu Tanımı ve Gelişimi

Doyum kelimesinin anlamı sözlük tanımıyla; elindekinden hoşnut olma veya tatmin olarak açıklanmaktadır (TDK, 2023). Doyum kelimesi, farklı doyum niteliklerine yönelik tamlamalar ile de kullanılmaktadır. Psikoloji literatüründe ise yaşam doyum kavramı son dönemlerde öne çıkan bir olgu olmuştur. Yaşam doyum; öznel iyi oluşun bilişsel alt boyutlarından biri olmasına karşın günümüzde psikoloji alanındaki çalışmacıların oldukça sık ele aldıkları bir kavram haline gelmiştir ve önemli bir değişken olarak görülmektedir (Pavot ve Diener, 1993).

Yaşam doyum; bir kişinin hayat kalitesini genel bağlamda ne derecede olumlu değerlendirdiği, sürdürdüğü hayatı ne ölçüde sevdiği ve beklentilerinin ne kadar iyi karşılandığı olarak tanımlanmıştır (Diener, 1985; Neugarten vd, 1961). Yaşam doyum kavramının gelişmesinde; araştırmacıların öznel iyi oluşun yapılarının ayrılabilir yapılar olduğunu göstermesi ve öznel iyi oluş kavramına getirilen subjektiflik eleştirileri yaşam doyum kavramının geliştirilmesinde önemli adımlar olmuştur (Diener vd, 1999; Lucas vd, 1996). Yanı sıra yapılan çalışmalarda öznel iyi oluşun alt boyutları, farklı değişkenlerden farklı düzeylerde etkilendiğinin bulunması alt boyutların da öne çıkan ayrı olgular olarak değerlendirilmesini sağlamıştır (Diener vd, 1999).

Yaşam doyum; hayatın yalnızca bir yönüne yönelik doyum ifadesini kapsamaz, bu bakımdan farklı etmenleri içinde barındırmakla birlikte bunların toplamından doğan genel bir doyum ifadesi olarak ele alınmaktadır. Hayat kalitesinin, fiziksel ve zihinsel sağlığın göstergelerinden biri; yaşam doyumudur. Hayat kalitesi sözcüğünün anlamına bakıldığında ise iyi bir yaşam için gerekli şartların varlığı tanımı öne çıkmaktadır. Buna ek olarak bu koşullar ile iyi bir yaşam pratiği sürdürmek hayat kalitesinin temelini oluşturmaktadır. Bu bakımdan

hayat kalitesi ve yaşam doyumu kavramları varlık sahibi olmanın veya yoksunluk içinde olmanın ötesinde anlamlar taşımaktadır (Veenhoven, 1996). Yani sahip olunanlar ile sürdürülen ilişki asıl etken faktördür.

Yaşam doyumu üzerine yapılan çalışmaların çıkış noktası ise; daha fazla insanın nasıl daha mutlu hale getirilebileceği sorusuyla ilgilenilmesidir. Toplumsal refahın artırılması çabaları çalışmalara hız kazandırmıştır. Kimi teoriler ise yaşam doyumunun anlık bir durum olduğunu ve geçiciliği iddiasında bulunmuştur ve çalışmanın yararlı olmayacağını öne sürmüşlerdir. Ancak günümüze yaşam doyumuna dair artan çalışmalar ve tutarlılık gösteren veriler kavramın önemine işaret etmektedir (Veenhoven, 1996).

2.3.2 Yaşam Doyumu'nun Bileşenleri

Yaşam doyumu olgusunun ölçülebilmesi için yapılan çalışmalarda, bileşenlerinin neler olduğunun saptanması önemli olmuştur. Buna yönelik en önemli öncül çalışmayı yürüten Cummins ve arkadaşları; yaşam doyumunu 7 alt boyut ile çerçevlendirmeyi önermişlerdir. Bu alt boyutlar; maddi refah, duygusal refah, sağlık, üretkenlik, yakınlık, güvenlik ve toplumsal konumdur (Cummins vd, 1994). Daha sonra Cummins önerdikleri 7 alt boyutun standardizasyonu için literatürde yaşam doyumu için kullanılan tanımları ve değinilen alt boyutları derleyerek üzerine çalışmıştır. İncelemeleri sonucunda yakınlık alt boyutunun diğer alt boyutlara oranla en çok söz edilen bileşen olduğunun altını çizmiştir (Cummins, 1996).

Yetişkinlik dönemi için geliştirilen ölçeklerde de temel etmenler ve değinilen başlıklar birbiriyle örtüşmektedir. Ferguson ve arkadaşları, yetişkinlerde yaşam doyumunu etkileyen etmenler olarak; sosyo-ekonomik faktörler, partnerle ilişkiler ve sosyal bağlar, işsizlik, gelir durumu, fiziksel sağlık ve kişilik özelliklerini sunmuşlardır (Ferguson vd, 2015). Yaşamın farklı dönemlerine yönelik geliştirilen yaşam doyumu ölçeklerinde de bu alt boyutların birçoğuna yer

verilmiştir (Kaba vd, 2017). Öne çıkan önemli bir alt boyut ise şüphesiz ki sosyal bir varlık olan insan için sosyal ilişkiler olmaktadır. İnsanlarla kurulan bağ, iletişim kalitesi, sosyal çevre ve destekleyici rolleri taşımaları yaşam doyumunu doğrudan etkilemektedir (Cummins, 1996; Veenhoven, 1996).

Yaşam doyumunu üzerine yapılan araştırmalar ve geliştirilen ölçeklerle ilgili bildirilen bir diğer nokta ise insanların yaşamlarından aldıkları doyum üzerine sıkça düşündükleridir. Fikrim yok/ Bilmiyorum gibi yanıtların nadir olarak verildiği raporlanan çalışmalar insanların kolaylıkla bu bağlamdaki sorulara cevap verebildiğini göstermektedir (Veenhoven, 1996).

2.3.3 Yaşam Doyumu ve Bağlanma İlişkileri

Bağlanma ve yaşam doyumunu ilişkisine yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde; anlamlı ilişkiler olduğuna yönelik bulgular ağırlıkta olmasına karşın anlamsız ilişkiler olduğunu bildiren çalışmalara da rastlanmaktadır. Örneğin; İtalya’da yapılan genç yetişkinlerin ebeveynleri ve kardeşleriyle bağlanma stilleri ile yaşam doyum düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışmada, hem anne hem baba hem kardeşe kurulan bağlanma ilişkisinin kalitesinin bireylerin yaşam doyum düzeyleri üzerinde etkisinin olduğunu ortaya koydu (Ponti ve Smorti, 2018). Genç yetişkinlerle yapılan bir başka çalışmada ise; anne, baba, akran ve romantik partnerle kurulan bağlanma ilişkisinin yaşam doyumunu pozitif yönde anlamlı düzeyde etkilediği bulunmuştur ((Guarnieri vd, 2015). Bu çalışmaların sonuçları kardeşler de dahil olmak üzere bireylerin doğmuş olduğu ailedeki kişilerle kurdukları bağlanma ilişkilerinin yaşam doyumunu üzerindeki etkisini ortaya çıkmaktadır. Öte yandan Türkiye’de gerçekleştirilen bir çalışmada ise; yetişkinlerde bağlanma stilleri ve yaşam doyum düzeylerini araştıran bir tez çalışmasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmadığı bildirilmiştir (Gürçam, 2017). Türkiye’de üniversite öğrencileri arasında yapılan bir çalışmada ise; kaygılı ve kaçınan bağlanma alt boyutlarının her ikisinin de yaşam doyumunu ile negatif yönlü anlamlı düzeyde ilişkili olduğu bildirilmiştir (Temiz ve Cömert,

2018).

Bağlanma ve yaşam doyumu ilişkisi, farklı gelişim dönemlerindeki gruplar ile de çalışılmış ve bulgular çoğunlukla güvenli bağlanma stili ile yaşam doyumunun pozitif yönlü ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Türkiye’de ergenlerle gerçekleştirilen bir çalışmada; anne ve babaya güvenli bağlanma geliştirmenin yaşam doyumu üzerine pozitif yönde anlamlı etkisi olduğu bildirilmiştir (Özdemir ve Koruklu, 2013). Ön ergenlik dönemindeki çocuklarla yapılan bir çalışmada ise; anne ve babaya güvenli bağlanan çocukların daha yüksek yaşam doyumuna sahip oldukları ve daha az psikolojik dışlanma bildirdikleri bulunmuştur (Çiçek, 2019). Genç yetişkinlerle yapılan bir çalışmada ise bağlanma stillerinin yaşam doyum düzeylerinin anlamlı düzeyde yordadığı bildirilmiştir (Bakiler ve Satan, 2020). Amerika’da üniversite öğrencileri arasında yapılan bir çalışmada ise; bağlanma ve yaşam doyumunun doğrudan anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu bulunurken, bağlanmanın öz yeterlilik yoluyla dolaylı ilişki içinde olduğu bulunmuştur (Wright ve Perrone, 2010). İran’da üniversite öğrencileri arasında yapılan çalışmada ise; bağlanma ilişkileri ve algılanan sosyal desteğin yaşam doyumu üzerinde anlamlı düzeyde etkileri olduğu bulunmuştur (Shahyad vd, 2011).

2.3.4 Yaşam Doyumu ve Kardeş İlişkileri

Yaşam doyumu üzerinde kardeş ilişkilerinin rolü göz önüne alındığında, kardeşler destekleyici rollerde ilişkiler kurulabilmesi açısından yaşam doyumunu etkileyen bir ilişki yapısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan bir boylamsal çalışmada; 17 yaşında kardeş desteği aldığını bildiren katılımcıların 19 yaşında bildirdiği özerklik, yetkinlik ve yaşam doyumu kavramlarıyla pozitif ilişkili olduğu bulunmuştur. Sonuçlar; ergenlik döneminde kardeş desteğinin alınmasının, genç yetişkinlik döneminde yaşam doyumu üzerinde pozitif yönde etkisi olduğunu göstermektedir (Hollifield ve Conger, 2014). 13-19 yaş arası ergenlerle yapılan bir başka çalışmada ise; kardeşlerle uyumlu bir ilişki geliştirmenin kızlar arasında

ebeveyn ve akranlarla daha olumlu ilişkiler geliştirmek ve artan özgüvenle ilişkili bulunurken erkekler için bu değişkenler ilişkili bulunmamıştır (Oliva, ve Arranz, 2005). Genç yetişkinlerle yapılan bir çalışmada ise; bir biyolojik kardeşe sahip bireylerin kardeş bağının kalitesi ile yaşam doyumu arasındaki ilişki araştırılmıştır. Sonuçlara göre; aynı cinsiyete sahip kardeşlerin yaşam doyum puanları farklı cinsiyetteki kardeşlerin puanlarından daha yüksek bulunmuştur. Destekleyici kardeşlik ilişkileri geliştirenlerin ise, kararsız veya isteksiz kardeşlik ilişkisi geliştirenlerden anlamlı düzeyde daha yüksek yaşam doyumuna sahip oldukları bulunmuştur (Szymańska, 2021). Yaşlılık dönemindeki yetişkinler arasında yapılan bir çalışmada ise; kadınların kız kardeşlerine coğrafi yakınlığı ve ulaşılabilirliği yaşam doyumu üzerinde pozitif yönde anlamlı düzeyde etkili bulunurken, erkeklerde bu durum pozitif ilişkili ancak etki gücü yüksek bulunmamıştır. Cinsiyetler arası kardeş ilişkilerinin yaşam doyumu üzerindeki etkileri aynı cinsiyetteki kardeşlere oranla daha küçük bulunmuştur (McGhee, 1985).

Yaşam doyumu üstünde aile bireylerinin etkisini araştıran çalışmalarda aile üyelerinin sosyal desteğinin öne çıktığı görülmektedir. Bu çalışmalardan birinde aile desteği ve minnettarlık olgusunun yaşam doyumunu anlamlı düzeyde pozitif yönde etkileyen değişkenler olduğu bulunurken, arkadaş ve özel insan desteğinin anlamlı düzeyde olmadığı bulunmuştur (Uğur, 2024). Farklı bir çalışmada ise parçalanmış ve parçalanmamış aileye sahip bireylerin yaşam doyumu ve çeşitli değişkenlerin etkisi incelenmiştir. Sonuçlara göre katılımcıların parçalanmamış aileye sahip olması; yetişkin yaşam doyumu toplam puanlarını, genel yaşam doyumu alt boyutu puanlarını, ilişki doyumu alt boyutu puanlarını pozitif yönde anlamlı düzeyde etkilemektedir (Kılıç, 2024). Çalışmalar aile yapısının ve aile içi ilişkilerin yetişkinlik döneminde deneyimlenen yaşam doyumunu etkilediğini göstermektedir. Bir başka çalışmada ise; yetişkinlerin kardeş sayısı ile yaşam doyum düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş, kardeşi olmayan ve 2 kardeşe sahip kişilerin 3 ve daha fazla kardeşe sahip kişilere göre anlamlı düzeyde daha fazla yaşam doyumuna sahip oldukları bulunmuştur. Aynı çalışmada katılımcıların

doğum sırasının yaşam doyumu ile anlamlı bir ilişkisi olmadığı belirtilmiştir (Gürçam, 2017).

BÖLÜM 3: YÖNTEM

3.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırmada, nicel araştırma yöntemlerinden biri olan **ilişkisel tarama modeli** tercih edilmiştir. İlişkisel tarama modeli, birden fazla değişken arasındaki istatistiksel ilişkileri belirlemek, bu ilişkilerin yönünü (pozitif ya da negatif) ve gücünü (zayıf, orta veya güçlü) analiz etmek amacıyla kullanılan sistematik bir desendir. Bu model kapsamında araştırmacının temel amacı, değişkenler arasında nedensellik kurmak değil, yalnızca bu değişkenlerin birlikte nasıl değişim gösterdiğini ortaya koymaktır (Creswell, 2012).

İlişkisel tarama deseni, özellikle sosyal bilimlerde sıklıkla başvuru alan yöntemlerden biri olup, bireylerin ya da grupların doğal yaşam koşulları içinde gözlemlenmesine ve değişkenler arasındaki örüntülerin belirlenmesine olanak sağlar. Bu bağlamda model, hem tanımlayıcı hem de karşılaştırmalı amaçlarla kullanılabilir. Araştırmacı bu desen aracılığıyla belirli bir değişkene ilişkin farklı düzeylerin ya da değişken kümeleri arasındaki ilişkilerin hangi yönlerde ve hangi şiddette ortaya çıktığını sayısal veriler aracılığıyla analiz eder.

3.2 KATILIMCILAR

Bu araştırma, 18-40 yaş aralığında yer alan toplam 391 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların yaş ortalaması 30.01, standart sapması ise 6.72'dir. Katılımcıların ayrıntılı özellikleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 3.1 Demografik Değişkenlerin Dağılımı (n = 391)

Değişken	Kategori	n	%
----------	----------	---	---

Cinsiyet	Kadın	274	70.1
	Erkek	117	29.9
Eğitim	İlkokul	9	2.3
	Ortaokul	21	5.4
	Lise	82	21.0
	Lisans	211	54.0
	Yüksek Lisans	60	15.3
	Doktora	8	2.0
Medeni Durum	Bekar (ilişkisi var)	72	18.4
	Bekar (ilişkisi yok)	131	33.5
	Evli	176	45.0
	Boşanmış (ilişkisi var)	4	1.0
	Boşanmış (ilişkisi yok)	8	2.0
Kardeş Sayısı	1	142	36.3
	2	111	28.4
	3	68	17.4
	4	35	9.0
	5 ve üzeri	35	9.0
Çocuk Sırası	En büyük	113	28.9
	Ortanca	103	26.3
	En küçük	175	44.8
Vefat Eden Kardeş	Var	88	22.5
	Yok	303	77.5
Anne-Baba Birlikteliği	Evet	348	89.0
	Hayır	43	11.0
Anne/Babayla Büyüme	Evet	372	95.1
	Hayır	19	4.9
Anne Baba Dışı Bakım Veren	Evet	102	26.1
	Hayır	289	73.9

Bu araştırmada yer alan 391 katılımcının demografik özelliklerine ilişkin veriler aşağıda özetlenmiştir. Katılımcıların çoğunluğunu kadınlar oluşturmakta olup, örneklemin %70,1'i kadın (n = 274), %29,9'u ise erkektir (n = 117). Eğitim düzeyine bakıldığında, katılımcıların yarısından fazlasının lisans mezunu olduğu görülmektedir (%54,0; n = 211). Bunu sırasıyla lise (%21,0; n = 82), yüksek lisans (%15,3; n = 60), ortaokul (%5,4; n = 21), ilkokul (%2,3; n = 9) ve doktora (%2,0; n = 8) mezunları takip etmektedir.

Medeni durum dağılımı incelendiğinde, katılımcıların %45,0'ı evli (n = 176), %33,5'i bekar ve romantik ilişkisi bulunmayan (n = 131), %18,4'ü bekar ve romantik ilişkisi olan (n = 72), %1,0'ı boşanmış ve romantik ilişkisi olan (n = 4), %2,0'si ise boşanmış ve romantik ilişkisi olmayan (n = 8) bireylerden oluşmaktadır. Kardeş sayısı açısından, %36,3'ü tek çocuk (n = 142), %28,4'ü iki kardeşe (n = 111), %17,4'ü üç kardeşe (n = 68), %9,0'ı dört kardeşe (n = 35) ve %9,0'ı beş veya daha fazla kardeşe sahiptir (n = 35).

Katılımcıların doğum sırasına göre dağılımları incelendiğinde, %44,8'i en küçük çocuk (n = 175), %28,9'u en büyük çocuk (n = 113) ve %26,3'ü ortanca çocuk (n = 103) konumundadır. Vefat eden kardeşe sahip olma durumu açısından, katılımcıların %22,5'i (n = 88) en az bir kardeşini kaybettiğini belirtirken, %77,5'i (n = 303) böyle bir deneyim yaşamadığını ifade etmiştir.

Aile yapısına dair veriler incelendiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunun ebeveynlerinin birlikte olduğu (%89,0; n = 348) ve anne/babalarıyla birlikte büyüdüğü (%95,1; n = 372) görülmektedir. Bununla birlikte, %11,0'lık bir kesim ebeveynlerinin birlikte olmadığını (n = 43) ve %4,9'luk bir kesim ise anne/babasıyla birlikte büyümediğini belirtmiştir (n = 19). Son olarak, katılımcıların %26,1'i (n = 102), anne babası dışında bakım veren biri ya da birileri olduğunu (örneğin bakıcı, büyükanne, teyze vb.) ifade ederken, %73,9'u (n = 289) böyle bir bakım deneyiminin olmadığını bildirmiştir.

Bu bulgular, araştırma grubunun demografik açıdan çeşitli sosyo-kültürel özellikleri yansıttığını ve çalışmanın farklı yaşamsal koşulları kapsayacak biçimde geniş bir örneklem üzerinden yürütüldüğünü göstermektedir.

3.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

3.3.1 Demografik Bilgi Formu

Araştırma da kullanılan demografik formula katılımcılara ait kişisel bilgiler elde edilmiştir. Demografik formda katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni durum, kardeş sayısı, katılımcının kaçınıcı çocuk olduğu, anne-baba ile büyüyüp büyümediği, anne-babanın birliktelik durumu, vefat edem kardeş olup olmadığı ve anne-baba dışında bakım veren birilerinin olup olmadığına dair bilgilerin olduğu sorulardan oluşmaktadır.

3.3.2. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri- İlişki Yapıları (YİYE-İY)

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri- İlişki Yapıları (YİYE-İY), Fraley ve arkadaşları tarafından bireylerin bağlanma stillerini ölçmek için Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II'nin revize edilmiş ve kısaltılmış formudur. YİYE-İY; 5 farklı ilişki yapısına uygun olarak oluşturulmuş 5 adet formu kapsamaktadır. Her ilişki yapısı için 9 soru içermektedir. Bu 5 ilişki yapısı; anne, baba, romantik partner, yakın arkadaş ve genel şeklindedir. Her form üstüne kurulan ilişkideki bağlanma stillerini ölçmek için kullanılmakta ve birbirinden bağımsız olarak puanlanıp değerlendirilebilmektedir. Ölçek bağlanmaya ilişkin kaygı ve bağlanmaya ilişkin kaçınma olarak 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Puanlar yükseldikçe güvensiz bağlanmanın işaretlerinin arttığını yordamaktadır. 1,2,3,4,5 ve 6. maddeler bağlanmaya ilişkin kaçınmayı ölçerken, 7,8,9. Maddeler bağlanmaya ilişkin kaygı alt boyutunu ölçmektedir. 1,2,3 ve 4. Maddeler ters kodlanarak hesaplanmaktadır. Ölçek; 7'li Likert tipi (1-Kesinlikle Katılmıyorum 7-Kesinlikle Katılıyorum) bir ölçektir (Fraley vd, 2011). Türkçeye uyarlaması farklı kişiler tarafından yapılmış olan formun, genç yetişkinler örneklemini için Deveci Şirin ve Şen Doğan tarafından uyarlaması yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği; açımlayıcı faktör analizi ile incelenmiştir Açımlayıcı faktör analizi sonucunda YİYE-İY'nin 2 faktörlü bir yapı içerdiği ve toplam varyansın %59.13'ünü açıklayabildiği görülmüştür. İç tutarlığı için

Cronbach Alfa Katsayısı; Kaçınma boyutu için .77, Kaygı boyutu için .85'tir (Deveci Şirin ve Şen Doğan, 2021). Bu çalışmada; anne, baba ve kardeş için global formu kullanılacak olup puanlar yükseldikçe güvensiz bağlanma düzeyinin yükseldiği şeklinde yorumlanacaktır. Güvensiz bağlanma düzeylerinin 2 alt boyutu da analizlerde ele alınmıştır.

3.3.3. Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği (YBKİÖ)

Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği; bireylerin çocukluk ve yetişkinlik dönemlerinde kardeş ilişkilerini nasıl algıladıklarına yönelik tutumlarını ölçmeyi hedefleyen bir ölçek olarak geliştirilmiştir. Riggio tarafından geliştirilen ölçek 5li likert tipi (1- Tamamen Katılmıyorum, 5- Tamamen Katılıyorum) bir ölçektir ve 48 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte 6 alt boyut bulunmakta ve her alt boyut için 8 soru yer almaktadır. Bu boyutlar; Çocukluk Duyguları, Çocukluk Davranışları, Çocukluk Bilişselliği, Yetişkin Duyguları, Yetişkin Davranışları, Yetişkin Bilişselliği şeklindedir. Ölçekten yüksek puan alınması daha olumlu kardeş ilişkilerine sahip olduğuna işaret etmektedir. Ölçekte; 6,13, 19, 25, 27, 28, 38 ve 42. maddeler ters kodlanmıştır (Riggio, 2000). Genç yetişkinler örneklemini için Türkçe'ye uyarlama çalışmaları Öz Soysal, Yurdabakan, Uz Baş ve Aysan (2016) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin uyarlama çalışmasında geçerliği ölçmek için 510 üniversite öğrencisi ile çalışılmıştır. Yapı geçerliğini sınamak için doğrulayıcı faktör analizi kullanılmıştır. 6 alt boyutun standardize edilmiş madde faktör yüklerine ilişkin t değerleri 4.66 ($p<0.01$) ile 25.64 ($p<0.01$) arasında değişmektedir. Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği'nden elde edilen uyum indeksi değerleri: $\chi^2/sd=3.23$, NFI= .96, NNFI= .97, SRMR= .06, CFI= .97, RMSEA= .07 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin güvenilirlik çalışmasında test-tekrar test yöntemi ile 120 kişi ile çalışılmıştır. 2 hafta ara ile uygulanan testlerin güvenilirlik katsayısı .95 olarak hesaplanmıştır. Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları; testin tamamı için 0.96, yetişkin duyguları için 0.90, yetişkin davranışları için 0.87, yetişkin bilişselliği için 0.90, çocukluk duyguları için 0.83, çocukluk davranışları için 0.80, çocukluk bilişselliği için 0.89 olarak bulunmuştur (Öz Soysal vd, 2016). Bu çalışmada, Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri'nden elde edilen puanlar yükseldikçe katılımcının olumlu kardeş ilişkilerine sahip olduğu şeklinde

yorumlanacaktır. Ölçeğin 6 alt boyutunun puanları, elde edilen diğer verilerle analiz edilecektir.

3.3.4. Yetişkin Yaşam Doyumu Ölçeği (YYDÖ)

Yetişkin Yaşam Doyum Ölçeği; Kaba, Erol ve Güç tarafından yetişkin bireylerin yaşam doyum düzeylerinin çeşitli yönlerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek 5li likert tipi (1- Hiç Uygun Değil, 5- Tamamen Uygun) bir ölçektir ve 21 maddeden oluşmaktadır. 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar; genel yaşam doyumunu (1, 2, 3, 4, 5 ve 6. maddeler), ilişki doyumunu (7, 8, 9, 10 ve 11. maddeler), benlik doyumunu (12, 13, 14 ve 15. maddeler), sosyal çevre doyumunu (16, 17 ve 18. maddeler) ve iş doyumunu (19, 20 ve 21. maddeler) şeklindedir. Ölçekte 6. Madde ters kodlanmıştır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, kişilerin olumlu bir yaşam algısına sahip olduğunu ve yaşam doyumunun yüksek olduğunu yordamaktadır. Ölçeğin güvenirlik ve geçerlik çalışmaları için 416 yetişkin birey ile çalışılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği; açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ile incelenmiştir. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda YYDÖ'nün beş faktörlü bir yapı içerdiği ve toplam varyansın % 65.98'ini açıklayabildiği görülmüştür. Doğrulayıcı faktör analizi ölçeğin uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermiştir ($\chi^2/sd=1.48$, TLI=.93, CFI=.94, RMSEA=.063, SRMR=.065). Ölçüt geçerliği için ise YYDÖ ile Genel Yaşam Doyumu Ölçeği arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($r=.67$, $p<.01$). YYDÖ'nün güvenirlik çalışmasında ölçekte yer alan 21 sorunun cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı .89 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin 2 hafta ara ile yapılan test-tekrar test güvenirlik çalışmasında ise pearson momentler korelasyon katsayısı $r =.891$ ($p<.01$) bulunmuştur. Ayrıca, ölçeğin madde-toplam korelasyonlarının .41 ile .67 arasında değiştiği ve t-testi sonuçlarına göre %27'lik alt-üst grupların ortalamaları arasındaki tüm farkların anlamlı olduğu görülmüştür (Kaba vd, 2018). Bu çalışmada, Yetişkin Yaşam Doyum Ölçeği'nden elde edilen puanlar yükseldikçe katılımcının yaşam doyum düzeyinin arttığı şeklinde yorumlanacaktır. Ölçeğin 5 alt boyutu da elde edilen diğer veriler ile analiz edilecektir.

3.4 VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZ SÜRECİ

Araştırma için etik kurul onayı alındıktan sonra, veri toplama süreci hem çevrim içi (Google Forms aracılığıyla) hem de yüz yüze yöntemlerle gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara sosyal medya platformları ve bire bir görüşmeler aracılığıyla ulaşılmıştır. Katılımcılara çalışmaya gönüllülük esasına göre dahil olunduğu, verilerin gizlilik ilkesi doğrultusunda toplandığı ve kimlik bilgisi talep edilmediği açıkça belirtilmiş; ayrıca Bilgilendirilmiş Onam Formu sunularak onayları alınmıştır. Veri toplama süreci sonucunda toplam 391 bireyden veri elde edilmiştir. Toplanan verilerin analizinde SPSS 26 programı kullanılmıştır.

Verilerin normal dağılım özelliklerini değerlendirmek amacıyla çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayıları incelenmiştir. Tabachnick ve Fidell'e (2013) göre bu değerlerin ± 1.5 aralığında olması, dağılımın normal kabul edilebileceğini göstermektedir.

Yapılan betimsel istatistiksel analizler sonucunda, anneye kaçınan bağlanma değişkeni için çarpıklık .634 ve basıklık $-.457$; anneye kaygılı bağlanma için çarpıklık 1.283 ve basıklık $-.553$; babaya kaçınan bağlanma için çarpıklık .335 ve basıklık $-.877$; babaya kaygılı bağlanma için çarpıklık 1.119 ve basıklık .059; kardeşe kaçınan bağlanma için çarpıklık .985 ve basıklık 1.135; kardeşe kaygılı bağlanma için çarpıklık 1.193 ve basıklık .380; yaşam doyumu için çarpıklık $-.851$ ve basıklık 1.353; kardeş ilişkileri için çarpıklık $-.849$ ve basıklık $-.177$ olarak hesaplanmıştır. Tüm bu değerlerin ± 1.5 aralığında yer alması, değişkenlerin dağılımının normal olduğunu göstermektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013), verilerin normal dağılıma uygunluk gösterdiği söylenebilir. Bu da parametrik analizlerin uygulanabilirliğini desteklemektedir.

Bu nedenle, analizlerde parametrik testler tercih edilmiştir. İki grup arasındaki farkları değerlendirmek amacıyla Bağımsız Gruplar t-testi, değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek için Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Ayrıca, değişkenler arasındaki aracı ilişkileri incelemek üzere bootstrap temelli regresyon analizine başvurulmuştur. Aracılık analizleri, Preacher ve Hayes'in (2004) geliştirdiği SPSS Process Macro eklentisi ile yürütülmüştür.

BÖLÜM 4: BULGULAR

Bu bölümde öncelikle araştırma değişkenlerinin demografik değişkenlere göre farklılaşma durumu incelenmiş, ardından değişkenler arasındaki ilişkilere yönelik korelasyon analizine yer verilmiştir. Sonrasında, değişkenler arasındaki aracılık analizlerinin bulguları sunulmuştur.

4.1 BETİMLEYİCİ BULGULAR

Tablo 4.1 Araştırma Değişkenlerine İlişkin Betimsel İstatistikler (N=391)

Değişkenler	<i>Ranj</i>	<i>AO</i>	<i>SS</i>	<i>Çarpıklık</i>	<i>Basıklık</i>
Anneye kaçınan bağlanma	36,00	16,54	9,31	,634	-,457
Anneye kaygılı bağlanma	18,00	6,72	5,19	1,283	,553
Babaya kaçınan bağlanma	36,00	19,23	10,14	,335	-,877
Babaya kaygılı bağlanma	18,00	7,28	5,51	1,119	,059
Kardeşe kaçınan bağlanma	36,00	15,29	10,02	,985	,135
Kardeşe kaygılı bağlanma	18,00	7,04	5,29	1,193	,380
Yaşam doyumu	80,00	78,09	14,60	-,851	1,353
Kardeş ilişkileri	182,00	183,16	41,21	-,849	,177

4.2 ANNE-BABA-KARDEŞE BAĞLANMA STİLLERİ, YAŞAM DOYUMU, KARDEŞ İLİŞKİLERİ DÜZEYLERİN SOSYODEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 4.2 Cinsiyete Göre Anneye, Babaya, Kardeşe Bağlanma, Yaşam Doyumunu ve Kardeş İlişkileri Düzeylerinin Farklılaşmasına Yönelik Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları

Değişken	Gruplar	<i>n</i>	<i>AO</i>	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Anneye kaçınan bağlanma	Kadın	274	16.22	9.46	-1.07	.287
	Erkek	117	17.32	8.97		
Anneye kaygılı bağlanma	Kadın	274	6.39	4.92	-2.00	.046
	Erkek	117	7.53	5.73		
Babaya kaçınan bağlanma	Kadın	274	19.50	10.19	0.78	.435
	Erkek	117	18.62	9.73		
Babaya kaygılı bağlanma	Kadın	274	7.09	5.40	-1.06	.289
	Erkek	117	7.74	5.79		
Kardeşe kaçınan bağlanma	Kadın	274	14.04	9.81	-2.71	.007
	Erkek	117	17.38	10.26		
Kardeşe kaygılı bağlanma	Kadın	274	6.88	5.34	-0.97	.332
	Erkek	117	7.44	5.19		
Yaşam doyumu	Kadın	274	78.84	14.85	1.55	.122
	Erkek	117	76.34	14.46		
Kardeş ilişkileri	Kadın	274	186.12	41.52	2.18	.030
	Erkek	117	176.25	39.84		

Tabloda sunulan bilgilere göre, anneye kaçınan bağlanma puanları açısından kadınlar ($AO = 16.22$, $SS = 9.46$) ve erkekler ($AO = 17.32$, $SS = 8.97$) arasında

istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır, $t(389) = -1.07, p = .287$. Benzer şekilde, babaya kaçınan bağlanma düzeyinde de kadın (AO = 19.50, SS = 10.19) ve erkek (AO = 18.62, SS = 9.73) katılımcılar arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir, $t(389) = 0.78, p = .435$.

Öte yandan, anneye kaygılı bağlanma düzeylerinde kadınların (AO= 6.39, SS = 4.92) erkeklere (AO = 7.53, SS = 5.73) kıyasla anlamlı düzeyde daha düşük puan aldığı tespit edilmiştir, $t(389) = -2.00, p = .046$. Babaya kaygılı bağlanma puanları açısından cinsiyet grupları arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Kadınların ortalaması AO = 7.09 (SS = 5.40), erkeklerin ortalaması ise AO = 7.74 (SS = 5.79) olup, $t(389) = -1.06, p = .289$ olarak hesaplanmıştır.

Kardeşe kaçınan bağlanma puanlarında ise anlamlı bir cinsiyet farkı görülmektedir. Kadınların ortalaması (AO = 14.04, SS = 9.81), erkeklerin ortalamasına (AO = 17.38, SS = 10.26) kıyasla anlamlı düzeyde daha düşüktür, $t(389) = -2.71, p = .007$. Bu durum, erkeklerin kardeşlerine karşı daha fazla kaçınan bağlanma eğilimi gösterdiğine işaret etmektedir.

Kardeşe kaygılı bağlanma düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Kadınların ortalaması AO = 6.88 (SS = 5.34), erkeklerin ortalaması ise AO = 7.44 (SS = 5.19) olup, $t(389) = -0.97, p = .332$ 'dir.

Yaşam doyumu düzeylerine bakıldığında, kadın katılımcıların ortalaması (AO = 78.84, SS = 14.85) erkeklere (AO = 76.34, SS = 14.46) göre daha yüksek olmakla birlikte, bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır, $t(389) = 1.55, p = .122$.

Son olarak, kardeş ilişkileri puanlarında anlamlı bir cinsiyet farkı saptanmıştır. Kadınların ortalaması (AO = 186.12, SS = 41.52), erkeklerin ortalamasına (AO = 176.25, SS = 39.84) kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksektir, $t(389) = 2.18, p = .030$.

Tablo 4.3 Anne-Babanın Birliktelik Durumuna Göre Anneye, Babaya, Kardeşe Bağlanma, Yaşam Doyumu ve Kardeş İlişkileri Düzeylerinin Farklaşmasına Yönelik Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları

Değişken	Gruplar	<i>n</i>	<i>AO</i>	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Anneye kaçınan bağlanma	Anne-baba birlikte	348	16.09	9.04	-2.76	0.01
	Anne-baba ayrı	43	20.21	10.70	-2.76	0.01
Anneye kaygılı bağlanma	Anne-baba birlikte	348	6.56	5.10	-1.80	0.07
	Anne-baba ayrı	43	8.07	5.80	-1.80	0.07
Babaya kaçınan bağlanma	Anne-baba birlikte	348	18.77	10.09	-2.63	0.01
	Anne-baba ayrı	43	23.05	11.26	-2.63	0.01
Babaya kaygılı bağlanma	Anne-baba birlikte	348	7.08	5.43	-2.03	0.04
	Anne-baba ayrı	43	8.88	6.01	-2.03	0.04
Kardeşe kaçınan bağlanma	Anne-baba birlikte	348	14.75	8.99	-3.07	0.00
	Anne-baba ayrı	43	19.67	10.53	-3.07	0.00
Kardeşe kaygılı bağlanma	Anne-baba birlikte	348	6.98	5.30	-0.73	0.46
	Anne-baba ayrı	43	7.60	5.56	-0.73	0.46
Yaşam doyumu	Anne-baba birlikte	348	78.64	14.42	2.79	0.01
	Anne-baba ayrı	43	72.28	17.39	2.79	0.01
Kardeş ilişkileri	Anne-baba birlikte	348	185.03	40.21	2.55	0.01
	Anne-baba ayrı	43	168.14	44.39	2.55	0.01

Tabloda sunulan bilgilere göre, anneye yönelik kaçınan bağlanma düzeyinde, anne-babası birlikte olan bireylerin ($AO = 16.09$) ortalaması, anne-babası birlikte olmayan bireylerden ($AO = 20.21$) anlamlı düzeyde daha düşüktür, $t(389) = -2.76$, $p = .006$. Bu durum, ebeveyn ayrılığının bireylerde daha yüksek kaçınan bağlanma eğilimiyle ilişkili olabileceğini göstermektedir. Anneye kaygılı bağlanma açısından anlamlı bir fark saptanmamıştır ($t(389) = -1.80$, $p = .073$).

Benzer şekilde, babaya kaçınan bağlanma düzeyinde de anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Anne-babası birlikte olan bireylerin ortalaması (AO = 18.77), birlikte olmayanlara kıyasla (AO = 23.05) anlamlı derecede daha düşüktür, $t(389) = -2.63, p = .009$. Aynı zamanda babaya kaygılı bağlanmada da benzer bir eğilim görülmüş ve fark anlamlı bulunmuştur ($t(389) = -2.03, p = .043$). Bu bulgular, ebeveyn ayrılığının sadece anneye değil, babayla kurulan ilişkilerde de bağlanma tarzlarını etkileyebileceğini göstermektedir.

Kardeşe yönelik bağlanma biçimlerinde de benzer bir örüntü gözlenmiştir. Kardeşe kaçınan bağlanma düzeyi, anne-babası birlikte olmayan bireylerde (AO = 19.67), birlikte olanlara (AO = 14.75) göre anlamlı şekilde daha yüksektir, $t(389) = -3.07, p = .002$. Ancak kardeşe kaygılı bağlanma açısından anlamlı bir fark saptanmamıştır ($t(389) = -0.73, p = .464$).

Yaşam doyumu değişkenine bakıldığında, anne-babası birlikte olan bireylerin (AO = 78.64) yaşam doyumu düzeylerinin, birlikte olmayan bireylere (AO = 72.28) göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmektedir, $t(389) = 2.79, p = .006$. Bu durum, ebeveyn birlikteliğinin bireyin genel yaşamdan aldığı tatmini artıran önemli bir faktör olduğunu göstermektedir.

Son olarak, kardeş ilişkileri değişkeninde de anlamlı bir farklılık gözlemlenmiştir. Anne-babası birlikte olan bireylerin (AO = 185.03), birlikte olmayanlara (AO = 168.14) göre daha olumlu kardeş ilişkileri bildirdikleri saptanmıştır, $t(389) = 2.55, p = .011$. Bu bulgu, aile bütünlüğünün kardeş ilişkilerinin niteliği üzerinde de belirleyici bir rol oynayabileceğini göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, ebeveyn birlikteliği; kaçınan bağlanma stillerinde azalma, yaşam doyumunda artış ve daha olumlu kardeş ilişkileri ile ilişkili bulunmuştur. Bu sonuçlar, aile yapısının bireylerin duygusal ve sosyal gelişiminde temel belirleyicilerden biri olduğunu ve bağlanma örüntüleri ile yaşam kalitesi üzerinde doğrudan etkileri olabileceğini ortaya koymaktadır.

Tablo 4.4 Doğum Sırasına Göre Anneye, Babaya, Kardeşe Bağlanma, Yaşam Doyumu ve Kardeş İlişkileri Düzeylerinin Farklılaşmasına Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	n	AO	SS	sd	F	p
Anneye kaçınan bağlanma	En büyük	113	16.63	8.95	2, 388	0.336	.715
	Ortanca	103	17.11	9.03			
	En küçük	175	16.17	9.74			
Anneye kaygılı bağlanma	En büyük	113	5.85	4.15	2, 388	2.333	.098
	Ortanca	103	6.97	5.29			
	En küçük	175	6.58	4.92			
Babaya kaçınan bağlanma	En büyük	113	19.92	10.37	2, 388	0.706	.494
	Ortanca	103	19.21	10.37			
	En küçük	175	18.57	9.87			
Babaya kaygılı bağlanma	En büyük	113	6.84	5.16	2, 388	2.196	.113
	Ortanca	103	6.84	4.90			
	En küçük	175	7.93	6.02			
Kardeşe kaçınan bağlanma	En büyük	113	16.05	10.33	2, 388	1.679	.188
	Ortanca	103	15.77	9.33			
	En küçük	175	15.37	10.01			
Kardeşe kaygılı bağlanma	En büyük	113	6.56	5.16	2, 388	0.896	.409
	Ortanca	103	6.91	5.00			
	En küçük	175	7.41	5.64			

Yaşam doyumu	En büyük	113	78.66	14.26	2, 388	0.189	.828
	Ortanca	103	76.61	14.83			
	En küçük	175	77.21	15.24			
Kardeş ilişkileri	En büyük	113	177.3	45.05	2, 388	2.892	.057
	Ortanca	103	190.6	36.75			
	En küçük	175	182.5	40.70			

Tabloda sunulan bilgilere göre, anneye kaçınan bağlanma puanlarında doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır, $F(2, 388) = 0.34, p = .715$. Benzer şekilde, babaya kaçınan bağlanma puanları da gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık göstermemiştir, $F(2, 388) = 0.71, p = .494$.

Anneye kaygılı bağlanma açısından gruplar arasında fark bulunmakla birlikte, bu fark istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir, $F(2, 388) = 2.33, p = .098$. Bu durum, anlamlılığa yakın bir eğilimi işaret etse de doğum sırasının anneye yönelik kaygılı bağlanma üzerinde belirleyici bir etkisi olmadığını göstermektedir. Babaya kaygılı bağlanma puanlarında da benzer şekilde anlamlı bir fark bulunmamıştır, $F(2, 388) = 2.20, p = .113$.

Kardeşe yönelik bağlanma biçimleri incelendiğinde, kaçınan bağlanma puanları doğum sırasına göre farklılaşmamıştır, $F(2, 388) = 1.68, p = .188$. Kaygılı bağlanma düzeylerinde de anlamlı bir fark saptanmamıştır, $F(2, 388) = 0.90, p = .409$.

Yaşam doyumu değişkenine ilişkin analiz sonucunda da gruplar arasında anlamlı bir fark görülmemiştir, $F(2, 388) = 0.19, p = .828$. Buna karşın, kardeş ilişkileri

değişkeninde doğum sırasına göre gözlenen fark anlamlılık düzeyine oldukça yaklaşmış, ancak istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır, $F(2, 388) = 2.89, p = .057$.

Tablo 4.5 Kardeş Sayısına Göre Anneye, Babaya, Kardeşe Bağlanma, Yaşam Doyumu ve Kardeş İlişkileri Düzeylerinin Farklaşmasına Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	n	AO	SS	df	F	p	Anlamlı Fark
Anneye kaçınan bağ.	Bir kardeş	142	15.81	8.88	4, 386	2.537	.040	5 > 1-4
	İki kardeş	111	16.14	9.17	4, 386	2.537	.040	5 > 1-4
	Üç kardeş	68	17.59	10.74	4, 386	2.537	.040	5 > 1-4
	Dört kardeş	35	14.74	7.89	4, 386	2.537	.040	5 > 1-4
	Beş ve üzeri	35	20.63	8.99	4, 386	2.537	.040	5 > 1-4
Anneye kaygılı bağ.	Bir kardeş	142	6.44	5.00	4, 386	1.945	.102	
	İki kardeş	111	6.70	5.29	4, 386	1.945	.102	
	Üç kardeş	68	6.88	5.51	4, 386	1.945	.102	
	Dört kardeş	35	5.60	4.19	4, 386	1.945	.102	
	Beş ve üzeri	35	8.80	5.63	4, 386	1.945	.102	
Babaya kaçınan bağ.	Bir kardeş	142	18.58	9.49	4, 386	2.670	.032	5 > 2
	İki kardeş	111	17.76	10.36	4, 386	2.670	.032	5 > 2
	Üç kardeş	68	18.71	10.68	4, 386	2.670	.032	5 > 2
	Dört kardeş	35	19.17	10.48	4, 386	2.670	.032	5 > 2
	Beş ve üzeri	35	24.51	9.74	4, 386	2.670	.032	5 > 2
Babaya kaygılı bağ.	Bir kardeş	142	6.94	5.46	4, 386	2.902	.022	5 > 1,3
	İki kardeş	111	7.38	5.46	4, 386	2.902	.022	5 > 1,3
	Üç kardeş	68	6.80	5.51	4, 386	2.902	.022	5 > 1,3
	Dört kardeş	35	5.09	3.74	4, 386	2.902	.022	5 > 1,3
	Beş ve üzeri	35	9.17	6.11	4, 386	2.902	.022	5 > 1,3
Kardeşe kaçınan bağ.	Bir kardeş	142	15.35	10.05	4, 386	2.189	.070	

	İki kardeş	111	14.82	9.41	4,386	2.189	.070	
	Üç kardeş	68	16.60	10.58	4,386	2.189	.070	
	Dört kardeş	35	11.49	9.22	4,386	2.189	.070	
	Beş ve üzeri	35	17.00	10.80	4,386	2.189	.070	
Kardeşe kaygılı bağ.	Bir kardeş	142	7.21	5.21	4,386	4.109	.003	5 > 1,2,3
	İki kardeş	111	6.55	5.12	4,386	4.109	.003	5 > 1,2,3
	Üç kardeş	68	7.54	5.54	4,386	4.109	.003	5 > 1,2,3
	Dört kardeş	35	4.63	5.63	4,386	4.109	.003	5 > 1,2,3
	Beş ve üzeri	35	9.40	6.28	4,386	4.109	.003	5 > 1,2,3
Yaşam doyumu	Bir kardeş	142	78.83	13.17	4,386	0.524	.719	
	İki kardeş	111	78.10	15.41	4,386	0.524	.719	
	Üç kardeş	68	77.65	15.08	4,386	0.524	.719	
	Dört kardeş	35	75.03	16.71	4,386	0.524	.719	
	Beş ve üzeri	35	79.09	12.56	4,386	0.524	.719	
Kardeş ilişkileri	Bir kardeş	142	179.44	40.34	4,386	0.929	.447	
	İki kardeş	111	185.25	42.33	4,386	0.929	.447	
	Üç kardeş	68	180.47	44.08	4,386	0.929	.447	
	Dört kardeş	35	190.80	37.89	4,386	0.929	.447	
	Beş ve üzeri	35	180.00	38.96	4,386	0.929	.447	

Tabloda sunulan bilgilere göre, anneye kaçınan bağlanma puanları açısından anlamlı bir fark saptanmıştır, $F(4, 386) = 2.537, p = .040$. Çoklu karşılaştırmalar, beş ve üzeri kardeşi olan bireylerin, bir ila dört kardeşi olanlara kıyasla daha yüksek düzeyde kaçınan bağlanma eğiliminde olduğunu ortaya koymuştur. Anneye kaygılı bağlanma açısından fark anlamlılık düzeyine yaklaşmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır, $F(4, 386) = 1.945, p = .102$.

Babaya kaçınan bağlanma değişkeninde de kardeş sayısına göre anlamlı bir fark gözlemlenmiştir, $F(4, 386) = 2.670, p = .032$. Beş ve üzeri kardeşi olan bireylerin,

özellikle iki kardeşi olan bireylerden anlamlı düzeyde daha yüksek kaçınan bağlanma puanına sahip olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, babaya kaygılı bağlanma değişkeninde de istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur, $F(4, 386) = 2.902, p = .022$. Yapılan çoklu karşılaştırmalar, beş ve üzeri kardeşi olan bireylerin, bir ve üç kardeşi olan bireylere kıyasla daha yüksek düzeyde kaygılı bağlanma eğilimi gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Kardeşe kaçınan bağlanma puanlarında fark anlamlılık düzeyine yaklaşmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı değildir, $F(4, 386) = 2.189, p = .070$. Ancak kardeşe kaygılı bağlanma açısından anlamlı bir fark saptanmıştır, $F(4, 386) = 4.109, p = .003$. Beş ve üzeri kardeşi olan bireylerin, bir, iki ve üç kardeşi olan bireylerden anlamlı düzeyde daha yüksek kaygılı bağlanma puanına sahip olduğu bulunmuştur.

Yaşam doyumu değişkeni açısından kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir, $F(4, 386) = 0.524, p = .719$. Benzer şekilde, kardeş ilişkileri değişkeninde de gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır, $F(4, 386) = 0.929, p = .447$.

Genel olarak değerlendirildiğinde, kardeş sayısının bireylerin bağlanma örüntüleri üzerinde belirli bir etkisi olabileceği, özellikle beş ve üzeri kardeşe sahip bireylerde daha yüksek kaçınan ve kaygılı bağlanma puanlarının gözlemlendiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, yaşam doyumu ve kardeş ilişkileri gibi olumlu işlevsellik göstergeleri açısından kardeş sayısının belirleyici bir rol oynamadığı görülmektedir. Bu durum, bağlanma süreçlerinin yalnızca niceliksel aile yapısından değil, ilişkisel dinamiklerin niteliğinden de etkilendiğine işaret etmektedir.

Tablo 4.6 Medeni Duruma Göre Anneye, Babaya, Kardeşe Bağlanma, Yaşam Doyumu ve Kardeş İlişkileri Düzeylerinin Farklaşmasına Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	n	AO	SS	df	F	p	Anlamlı Fark
Anneye kaçınan bağ.	1) Bekar (ilişkisi var)	72	18.43	9.41	2, 376	2.711	.068	
	2) Bekar (ilişkisi yok)	131	16.85	9.53				
	3) Evli	176	15.49	8.97				
Anneye kaygılı bağ.	1) Bekar (ilişkisi var)	72	6.40	4.37	2, 376	0.618	.539	
	2) Bekar (ilişkisi yok)	131	7.05	5.64				
	3) Evli	176	6.49	5.15				
Babaya kaçınan bağ.	1) Bekar (ilişkisi var)	72	21.19	10.45	2, 376	4.720	.009	3 > 1,2
	2) Bekar (ilişkisi yok)	131	20.50	10.05				
	3) Evli	176	17.60	9.95				
Babaya kaygılı bağ.	1) Bekar (ilişkisi var)	72	7.63	5.65	2, 376	0.791	.454	
	2) Bekar (ilişkisi yok)	131	7.63	5.71				
	3) Evli	176	6.90	5.60				
Kardeşe kaçınan bağ.	1) Bekar (ilişkisi var)	72	16.36	10.39	2, 376	0.959	.384	
	2) Bekar (ilişkisi yok)	131	15.58	9.63				
	3) Evli	176	14.55	9.99				
Kardeşe kaygılı bağ.	1) Bekar (ilişkisi var)	72	8.06	6.00	2, 376	1.184	.307	
	2) Bekar (ilişkisi yok)	131	7.65	6.48				

	3) Evli	176	6.75	5.22				
Yaşam doyumu	1) Bekar (ilişkisi var)	72	73.81	15.24	2, 376	7.388	.001	3 > 1,2
	2) Bekar (ilişkisi yok)	131	76.62	14.26				
	3) Evli	176	80.93	12.96				
Kardeş ilişkileri	1) Bekar (ilişkisi var)	72	175.22	40.39	2, 376	3.128	.045	3 > 1,2
	2) Bekar (ilişkisi yok)	131	180.93	40.83				
	3) Evli	176	188.53	37.89				

Tabloda sunulan bilgilere göre, anneye kaçınan bağlanma değişkeninde elde edilen fark istatistiksel anlamlılık sınırına oldukça yaklaşmakla birlikte anlamlı bulunmamıştır ($F(2, 376) = 2.711, p = .068$). Ortalama puanlar, romantik ilişkisi olan bekar bireylerin anneye yönelik kaçınan bağlanma düzeylerinin diğer gruplara kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak bu farkın anlamlı olmaması, gruplar arasında sistematik bir ayrışma olmadığına işaret etmektedir. Anneye kaygılı bağlanma düzeyleri açısından da gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F(2, 376) = 0.618, p = .539$).

Babaya kaçınan bağlanma değişkeninde ise anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($F(2, 376) = 4.720, p = .009$). Çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre evli bireylerin babalarına karşı daha düşük düzeyde kaçınan bağlanma sergilediği, yani daha yakın ve güvenli ilişkiler kurduğu görülmektedir. Bu durum, evlilik gibi uzun süreli ve yakın bir ilişki deneyiminin bireyin bağlanma örüntülerini olumlu yönde şekillendirebileceğini düşündürmektedir. Babaya kaygılı bağlanma düzeyleri açısından ise gruplar arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır ($F(2, 376) = 0.791, p = .454$).

Kardeşe kaçınan ve kardeşe kaygılı bağlanma değişkenlerinde de anlamlı farklar gözlenmemiştir ($F(2, 376) = 0.959, p = .384$; $F(2, 376) = 1.184, p = .307$).

Yaşam doyumu açısından elde edilen sonuçlar anlamlı bir farklılığa işaret etmektedir ($F(2, 376) = 7.388, p = .001$). Evli bireylerin yaşam doyumu puanları, hem ilişkisi olan hem de olmayan bekar bireylere kıyasla anlamlı ölçüde daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, evliliğin bireylerin genel yaşam tatmini üzerinde olumlu bir etkisi olabileceğini göstermektedir. Benzer şekilde, kardeş ilişkileri değişkeninde de anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($F(2, 376) = 3.128, p = .045$). Çoklu karşılaştırmalar evli bireylerin kardeş ilişkilerini daha olumlu değerlendirdiklerini ortaya koymuştur.

Tablo 4.7 Kardeş Kaybı Durumuna Göre Anneye, Babaya, Kardeşe Bağlanma, Yaşam Doyumu ve Kardeş İlişkileri Düzeylerinin Farklaşmasına Yönelik Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları

Değişken	Gruplar	<i>n</i>	<i>AO</i>	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Anneye kaçınan bağlanma	Evet	88	18.60	9.57	2.365	.019
	Hayır	303	15.90	9.17		
Anneye kaygılı bağlanma	Evet	88	6.88	4.92	0.16	.873
	Hayır	303	6.70	5.26		
Babaya kaçınan bağlanma	Evet	88	20.05	9.62	0.848	.397
	Hayır	303	19.00	10.37		
Babaya kaygılı bağlanma	Evet	88	6.75	5.24 /	-1.026	.306
	Hayır	303	7.44	5.60		
Kardeşe kaçınan bağlanma	Evet	88	16.76	11.96	1.565	.118
	Hayır	303	14.86	9.38		
Kardeşe kaygılı bağlanma	Evet	88	7.85	5.63	1.626	.105

	Hayır	303	6.81	5.18		
Yaşam doyumu	Evet	88	81.10	13.62	1.477	.14
	Hayır	303	77.55	14.85		
Kardeş ilişkileri	Evet	88	180.24	45.11	-0.757	.449
	Hayır	303	184.02	40.06		

Bu çalışmada, bireylerin kardeş kaybı yaşayıp yaşamadıklarına göre anneye, babaya ve kardeşe bağlanma stilleri, yaşam doyumu ve kardeş ilişkileri düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı bağımsız örneklem t-testi ile incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, yalnızca anneye kaçınan bağlanma değişkeninde anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Vefat eden kardeşi olan bireylerin (AO = 18.60, SS = 9.57), kardeşi vefat etmeyen bireylere kıyasla (AO = 15.90, SS = 9.17) anneye kaçınan bağlanma düzeyleri anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur, $t(389) = 2.37$, $p = .019$. Bu sonuç, kardeş kaybı yaşayan bireylerin özellikle anneleriyle olan ilişkilerinde daha mesafeli ve kaçınmacı bir tutum geliştirme eğiliminde olabileceklerini göstermektedir.

Diğer değişkenlerde anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Anneye kaygılı bağlanma düzeyleri açısından kardeş kaybı yaşayan (AO = 6.88, SS = 4.92) ve yaşamayan bireyler (AO = 6.70, SS = 5.26) arasında fark anlamlı değildir, $t(389) = 0.16$, $p = .873$. Benzer şekilde, babaya kaçınan bağlanma (AO = 20.05, SS = 9.62 ve AO = 19.00, SS = 10.37), $t(389) = 0.85$, $p = .397$ ve babaya kaygılı bağlanma (AO = 6.75, SS = 5.24 ve AO = 7.44, SS = 5.60), $t(389) = -1.03$, $p = .306$ değişkenlerinde de istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır. Kardeşe kaçınan bağlanma (AO = 16.76, SS = 11.96 ve AO = 14.86, SS = 9.38), $t(389) = 1.57$, $p = .118$ ve kardeşe kaygılı bağlanma (AO = 7.85, SS = 5.63 ve AO = 6.81, SS = 5.18), $t(389) = 1.63$, $p = .105$ düzeyleri arasında da anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Yaşam doyumu değişkeni incelendiğinde, kardeş kaybı yaşayan bireylerin yaşam doyumu düzeyleri (AO = 81.10, SS = 13.62), kayıp yaşamayan bireylerden (AO = 77.55, SS = 14.85) daha yüksek görünse de bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir, $t(389) = 1.48$, $p = .140$. Son olarak, kardeş ilişkileri düzeyleri açısından da vefat eden kardeşi olan bireyler (AO = 180.24, SS = 45.11) ile olmayan bireyler (AO = 184.02, SS = 40.06) arasında anlamlı fark bulunmamıştır, $t(389) = -0.76$, $p = .449$.

4.3 YAŞAM DOYUMU VE KARDEŞ İLİŞKİLERİ PUANLARI İLE ANNE-BABA VE KARDEŞE BAĞLANMA STİLLERİ PUANLARININ KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN PEARSON KORELASYON ANALİZİ

Tablo 4.7 Değişkenler Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Anneye kaç. bağ.	—							
2. Anneye kay.bağ.	.436**	—						
3. Babaya kaç. bağ.	.552**	.242**	—					
4. Babaya kay. bağ	.282**	.647**	.392**	—				
5. Kardeşe kaç.bağ.	.569**	.333**	.426**	.376**	—			
6. Kardeşe kay.bağ.	.309**	.594**	.251**	.577**	.499**	—		
7. Yaşam doyumu	-.374**	-.210**	-.389**	-.217**	-.365**	-.157**	—	
8. Kardeş ilişkileri	-.429**	-.133**	-.324**	-.189**	-.653**	-.251**	.481**	—

Tabloda sunulan bulgulara göre, anneye kaçınan bağlanma ile anneye kaygılı bağlanma arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r = .436$, $p < .01$). Bu durum, bireylerin bağlanma sorunlarının tek bir kişiyle sınırlı kalmayabileceğini ve farklı bağlanma türlerinde benzer sorunların ortaya çıkabileceğini düşündürmektedir. Anneye kaçınan bağlanma, hem babaya kaçınan bağlanma ($r = .552$, $p < .01$) hem de kardeşe kaçınan bağlanma ($r = .569$, $p < .01$) ile orta düzeyde pozitif korelasyon göstermektedir. Bu bulgular, kaçınan bağlanma stilinin farklı kişilerle kurulan ilişkilerde

de tutarlı bir biçimde ortaya çıktığını göstermektedir. Benzer şekilde, anneye kaygılı bağlanma ile babaya kaygılı bağlanma ($r = .647, p < .01$) ve kardeşe kaygılı bağlanma ($r = .594, p < .01$) arasında da güçlü ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Yaşam doyumu değişkeni, tüm bağlanma biçimleriyle negatif ve anlamlı ilişkiler göstermektedir. Özellikle babaya kaçınan bağlanma ($r = -.389, p < .01$), kardeşe kaçınan bağlanma ($r = -.365, p < .01$) ve anneye kaçınan bağlanma ($r = -.374, p < .01$) ile olan ilişkiler dikkat çekicidir. Bu bulgular, bireylerin yakın ilişkilerde geliştirdikleri güvensiz bağlanma örüntülerinin, yaşamdan aldıkları doyumu olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir.

Kardeş ilişkileri değişkeni de tüm bağlanma türleriyle negatif ve anlamlı ilişkiler sergilemiştir. En güçlü ilişki kardeşe kaçınan bağlanma ile gözlemlenmiştir ($r = -.653, p < .01$). Bu durum, bağlanma problemlerinin sadece ebeveyn figürleriyle değil, aynı zamanda yatay ilişkilerde, yani kardeş bağlamında da etkisini sürdürebildiğini göstermektedir. Kardeş ilişkileri ile yaşam doyumu arasında ise pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = .481, p < .01$). Bu bulgu, bireyin yaşam doyumunun güçlü sosyal destek kaynaklarından biri olan kardeş ilişkilerinden olumlu biçimde etkilendiğini düşündürmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, bağlanma sorunlarının hem yaşam doyumunu azaltabileceği hem de kardeş ilişkilerinin kalitesini olumsuz etkileyebileceği görülmektedir. Aynı zamanda, pozitif sosyal ilişkilerin (örneğin güçlü kardeş ilişkilerinin) bireylerin yaşam doyumunu artırabileceği anlaşılmaktadır.

4.4 ANNE-BABA VE KARDEŞE BAĞLANMA STİLLERİ İLE YAŞAM DOYUM PUANLARI ARASINDA KARDEŞ İLİŞKİLERİNİN ARACILIK ROLÜ ÜZERİNE REGRESYON ANALİZLERİ

Tablo 4.8 Anneye Kaçınan Bağlanma ile Yaşam Doyumunu Arasındaki İlişkide Kardeş İlişkilerinin Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular

Yol	β	SE	t	p	LLCI	ULCI
a1 (Annekaç → Kardeş)	-.43	.05	-9.36	.000	-.50	-.35
b1 (Kardeş → Yaşam)	.39	.02	8.15	.000	.34	.44
c' (Annekaç → Yaşam, Kardeş kontrolünde)	-.21	.05	-4.28	.000	-.30	-.11
c (Annekaç → Yaşam)	-.37	.05	-7.96	.000	-.48	-.27
Dolaylı Etki (Annekaç → Kardeş → Yaşam)	-.17	.03	—	—	-.23	-.11

Tabloda sunulan bulgulara göre, **anneye kaçınan bağlanmanın** kardeş ilişkileri üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.43$, $SE = .05$, $t = -9.36$, $p < .001$, $LLCI = -.50$, $ULCI = -.35$). Bu bulgu, bireylerin annelerine karşı geliştirdikleri kaçınan bağlanma eğilimi arttıkça, kardeşleriyle olan ilişkilerinin zayıfladığını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, annesiyle duygusal yakınlıktan kaçınan bireyler, kardeşleriyle kurdukları ilişkilerde de benzer biçimde mesafeli ve sorunlu bir yapı sergileyebilmektedir.

Kardeş ilişkilerinin yaşam doyumunu üzerindeki etkisi ise anlamlı ve pozitif yönde bulunmuştur ($\beta = .39$, $SE = .02$, $t = 8.15$, $p < .001$, $LLCI = .34$, $ULCI = .44$). Bu sonuç, güçlü kardeş ilişkilerine sahip bireylerin yaşamdan aldıkları doyumun daha yüksek

olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, kardeş ilişkileri bireyin yaşamdan elde ettiği genel tatmini artırıcı önemli bir sosyal destek unsuru olarak değerlendirilebilir.

Doğrudan etki incelendiğinde, **anneye kaçınan bağlanmanın**, kardeş ilişkileri kontrol edildiğinde dahi yaşam doyumu üzerinde negatif ve anlamlı bir etkisinin olduğu görülmüştür ($\beta = -.21$, $SE = .05$, $t = -4.28$, $p < .001$, $LLCI = -.30$, $ULCI = -.11$). Bu bulgu, anneye yönelik kaçınan bağlanmanın yaşam doyumunu azaltan doğrudan bir unsur olduğunu ve bu etkinin kardeş ilişkilerinden bağımsız olarak da sürdüğünü göstermektedir.

Toplam etki değerlendirildiğinde, anneye kaçınan bağlanmanın yaşam doyumunu genel anlamda istatistiksel olarak anlamlı biçimde olumsuz etkilediği bulunmuştur ($\beta = -.37$, $SE = .05$, $t = -7.96$, $p < .001$, $LLCI = -.48$, $ULCI = -.27$). Bu etki hem doğrudan hem de dolaylı yollarla kendini göstermektedir. Dolaylı etki bağlamında, kardeş ilişkilerinin aracı rolü anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.17$, $SE = .03$, $BootLLCI = -.23$, $BootULCI = -.11$). Bootstrap güven aralıklarının sıfırı içermemesi, bu aracılık etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, **anneye kaçınan bağlanma** düzeyi yüksek olan bireylerin yaşam doyumlarındaki azalmanın açıklanmasında **kardeş ilişkilerinin anlamlı bir aracı rol oynadığı** görülmektedir. Bu bulgular, erken dönem ebeveyn-çocuk ilişkilerinin yalnızca doğrudan etkilerle değil, aynı zamanda kardeş bağları aracılığıyla bireylerin yaşam kalitesi üzerinde önemli ve çok boyutlu etkilere sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 4.9 Anneye Kaygılı Bağlanma ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Kardeş İlişkilerinin Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular

Yol	β	SE	t	p	LLCI	ULCI
a1 (Annekay → Kardeş)	-.13	.05	-2.65	.01	-.22	-.03
b1 (Kardeş → Yaşam)	.46	.02	10.41	.000	.39	.52

c' (Anne kay → Yaşam, Kardeş kontrolünde)	-.15	.12	-3.36	.001	-.25	-.06
c (Anne kay → Yaşam)	-.21	.14	-4.24	.000	-.32	-.10
Dolaylı Etki (Anne kay → Kardeş → Yaşam)	-.06	.03	—	—	-.11	-.01

Tabloda sunulan bulgulara göre **anneye kaygılı bağlanmanın** kardeş ilişkileri üzerindeki etkisi incelenmiş ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($\beta = -.13$, $SE = .05$, $t = -2.65$, $p = .01$, $LLCI = -.22$, $ULCI = -.03$). Bu sonuç, bireyin annesiyle kurduğu bağlanma ilişkisinde yüksek düzeyde kaygı yaşamasının, kardeşleriyle olan ilişkilerini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, annesine karşı kaygılı bağlanma eğiliminde olan bireyler, kardeşleriyle daha zayıf ve sorunlu ilişkiler kurma eğilimi göstermektedir.

Kardeş ilişkilerinin yaşam doyumu üzerindeki etkisi ise güçlü ve anlamlı bulunmuştur ($\beta = .46$, $SE = .02$, $t = 10.41$, $p < .001$, $LLCI = .39$, $ULCI = .52$). Bu bulgu, sağlıklı kardeş ilişkilerinin bireylerin yaşamdan aldığı doyumu önemli ölçüde artırdığını ortaya koymaktadır. Kardeş ilişkilerinin bu düzeyde güçlü bir yordayıcı olması, sosyal destek sistemleri içinde kardeşlerin belirleyici bir rol üstlendiğine işaret etmektedir.

Anneye kaygılı bağlanma değişkeninin, kardeş ilişkileri kontrol edildiğinde yaşam doyumu üzerindeki **doğrudan etkisi** de anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.15$, $SE = .12$, $t = -3.36$, $p = .001$, $LLCI = -.25$, $ULCI = -.06$). Bu bulgu, bireyin annesiyle yaşadığı kaygılı bağlanmanın, kardeş ilişkilerinden bağımsız olarak da yaşam doyumunu olumsuz etkilediğini göstermektedir. Yani anneye kaygılı bağlanma yalnızca kardeş ilişkileri aracılığıyla değil, aynı zamanda doğrudan da bireyin yaşam kalitesini düşürebilmektedir.

Modelin **toplam etkisi** incelendiğinde, anneye kaygılı bağlanmanın yaşam doyumu üzerinde genel olarak anlamlı ve olumsuz bir etkisinin olduğu görülmektedir ($\beta = -.21$, $SE = .14$, $t = -4.24$, $p < .001$, $LLCI = -.32$, $ULCI = -.10$). Bu etki, hem doğrudan hem de dolaylı yollarla ortaya çıkmaktadır.

Aracılık etkisine ilişkin bulgular, kardeş ilişkilerinin anneye kaygılı bağlanma ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide anlamlı bir **dolaylı etkiye** sahip olduğunu göstermektedir ($\beta = -.06$, $SE = .03$, $BootLLCI = -.11$, $BootULCI = -.01$). Bootstrap güven aralıklarının sıfırı içermemesi, bu etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Dolaylı etkinin yönü negatiftir; yani anneye karşı daha kaygılı bağlanan bireylerin kardeş ilişkileri zayıflamakta ve bu durum, yaşam doyumunun azalmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak, **anneye kaygılı bağlanmanın** yaşam doyumu üzerindeki etkisinde **kardeş ilişkilerinin anlamlı bir aracı rol** oynadığı saptanmıştır. Bu bulgular, aile içi ilişkilerin birbirini etkileyen çok katmanlı yapısını yansıtarak, klinik uygulamalarda ve psikoeğitsel müdahalelerde yalnızca ebeveyn-birey etkileşimlerinin değil, kardeş ilişkilerinin de dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Tablo 4.10 Babaya Kaçman Bağlanma ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Kardeş İlişkilerinin Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular

Yol	β	SE	t	p	LLCI	ULCI
a1 (Babakaç → Kardeş)	-.32	.05	-6.74	.000	-.41	-.23
b1 (Kardeş → Yaşam)	.40	.02	8.78	.000	.36	.45
c' (Babakaç → Yaşam, Kardeş kontrolünde)	-.26	.07	-5.78	.000	-.50	-.25
c (Babakaç → Yaşam)	-.39	.07	-8.33	.000	-.69	-.43
Dolaylı Etki (Babakaç → Kardeş → Yaşam)	-.13	.03	—	—	-.18	-.08

Tabloda sunulan bulgulara göre, **babaya kaçınan bağlanmanın** kardeş ilişkileri üzerindeki etkisi incelendiğinde bu ilişkinin anlamlı ve negatif yönde olduğu görülmüştür ($\beta = -.32$, $SE = .05$, $t = -6.74$, $p < .001$, $LLCI = -.41$, $ULCI = -.23$). Bu bulgu, bireylerin babalarıyla geliştirdikleri kaçınan bağlanma eğilimi arttıkça, kardeş ilişkilerinin zayıfladığını göstermektedir. Başka bir ifadeyle, babasına karşı duygusal yakınlıktan kaçınma eğiliminde olan bireylerin, kardeşleriyle kurdukları ilişkilerde de benzer biçimde mesafe ve zorluklar yaşadıkları görülmektedir.

Kardeş ilişkilerinin yaşam doyumu üzerindeki etkisi ise pozitif yönde ve güçlü düzeyde anlamlı bulunmuştur ($\beta = .40$, $SE = .02$, $t = 8.78$, $p < .001$, $LLCI = .35$, $ULCI = .45$). Bu bulgu, güçlü kardeş ilişkilerine sahip bireylerin yaşamdan aldıkları doyumun daha yüksek olduğunu ortaya koymakta ve kardeş ilişkilerinin bireyin yaşam doyumunu artıran önemli bir sosyal destek kaynağı olduğunu göstermektedir.

Babaya kaçınan bağlanma değişkeninin, kardeş ilişkileri kontrol edildiğinde yaşam doyumu üzerindeki **doğrudan etkisi** de anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.26$, $SE = .07$, $t = -5.78$, $p < .001$, $LLCI = -.50$, $ULCI = -.25$). Bu bulgu, kardeş ilişkileri hesaba katıldığında bile bireyin babasıyla kurduğu kaçınan bağlanma ilişkisinin yaşam doyumunu olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. Dolayısıyla, babaya kaçınan bağlanmanın yaşam kalitesi üzerinde bağımsız ve doğrudan bir etkisi söz konusudur.

Modelin toplam etkisi değerlendirildiğinde, babaya kaçınan bağlanmanın yaşam doyumu üzerinde anlamlı ve olumsuz bir etkisinin olduğu görülmektedir ($\beta = -.39$, $SE = .07$, $t = -8.33$, $p < .001$, $LLCI = -.69$, $ULCI = -.43$). Bu etki hem doğrudan hem de kardeş ilişkileri aracılığıyla dolaylı olarak ortaya çıkmaktadır.

Dolaylı etki analizinde, kardeş ilişkilerinin bu süreçte anlamlı bir aracılık rolü üstlendiği saptanmıştır ($\beta = -.13$, $SE = .03$, $BootLLCI = -.18$, $BootULCI = -.08$). Bootstrap güven aralıklarının sıfırı içermemesi, bu dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Babaya karşı kaçınan bağlanma eğiliminin, kardeş ilişkilerini zayıflatması ve bu zayıflamanın yaşam doyumunu olumsuz etkilemesi, dolaylı etkinin altında yatan mekanizmayı açıklamaktadır.

Sonuç olarak, elde edilen bulgular babaya kaçınan bağlanmanın yaşam doyumu üzerinde hem doğrudan hem de kardeş ilişkileri aracılığıyla dolaylı etkiler ortaya koyduğunu göstermektedir.

Tablo 4.11 Babaya Kaygılı Bağlanma ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Kardeş İlişkilerinin Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular

Yol	β	SE	t	p	LLCI	ULCI
a1 (Babakay → Kardeş)	-.19	.05	-3.79	.000	-.29	-.09
b1 (Kardeş → Yaşam)	.46	.02	10.17	.000	.42	.51
c' (Babakay → Yaşam, Kardeş kontrolünde)	-.13	.12	-2.92	.004	-.23	-.02
c (Babakay → Yaşam)	-.22	.13	-4.39	.000	-.32	-.11
Dolaylı Etki (Babakay → Kardeş → Yaşam)	-.09	.03	—	—	-.14	-.04

Tabloda sunulan bulgulara göre, **babaya kaygılı bağlanmanın** kardeş ilişkileri üzerindeki etkisi anlamlı ve negatif yönde bulunmuştur ($\beta = -.19$, SE = .05, $t = -3.79$, $p < .001$, LLCI = $-.29$, ULCI = $-.09$). Bu sonuç, bireylerin babalarına karşı geliştirdikleri kaygılı bağlanma düzeyi arttıkça, kardeşleriyle olan ilişkilerinde zayıflama yaşandığını göstermektedir. Bu bağlamda, baba figürüyle kurulan bağlanma ilişkisinde yaşanan kaygının, bireylerin kardeş bağlarının niteliğini olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir.

Kardeş ilişkilerinin yaşam doyumu üzerindeki etkisi ise oldukça güçlü ve pozitif yönde bulunmuştur ($\beta = .46$, SE = .02, $t = 10.17$, $p < .001$, LLCI = .42, ULCI = .51). Bu bulgu, sağlıklı ve destekleyici kardeş ilişkilerinin bireylerin yaşam doyumunu artıran önemli bir sosyal kaynak olduğunu doğrulamaktadır. Dolayısıyla, kardeş ilişkileri psikolojik iyi oluşun desteklenmesinde kritik bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Babaya kaygılı bağlanma değişkeninin, kardeş ilişkileri kontrol edildiğinde yaşam doyumu üzerindeki doğrudan etkisi de istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.13$, $SE = .12$, $t = -2.92$, $p = .004$, $LLCI = -.23$, $ULCI = -.02$). Bu durum, babaya yönelik kaygılı bağlanmanın kardeş ilişkilerinden bağımsız yollarla da bireyin yaşam doyumunu olumsuz etkilediğini göstermektedir.

Modelin **toplam etkisi** değerlendirildiğinde, **babaya kaygılı bağlanmanın** yaşam doyumu üzerinde genel olarak negatif ve anlamlı bir etkisinin olduğu görülmektedir ($\beta = -.22$, $SE = .13$, $t = -4.39$, $p < .001$, $LLCI = -.32$, $ULCI = -.11$). Bu etki, hem doğrudan hem de kardeş ilişkileri aracılığıyla dolaylı yollarla ortaya çıkmaktadır.

Dolaylı etki açısından değerlendirildiğinde, kardeş ilişkilerinin babaya kaygılı bağlanma ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide anlamlı bir **aracılık rolü** oynadığı bulunmuştur ($\beta = -.09$, $SE = .03$, $BootLLCI = -.14$, $BootULCI = -.04$). Bootstrap yöntemiyle elde edilen güven aralığının sıfırı içermemesi, bu dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, bireyin babasına yönelik kaygılı bağlanmasının kardeş ilişkilerini zayıflattığını, bu zayıflamanın da yaşam doyumunu dolaylı olarak azalttığını ortaya koymaktadır.

Tablo 4.12 Kardeşe Kaçınan Bağlanma ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Kardeş İlişkilerinin Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular

Yol	β	SE	t	p	LLCI	ULCI
a1 (Karkaç → Kardeş)	-.65	.04	-17.01	.000	-.73	-.56
b1 (Kardeş → Yaşam)	.42	.02	7.21	.000	.36	.48
c' (Karkaç → Yaşam, Kardeş kontrolünde)	-.09	.09	-1.52	.13	-.30	.04
c (Karkaç → Yaşam)	-.36	.07	-7.73	.000	-.67	-.40
Dolaylı Etki (Karkaç → Kardeş → Yaşam)	-.28	.05	—	—	-.37	-.18

Tabloda sunulan bulgulara göre, **kardeşe kaçınan bağlanmanın** kardeş ilişkileri üzerindeki etkisi oldukça güçlü ve negatif yönde bulunmuştur ($\beta = -.65$, $SE = .04$, $t = -17.01$, $p < .001$, $LLCI = -.73$, $ULCI = -.56$). Bu sonuç, kardeşine karşı kaçınan bağlanma eğilimi yüksek olan bireylerin kardeşleriyle kurdukları ilişkilerin zayıf olduğunu ortaya koymaktadır. Bağlanma kuramı perspektifinden bakıldığında, erken dönemde güvenli bağlanma deneyimi yaşamayan bireylerin yalnızca ebeveynleriyle değil, kardeşleriyle olan ilişkilerinde de duygusal uzaklık ve mesafe kurma eğiliminde oldukları düşünülebilir.

Kardeş ilişkilerinin yaşam doyumu üzerindeki etkisi ise anlamlı ve pozitif yöndedir ($\beta = .42$, $SE = .02$, $t = 7.21$, $p < .001$, $LLCI = .36$, $ULCI = .48$). Bu bulgu, sağlıklı kardeş bağlarının bireylerin yaşamdan aldıkları doyumu artırıcı bir rol oynadığını göstermektedir. Sosyal destek kaynakları arasında kardeşlerin, bireyin yaşam kalitesine anlamlı katkılar sunduğu anlaşılmaktadır.

Kardeşe kaçınan bağlanmanın yaşam doyumu üzerindeki **doğrudan etkisi**, kardeş ilişkileri hesaba katıldığında istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($\beta = -.09$, $SE = .09$, $t = -1.52$, $p = .13$, $LLCI = -.30$, $ULCI = .04$). Bu sonuç, kardeş ilişkileri modele dâhil edildiğinde kardeşe kaçınan bağlanmanın yaşam doyumu üzerindeki etkisinin zayıfladığını ve anlamlılığını yitirdiğini göstermektedir.

Bununla birlikte, **toplam etki** değerlendirildiğinde, kardeşe kaçınan bağlanmanın yaşam doyumu üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisinin olduğu görülmektedir ($\beta = -.36$, $SE = .07$, $t = -7.73$, $p < .001$, $LLCI = -.67$, $ULCI = -.40$). Bu etki, kardeş ilişkileri aracılığıyla **dolaylı yollarla** da ortaya çıkmaktadır.

Gerçekleştirilen bootstrap analizine göre, kardeş ilişkileri bu modelde anlamlı bir **aracı değişken** olarak rol oynamaktadır ($\beta = -.28$, $SE = .05$, $BootLLCI = -.37$, $BootULCI = -.18$). Güven aralığının sıfırı içermemesi, bu aracılık etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, kardeşe kaçınan bağlanmanın yaşam doyumunu, kardeş ilişkilerini zayıflatarak dolaylı yoldan azalttığını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, **kardeşe kaçınan bağlanma** düzeyi yüksek bireylerin yaşam doyumlarındaki düşüklük, büyük ölçüde zayıf kardeş ilişkileri aracılığıyla açıklanabilmektedir. Bu bulgular, erken dönem bağlanma deneyimlerinin yalnızca ebeveynlerle sınırlı kalmadığını; kardeş bağlarını da etkilediğini ve bunun bireyin genel yaşam kalitesine yansıdığını göstermektedir.

Tablo 4.13 Kardeşe Kaygılı Bağlanma ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Kardeş İlişkilerinin Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular

Yol	β	SE	t	p	LLCI	ULCI
a1 (Karkay → Kardeş)	-.25	.05	-5.10	.000	-.34	-.16
b1 (Kardeş → Yaşam)	.47	.02	10.25	.000	.43	.51
c' (Karkay → Yaşam, Kardeş kontrolünde)	-.04	.13	-0.85	.40	-.36	.14
c (Karkay → Yaşam)	-.16	.14	-3.13	.000	-.70	-.16
Dolaylı Etki (Karkay → Kardeş → Yaşam)	-.12	.03	—	—	-.18	-.07

Tabloda sunulan bulgulara göre, **kardeşe kaygılı bağlanma** düzeyinin kardeş ilişkileri üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yöndedir ($\beta = -.25$, SE = .05, $t = -5.10$, $p < .001$, LLCI = $-.34$, ULCI = $-.16$). Bu bulgu, kardeşine karşı kaygılı bağlanma düzeyi yüksek olan bireylerin, kardeşleriyle daha zayıf ilişkiler geliştirme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Kaygılı bağlanma örüntüsüne sahip bireyler, yakın ilişkilerde reddedilme korkusu, yoğun duygusal tepkiler ve bağımlılık geliştirme eğilimindedir; bu ilişki dinamiklerin kardeş bağlarını da olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Kardeş ilişkilerinin yaşam doyumunu üzerindeki etkisi ise anlamlı ve pozitif bulunmuştur ($\beta = .47$, SE = .02, $t = 10.25$, $p < .001$, LLCI = .43, ULCI = .51). Bu sonuç, güçlü ve destekleyici kardeş ilişkilerine sahip bireylerin yaşam doyum düzeylerinin

daha yüksek olduğunu göstermektedir. Kardeş bağlarının, özellikle gelişimsel süreçlerde duygusal destek ve aidiyet hissi sağlaması açısından bireyin psikolojik iyi oluşunu destekleyen önemli bir faktör olduğu anlaşılmaktadır.

Modelde **kardeşe kaygılı bağlanmanın** yaşam doyumu üzerindeki **doğrudan etkisi**, kardeş ilişkileri kontrol edildiğinde anlamlı bulunmamıştır ($\beta = -.04$, $SE = .13$, $t = -0.85$, $p = .40$, $LLCI = -.36$, $ULCI = .14$). Bu bulgu, kardeşe yönelik kaygılı bağlanmanın yaşam doyumu üzerindeki etkisinin büyük ölçüde **kardeş ilişkileri aracılığıyla dolaylı olarak** ortaya çıktığını düşündürmektedir. Nitekim, kardeş ilişkileri modele dâhil edildiğinde, kardeşe kaygılı bağlanmanın yaşam doyumunu doğrudan olarak anlamlı biçimde yordamadığı görülmektedir.

Ancak **toplam etki** incelendiğinde, kardeşe kaygılı bağlanmanın yaşam doyumu üzerinde genel olarak negatif ve anlamlı bir etkisi olduğu ortaya konmuştur ($\beta = -.16$, $SE = .07$, $t = -3.13$, $p < .001$, $LLCI = -.70$, $ULCI = -.16$). Bu sonuç, kardeş ilişkilerinin modele eklenmediği durumda, kardeşe kaygılı bağlanmanın yaşam doyumunu azaltıcı etkisinin daha belirgin olduğunu göstermektedir.

En dikkat çekici bulgulardan biri ise **dolaylı etki analizinden** elde edilmiştir. Bootstrap analizi sonuçlarına göre, kardeşe kaygılı bağlanmanın kardeş ilişkileri aracılığıyla yaşam doyumuna etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($\beta = -.12$, $SE = .03$, $BootLLCI = -.18$, $BootULCI = -.07$). Bu bulgu, bireylerin kardeşlerine karşı kaygılı bağlanma örüntülerinin yaşam doyumlarını düşürmesinde **kardeş ilişkilerinin önemli bir aracı** olduğunu ortaya koymaktadır.

BÖLÜM 5: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1 TARTIŞMA

Bu bölümde; değişkenler arası farklılaşma, değişkenler arası ilişkiler ve aracılık analizi bulguları literatürdeki çalışmalarla birlikte ele alınarak tartışılacaktır. Ardından sonuçlar özet olarak verilirken yeni çalışmalara ve klinisyenlere öneriler sunulacaktır.

5.1.1 Değişkenler Arası Farklılaşmalara İlişkin Bulguların Tartışılması

5.1.1.1 Cinsiyete Göre Farklılaşma Bulgularının Tartışılması

Yapılan araştırmada cinsiyet değişkenine göre anneye kaçınan bağlanma, babaya kaçınan bağlanma, kardeşe kaygılı bağlanma ve yaşam doyumu puanları yönünden kadın ve erkek katılımcıların puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Öte yandan anneye kaygılı bağlanma puanları ortalaması kadınlarda erkeklere oranla anlamlı düzeyde daha düşüktür. Kardeşe kaçınan bağlanma puanlarının ortalamaları da kadınlarda erkeklere kıyasla anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Kardeş ilişkileri puanlarının ortalamaları ise kadın katılımcılarda erkek katılımcılara kıyasla anlamlı düzeyde yüksek olarak tespit edilmiştir.

Kaçınan bağlanmanın dikey ilişki figürleri olan anne babalarda anlamlı bir fark içermemesi ancak yatay ilişkiler figürü olan kardeşlerde cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunması ve bunun kadınlarda daha düşük olduğunun saptanması düşündürücü bir unsurdur. Kohut'un takipçisi olan Hart; yatay ve dikey ilişkileri kişilik gelişiminde farklı roller üstlenerek kişileri etkilediğini söylemiştir (Hart, 2019). Hart'ın ifadeleri bağlanma stillerine dair verilerle paralellik göstermektedir. Bu verileri kardeş ilişkilerindeki puanların kadınlarda daha yüksek bulunması ile ele aldığımızda kadınlar ve kardeşleri arasında daha farklı dinamiklere sahip olan bir kardeşlik ilişkisi geliştiğini

düşünmek mümkündür. Freud; kardeşler arasındaki ilişkiyi etkileyen etmenlerde yaş farkının önemli olduğunu ifade ederken; özellikle abla olanlarda yaş farkı arttıkça kardeşe bakım verme davranışlarının daha sık gözlemlendiğinden söz etmiştir (Freud, 2011). Bu ifadeler, kadınların erkeklerden daha olumlu kardeş ilişkilerine sahip olduğu bulgusunun altında yatan etmenleri açıklar niteliktedir. Hegemonik erkeklik kavramını geliştiren Connel ise; toplumsal cinsiyet rollerinin erkekler üstündeki etkisini incelemiştir. Bu bağlamda erkeklerin sosyal olarak yapılandırılmış bir bedensellik ve kültürün dayattığı roller ile kadınlardan üstün olduklarını vurgulayarak var olduklarını söylemiştir. Bu çerçevede tanımlanan roller ise kültürlerin etkilerine göre değişmekle birlikte duygularını izole eden, saldırgan, güçlü bir erkeklik profilidir (Connell 2020). Toplumsal cinsiyet rollerinin bu etkisi, araştırmada erkeklerin kardeş ilişkilerinde kadınlara göre aldığı düşük puanları açıklar niteliktedir. Erkekler duygularını veya güçsüzlüklerini daha az göstererek geliştirilebilecek destekleyici bir ilişkiyi toplumsal rolleri sebebiyle geliştiremiyor olabilirler. Duygularını izole etmelerinin ise kaçınan bağlanmayı arttıran bir etken olduğu düşünülebilir.

Literatürdeki araştırmalara bakıldığında; Hollifield ve Conger'ın çalışması bu çalışma ile benzer sonuçlara varmıştır. Yetişkin bireylerle yaptıkları çalışmada kadınlarda kardeş ilişkileri puanlarının daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Yanı sıra katılımcıların kardeşlerinin cinsiyeti de göz önüne alınmış ve analizlere göre kadınlar ve kız kardeşleri arasındaki yakınlık ve destek ifadeleri erkek katılımcıların erkek kardeşleriyle olan ilişkilerindeki ifadelerle göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (Hollifield ve Conger, 2014). Türkiye'de yapılan farklı bir çalışmada ise kardeşleriyle ilişkileri incelenen üniversite öğrencilerinin cinsiyet bakımından anlamlı farklılıkları gözlenmiştir. Çocukluk dönemi için kadınların erkeklere göre kardeşleriyle olan ilişkilerini anlamlı düzeyde daha pozitif olarak bildirdikleri görülürken; erkeklerin çocukken kardeşlerini daha fazla kıskandıkları ve çatışma yaşadıkları saptanmıştır (Çavdar, 2003).

5.1.1.2 Ebeveyn Birlikteliğine Göre Farklılaşma Bulgularının Tartışılması

Çalışmanın bulgularına göre; ebeveynlerin birliktelik durumu, anneye ve kardeşe kaçınan bağlanma düzeylerini anlamlı düzeyde düşük olmasıyla ilişkili iken anne ve kardeşe kaygılı bağlanma düzeylerinde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Baba ile kaygılı ve kaçınan bağlanma puanları her iki alt boyutta da anne babası ayrı olan kişilerde anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Kardeş ilişkileri ve yaşam doyumu puanlarının ebeveyn birlikteliği ile ilişkisine bakıldığında ise ebeveynleri birlikte olan kişilerin puanlarının anlamlı düzeyde yüksek puanlara sahip oldukları belirlenmiştir.

Temel bakım verenler olarak en önemli bağlanma figürleri olan anne ve babanın ayrılığı çocukların bağlanma stillerini ve algılayışlarını etkileyebilmektedir. Bowlby; bağlanma sisteminde ayrılma ile kaybetme kavramlarını birbirinden ayırmaktadır. Ayrılma bağlanma figürlerinden geçici olarak uzak kalmak olarak deneyimlenirken, kaybetmek bağlanma figürünün kalıcı olarak kaybını ve kaybın sonrasında yası açığa çıkarır diye belirtir. Ebeveynleri ayrılan çocuklarda ise bu gerek bir ebeveynin kaybı ile gerek evden birinin ayrılması ile bir ebeveyn ile aynı çatı altında sürekli yaşamayı kaybetmeyi doğurur. Ebeveynlerin ayrılığı çocuklar için kafa karıştırıcı olabilir. Ebeveynlerin ayrılığının; çocuklar için giden ebeveyn ile ayrılma mı kaybetme mi deneyimleneceği sorusunu doğurur. Bowlby, kaybetme olasılığı ile karşılaşan çocukların güvenli bağlanma stillerini sarsabileceğini, terk edilme kaygısı deneyimleyebileceklerini söylemiştir (Bowlby, 2014; Bowlby, 2015). Bu çalışmanın bulgularında ise; ebeveyn birlikteliğinin olduğu koşullarda güvensiz bağlanma puanlarının farklı alt boyutlarda ve farklı figürlerle ilişkilerde anlamlı düzeylerde düşük bulunması Bowlby'nin ifadeleriyle uyumlu görünmektedir. Bowlby, bağlanma figürlerine ulaşılabilirliğin ve figürlerden ayrılma söz konusu olsa da onlara nasıl ulaşabileceğini bilmenin de güvenli bağlanma geliştirebilmenin önemli koşullarından olduğunu söylemiştir (Bowlby, 2013). Ebeveyni birlikte olan katılımcıların kardeş ilişkileri ve yaşam doyumu puanlarının yüksek olması; ayrılma ve ebeveyne ulaşma ile ilgili daha az zorlayıcı deneyimler yaşamış olmaları ile açıklanabilmektedir.

Literatürde yapılan araştırmaların birçoğu ise ebeveynlerin ayrılmasının bireyleri farklı alanlarda etkileyebildiğini ortaya çıkarmıştır. Yapılan bir çalışmada anne babası boşanma, ayrılma veya boşanma sebebiyle ayrı olan kişilerin, birlikte olan kişilere göre anlamlı düzeyde yaşam doyum puanlarının düşük olduğu görülmüştür. Aynı çalışmada ilişki doyumunu alt puanında ise anlamlı bir fark gözlenmemiştir (Kılıç, 2024). Yapılan başka bir araştırmada ise; ebeveynlerin çatışma yaşaması çocukların kardeşlerinde güvenliğ aradığını göstermiştir (Furman ve Buhrmester, 1985). Ancak bu çalışmada ayrılmış ebeveynlere sahip olmanın kardeş ilişkilerine ve bağlanma yapısına yansımaya baktığımızda bireylerin anne ve kardeşe kaçınan bağlanması paralellik gösterirken baba ile bağlanmada kaygılı ve kaçınan alt boyut daha fazla ön plana çıkmaktadır. Kişilerin, ebeveyn çatışmasına şahit olması koşulu ile ebeveynlerin ayrılığı koşulu kardeş ilişkilerini farklı biçimde etkilediği düşnlmektedir. Ebeveynlerin ayrılığında kardeş ilişkilerinin yatay ilişkiler işlevinin bu konuda farklı bir etmen olarak öne çıkmadığı söylenebilir.

5.1.1.3 Doğum Sırasına Göre Farklılaşma Bulgularının Tartışılması

Doğum sırası değişkeninin çalışmadaki diğer değişkenlerle ilişkisi incelendiğinde bu değişkende anlamlı bir fark yaratan bulguya rastlanmamıştır. Anneye kaygılı bağlanma ve yaşam doyum puanları doğum sırasına göre incelendiğinde fark bulunsa da bu fark anlamlılık düzeyinde olmamıştır.

Adler doğum sırası kavramını ilk kullanan ve kuramında yer veren isimdir. Adler'e göre; çocuğun aile içindeki konumu, kardeşlerine göre aldığı konum kişilik gelişiminde rol oynayan etkenlerden biridir. En büyük ocuk; ailede tek ocuk olmayı deneyimleyen, kardeşin doğumuyla yerinden edilme deneyimleri yaşayan ocuk olma konumundadır. En küçük ocuk ise kendinden büyük ve rol model alabileceği kardeşlere sahip olan ancak kendinden daha fazla geliştiği için kardeşlerin rekabet unsuru da olduğu konumu deneyimler. Adler bu ifadeleri detaylandırırken ek olarak psikolojik doğum sırası kavramını de ortaya atar. Bu kavrama göre; biyolojik doğum sırası değil psikolojik olarak hangi doğum sırasının özelliklerini benimsediği kişinin

psikolojik doğum sırasını belirler ve asıl etken budur. (Adler, 2016). Bu araştırmanın sonuçları Adler'in doğum sırasına dair ifadeleriyle paralellik göstermemektedir. Bu farklılık psikolojik doğum sıralarının değerlendirilmemesi ile ilişkili olabilir. Anlamlılık düzeyine yaklaşan yaşam doyumu ve anneye kaygılı bağlanma değişkenleri ise kardeş doğumunun erken dönemdeki kaygıyı arttırıcı etkileriyle uyum göstermektedir. Küçük kardeşlerin ise kardeşleriyle yaşadıkları rekabet hissinin bir yansımasına işaret etmektedir. Bronfenbrenner, bireylerin en çok etkileşim içinde oldukları sistemin mikrosistem olduğunu ifade etmiştir. Kardeşler de aile mikrosisteminde yer alarak doğrudan etkileşimin bir parçasıdır. Bu kurama göre makrosistemin de sosyal ilişkileri düzenlemede rolleri bulunur (Bronfenbrenner, 1994). Türkiye'de yaşayan bireyler için makrosistemin yapısı kolektivist kültürün getirisiyle iç içe geçen yapıları ve değişen aile içi rolleri barındırabilmektedir. Bu sebeple anlamlılığa yaklaşırsa da doğum sırası makrosistemden yani kültürden gelen etkilerle anlamlılık düzeyine çıkmamış olabilir.

Literatürdeki araştırmalara baktığımızda, genç yetişkinlerle yapılan bir çalışmada, bağlanmanın kaygı boyutunda anlamlı bir fark görülmezken kaçınan alt boyutunda en büyük ve en küçük çocuklar için anlamlı düzeyde fark gözlenmiştir (Bayraktar ve Yahşi, 2015). Psikolojik doğum sırasının ve bağlanma ilişkisinin incelendiği farklı bir araştırmada ise; en büyük çocuk çocukların kaçınan bağlanma stiline sahip olma düzeyleri düşük düzeyde pozitif yönde ilişkili bulunurken, en küçük çocukların kaçınan bağlanma stiline sahip olma düzeyleri düşük düzey ve negatif yönde anlamlı ilişki içermektedir (Ekşi vd, 2016). Yaşam doyumu ve doğum sırası ilişkisine yer verilen bir araştırmada; ilk ve son çocukların yaşam doyum puanlarının ortalaması ortanca çocukların puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (Güven, 2015). Yukarıda söz edilen çalışmalarda doğum sırası ve farklı değişkenlerle ilişki bulunurken bu çalışmada böyle bir ilişki sonucu bulunmamıştır. Bu farklılığın genç yetişkinlik dönemini üniversite öğrencileri örneklemiyle değil daha geniş bir aralıktaki yaş örneklemi ile ele almanın bu farklılığı doğurabileceği düşünülmüştür.

5.1.1.4 Kardeş Sayısına Göre Farklılaşma Bulgularının Tartışılması

Kardeş sayısı verileri göz önüne alındığında; anneye kaçınan bağlanma puanları 5 ve üzeri kardeşe sahip kişilerde beşten az kardeşi olanlara kıyasla anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Anneye kaygılı bağlanmada ise kardeş sayısı açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Babaya kaçınan bağlanmada ise 5 ve üzeri kardeşi olan bireylerin özellikle 2 kardeşi olan bireylerle kıyaslandığında puanları anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Babaya kaygılı bağlanma puanları ise yine 5 ve üzeri kardeşe sahip kişilerde 1 ve 3 kardeşe sahip kişilere kıyasla anlamlı düzeyde yüksek puan almışlardır. Kardeşe bağlanma puanları incelendiğinde ise; kaçınan bağlanma stilinde bir fark bulunmazken, kaygılı bağlanma stilinde 5 ve üzeri kardeşe sahip kişiler, 1-2 ve 3 kardeşe sahip kişilerden anlamlı düzeyde yüksek puan almışlardır. Yaşam doyumu puanlarında ise kardeş sayısı bakımından anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Bowlby, kardeşin doğumunun büyük kardeş için annesinin ilgisinin ve bakımının yenidoğana kaymasıyla sonuçlandığını söyler. Bu durumun büyük çocuk için hayal kırıklığı, kıskançlık, endişe gibi duygular oluşturmasının da olası olduğunu belirtmiştir (Bowlby, 2013; Bowlby, 2014). Freud da benzer şekilde kardeşlerin; ebeveynleri ve ailenin sunduklarını paylaşmak mecburiyetini ve rekabeti oluşturduğunu söylemiştir (Freud, 2011). Kardeş sayısının artması ise daha fazla rekabet öznesinin oluşması ve ebeveyn ilgisinin daha fazla bölünmesi anlamlarına gelebilmektedir. Bu yönüyle ele alındığında kardeş sayısının artmasının, özellikle 5 ve üzeri kardeşe sahip olmanın doğurduğu güvensiz bağlanmadaki artış uyum göstermektedir.

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, kardeş sayısını etkileyen değişkenler ve aralarındaki ilişkilere dair farklı sonuçlar bulunsun da 1 veya 2 kardeşe sahip olmanın farklı değişkenler bakımından kişileri daha olumlu etkilediği bilgisine ulaşılmıştır. Örneğin; ergenlerin kardeş sayıları ve öz kavram ilişkisinin incelendiği bir çalışmada, 1 veya 2 kardeşe sahip ergenlerin gözde olma, sosyal beğeni alt puanları yüksek bulunmuştur. Ancak aynı çalışmada mutluluk ve doyum puanlarıyla kardeş sayısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Atay vd, 2014). Üniversite öğrencileri

örnekleminde yapılan çalışmada anne ile bağlanma kardeş sayısından etkilenmezken, baba ve arkadaş ile bağlanma kardeş sayısından negatif yönde etkilenmektedir. Kardeş sayısı arttıkça baba ve arkadaş ile güvenli bağlanma zayıflamaktadır (Tosun, 2017). Bir başka çalışmada ise; kardeş sayısının psikolojik iyi oluş ile ilişkisi incelendiğinde psikolojik iyi oluş ölçeğinin yalnızca 2 maddesinde anlamlı bir ilişki bulunurken ölçek toplam puanlarında anlamlı ilişki görülmemiştir (Tatlılıoğlu, 2021). Bu çalışmada; anneye kaygılı bağlanma ve kardeş sayısı arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak kaçınan alt boyutta anlamlı fark gözlenmiştir. 5 ve üzeri kardeşe sahip olanların baba ile kaygılı ve kaçınan bağlanma düzeylerindeki anlamlı yükselme yukarıdaki çalışmaların verileriyle örtüşmektedir. Ergen grubuyla yapılan çalışmada mutluluk ve doyum puanlarında ilişki bulunamayışı yine bu çalışmadaki yaşam doyumunu ve kardeş sayısı ilişkisinin saptanmamasıyla paralellik göstermektedir.

5.1.1.5 Medeni Duruma Göre Farklılaşma Bulgularının Tartışılması

Anneye bağlanma stillerinde ve babaya kaygılı bağlanma stilinde medeni durum açısından anlamlı bir fark gözlenmezken baba ile kaçınan bağlanma stilinin evli bireylerde diğer gruplara kıyasla daha düşük düzeyde anlamlı bir fark yarattığı görülmüştür. Kardeşe bağlanma stillerinde de anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yaşam doyumunu ve kardeş ilişkileri puanları açısından bakıldığında ise; evli bireylerin diğer gruplara oranla kardeş ilişkileri ve yaşam doyumunu ölçeklerinden daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür.

İlk bağlanma örüntülerinin yetişkinlik döneminde nasıl etki gösterdiğini özellikle romantik partnerler ile kurulan bağlanma ilişkilerini nasıl etkilediği sorusuna cevap arayan Hazan ve Shaver bu konudaki öncü çalışmaları gerçekleştirmişlerdir. Yetişkinlik döneminde çocukluk dönemi bağlanma ilişkilerinin sürdürülmesine rastlanırken, bazen de bağlanma örüntülerinin işlevsiz kalması ve romantik partnerle yeni bağlanma stilleri geliştirebildiklerini bildirmişlerdir (Hazan ve Shaver, 1994). İlk bağlanma ilişkilerinin güvenli bağlanma zemininde kurulması, daha uzun soluklu ve istikrarlı ilişkiler geliştirilmesini sağladığı görülmektedir. Bu çalışmanın bulgularındaki

evli bireylerdeki yaşam doyumu ve kardeş ilişkileri puanlarındaki anlamlı düzeydeki yüksek puanlar Hazan ve Shaver'ın ifadeleriyle tutarlılık oluşturmaktadır. Kaygılı bağlanmada anlamlı fark gözlenmeyişi bağlanma sisteminde değişimlerin de olabildiği fikrini düşündürmektedir. Sosyal destek kuramına göre ise; kurulan yakın ilişkiler ve aldıkları destekleyici yaklaşım kişilerin psikolojik olarak olumlu yönde etkilerken stres faktörünü azaltmaktadır (Cobb, 1976). Bu durum güvensizliği azaltabilecek bir faktör olarak değerlendirildiğinde bu çalışmada bulunan evli bireylerin diğer gruplara oranla düşük bulunan güvensiz bağlanma puanlarını açıklar niteliktedir.

Literatürdeki çalışmaların bulguları incelendiğinde; yapılan bir çalışmada kardeşlerle kurulan bağlanma ilişkisi ile romantik partnerle kurulan ilişki arasında anlamlı düzeyde pozitif yönde ilişki olduğu bulunmuştur (Somantico vd, 2018). Bu çalışmada ise romantik partnerler doğrudan ele alınmamış, yalnızca onlarla kurulan ilişki statüsü değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeye göre kardeşlerle kurulan bağlanma ile medeni durum arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Öte yandan evli bireylerde kardeş ilişkileri puanı yüksek bulunmuştur. Yapılan farklı bir çalışmada ise yetişkinlik döneminde romantik partnerlerin yaşam doyumu ile anlamlı ilişkileri saptanmıştır. Aynı çalışmada anne ve baba ile bağlanmanın yaşam doyumu üzerindeki etkisinde romantik partner bağlanmasının özellikle anne ile bağlanmada aracılık rolü oynadığı bulunmuştur (Guarnieri vd, 2015). Bu çalışmada ise evli bireylerde görülen baba ile kaçınan bağlanmanın daha düşük oluşu evliliğin ve romantik partnerin baba ile kurulan ilişkiyi daha fazla etkileyebildiği olasılığını desteklemektedir. Bu farklılığın farklı kültürlerde yapılan çalışmalar olduğu düşünülerek bağlanma dinamiklerinin yetişkinlik dönemi için kültürden kültüre farklılaşabileceği düşünülebilir. Türkiye'de yapılan bir tez çalışmasında, yalnızlığın psikolojik iyi oluş ile negatif ilişki içinde olduğu bulunurken, psikolojik iyi oluşu yordayan değişkenlerde yalnızlık ve kardeş ilişkileri sırasıyla en önemli yordayıcılar olmuştur (Alabucak, 2019). Bu çalışmadaki sonuçlar ile paralellik gösteren bulgular, yalnızlık ve sosyal destek rollerinin önemine ilişkin fikir verirken sosyal destek kuramı ile de uyum göstermektedir.

5.1.1.6 Kardeş Kaybına Göre Farklılaşma Bulgularının Tartışılması

Çalışmada, kardeş kaybı yaşayan bireylerin anneye kaçınan bağlanma boyutunda anlamlı düzeyde yüksek puanlar aldıkları bulunmuştur. Ancak çalışmadaki diğer değişkenlerde kardeş kaybı değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Ainsworth, kaybın ardından ortaya çıkan yas sürecini kaybedilen kişiyle kurulan bağlanma ilişkisinin işareti olduğunu söylemiştir. Ancak kayıpla birlikte kurulan bağlanma hemen ortadan kalkmaz ve yas bu bağın sürdüğünün göstergesidir diye açıklar (Ainsworth, 1989). Ailede ise bir çocuğun ölümü, aile üyelerini farklı düzeylerde etkileyebildiği gibi aile içi ilişkilerini ve aile sistemini de etkilemektedir. Rosen; kardeş kaybı üstüne çalışmalarında çocukların çevresindekilerle ölüm ve kayıp üstüne konuşamamasının genel bir iletişimsizlik ve kendini izole etme sorunlarını açığa çıkarabildiğini belirtmiştir (Rosen, 1985). Bu iletişim eksikliği ve izolasyonun kaçınan bağlanmayı arttıracak çıkarımı yapılabilir. Ebeveynlerin evlat kaybını deneyimleme şekilleri ve yas süreçleri de hayatta olan çocukları ile bağlarını etkilemektedir. Kimi ebeveynler hayatta olan çocuklarını daha fazla koruma ve yakın tutma eğilimi gösterirken, kimi ebeveynlerin ise kaybı hatırlattığı için çocuklarından uzak durma eğilimi gösterdiği bildirilmiştir (Gibbons, 1992).

Literatürdeki benzer çalışmalar incelendiğinde ise, genç yetişkinlerle yapılmış bir çalışmada kardeş kaybının geri çekilmeden çok sosyal destek arayışını arttırdığı bulunmuştur (Charles ve Charles, 2006). Genç yetişkinlerle yapılmış fenomenolojik bir çalışmada ise; kardeş kaybının ardından suçluluk hissetme ve ebeveynini yıkılmış biçimde görmenin çok zorlayıcı olduğunu birçok katılımcı belirtmiştir. Bu durumla baş etmek için ise acı çeken ebeveynleri özellikle ilk bağlanma figürü olan anneyi düzeltme girişimlerinde bulduklarını bildirmişlerdir. Ancak yas dönemindeki önemli temalardan bazılarının ise yabancı hissetme, uzaklaşma, kendine aile içinde yer bulamamadır. Ebeveynlere yönelik girişimlerin başarısız kalması da bu hisleri güçlendirmiştir (Woodrow, 2007). Kardeş kaybını takip eden süreçlerde genç yetişkinlerin farklı yaklaşımları olabildiği görülmüştür. Ancak ebeveynlerin acılarını

azaltma çabalarına karşılık bulunamaması veya ebeveynle iletişimin düşük düzeyde olması izolasyonu arttırdığı yönündeki veriler oldukça güçlüdür. Artan izolasyon ve ilişkilerden uzaklaşma ise bu çalışmada bulunan anne ile kaçınan bağlanma düzeyindeki anlamlı yüksek bulguları destekler niteliktedir.

5.1.2 Değişkenler Arası İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Anneye kaçınan bağlanma ile anneye kaygılı bağlanma arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bu durum, bireylerin bağlanma sorunlarının tek bir kişiyle sınırlı kalmayabileceğini ve farklı bağlanma türlerinde benzer sorunların ortaya çıkabileceğini düşündürmektedir. Anneye kaçınan bağlanma, hem babaya kaçınan bağlanma hem de kardeşe kaçınan bağlanma ile orta düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki göstermektedir. Bu bulgular, kaçınan bağlanma stiline farklı kişilerle kurulan ilişkilerde de tutarlı bir biçimde ortaya çıktığını göstermektedir. Benzer şekilde, anneye kaygılı bağlanma ile babaya kaygılı bağlanma ve kardeşe kaygılı bağlanma arasında da güçlü ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Bowlby; bağlanma sisteminin geliştirilen bir içsel model ile çalıştığını belirtir. Bu içsel model, bağlanma figürleriyle olan ilişkinin ve bu ilişkiyi algılayış biçimine dayanmaktadır. Bağlanma figürüne ihtiyaç halinde nasıl ulaşacağına ve ne gibi yanıtlar alacağına dair zihinde bir çerçeve oluşturur ve bu çerçeve kapsamında dünyayı algılayış biçimleri geliştirir. Bağlanma figürüne ulaşılabilirliğin ise güvenli veya güvensiz bağlanmanın zeminini oluşturduğunu söyleyen Bowlby, bu zeminin gelecekteki ilişkilerin inşasında da kullanıldığını ve farklı ilişkilere genelleştirildiğini belirtir (Bowlby, 2014). Mikulincer ve Shaver ise bağlanma sisteminin farklı dönemlerde nasıl çalıştığını incelemiştir. Özellikle yetişkinlik dönemi çalışmalarıyla öne çıkan sonuçlar göstermiştir ki farklı bağlanma stilleri farklı kişilerle kurulan bağlanma ilişkisinde öne çıkabilmektedir. İnsanın, değişen koşullar ile birlikte bağlanma sisteminin de değişebildiği veya çeşitlenebildiğini öne sürmüşlerdir. Bu durumu ise çoklu içsel

çalışan model olarak önerdikleri ifadeyle kavramsallaştırmışlardır (Mikulincer ve Shaver, 2007). Bu çalışmada ise; anneye, babaya ve kardeşe kaçınan bağlanma ilişkileri arasındaki anlamlılık gösteriyor ki Bowlby'nin içsel çalışan modeline göre tutarlı bağlanma ilişkileri geliştirmek kaçınan alt boyut için desteklenmektedir. Öte yandan anne ile bağlanma ilişkilerinde kaygılı ve kaçınan bağlanma stilleri arasında bulunan anlamlı ilişki aynı kişiyle kurulan birden fazla bağlanma stilli söz konusu olabilir. Bu veriyle ise Mikulincer ve Shaver'ın ne sürdüğü çoklu içsel çalışan modeli destekleyici bulgulara da ulaşılmıştır. Bulgular genel çerçevede göz önüne alındığında bir ana içsel modelin oluşmasından söz edilirken diğer yandan içsel modelin değişebildiği ve farklı ilişkilerde yeni kollar oluşturabildiğini de söylemek mümkündür.

Literatürdeki alışmalar incelendiğinde ise; yapılan bir çalışmada anne ve babaya bağlanmanın yeme tutumları ile ilişkisi araştırılmış, güvenli bağlanma ve bağlanma alt boyutlarında anne ve baba paralel sonuçlar göstermiştir (Kontbay, 2010). Genç yetişkinlerle yapılan bir çalışmada ise; anne ve baba ile bağlanma, romantik partnere bağlana ve yaşam doyumunu değişkenlerinin her biri birbiriyle istatikselsel olarak anlamlı bulunmuştur (Guarnieri vd, 2015). Sonuçlar bu araştırmanın bulgularıyla aynı çizgidedir.

Yaşam doyumunu değişkeni, tüm güvensiz bağlanma biçimleriyle negatif ve anlamlı ilişkiler göstermektedir. Bu bulgular, bireylerin yakın ilişkilerde geliştirdikleri güvensiz bağlanma örüntülerinin, yaşamdan aldıkları doyumunu olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir.

Mikulincer ve Shaver yetişkinlik dönemi bağlanma ilişkilerini ve bu sistemi etkileyen değişkenleri inceledikleri çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Çalışma sonuçları; yetişkinlerin bağlanma ilişkilerinin sosyal destek alma, verme konusunda önemli bir etken olduğunu, kişilerin sosyal becerilerini ve ilişki kalitelerini etkilediğini ifade etmişlerdir. Güvenli bağlanma ilişkilerinin psikolojik destek mekanizması işlevleri olduğunu da belirtmişlerdir (Mikulincer ve Shaver, 2007; Mikulincer ve Shaver, 2009). Yaşam doyumunu ise etkileyen en önemli alt boyutlardan biri sosyal ilişkiler boyutudur.

Kurulan ilişkilerle sağlanan doyum genel yaşam doyumu üzerinde önemli bir etki sağlamaktadır (Cummins, 1996; Veenhoven, 1996). Bu bilgiler ışığında bağlanma ilişkileri ve yaşam doyumu arasında bir ilişki bulunması, güvenli ilişkilerin ise daha olumlu bir yaşam bakışını ve doyumu oluşturduğu çıkarımına varılabilir. Bu perspektifle bakıldığında araştırmanın bulguları yaşam doyumu ve bağlanma ilişkilerinin öncü çalışmalarıyla uyumlu niteliktedir.

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde benzer sonuçların çeşitli araştırmacılar tarafından elde edildiği görülmüştür. Yapılan bir çalışmada yaşam doyumu ve bağlanma stillerinin arasında anlamlı bir ilişki bulunurken zaman kavramıyla aracılık ilişkisi de olduğu belirtilmiştir (Olgaç, 2018). Bir başka çalışmada ise yaşam doyumu ile anne ve babayla kurulan bağlanma ilişkisi arasında anlamlı ilişki bulunduğu bildirilmiştir (Lin, 2020). Aynı ülkede yapılan farklı bir çalışmada yine anne ve babaya bağlanma ile yaşam doyumu arasında ilişki bulunmuştur (Chen vd, 2017). Ebeveynlerle, arkadaşlarla ve romantik partnerle kurulan bağlanma ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmada tüm bağlanma ilişkilerinin yaşam doyumunu yordadığı sonucuna ulaşılmıştır (Guarnieri vd, 2015). Literatürdeki araştırma sonuçları bu çalışmadaki bulgularla tutarlılık göstermektedir.

Kardeş ilişkileri değişkeni de tüm bağlanma türleriyle negatif ve anlamlı ilişkiler sergilemiştir. En güçlü ilişki kardeşe kaçınan bağlanma ile gözlemlenmiştir. Kardeş ilişkileri ile yaşam doyumu arasında ise pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur

Dunn, kardeş ilişkileri üzerine gerçekleştirdiği sistematik çalışmalarla, kardeşlerin birbirlerinin gelişimi üstünde rol oynadıklarını ifade etmiştir. Kardeşlerle ve ebeveynlerin diğer kardeşlerle kurduğu ilişkilerin çocukların bağlanma sistemini etkilediğini yaptığı araştırmalarla ortaya koymuştur. Kardeşler arasındaki uyumun ve sosyal anlayışlarının örtüşmesi daha güçlü kardeşlik bağlarının gelişmesinde rol oynayan 2 temel faktördür. Bu uyumdan doğan güçlü ilişkiler kurma becerisi gelecekte yeni kurulacak ilişkilere ve bu ilişkilerden alınacak doyuma kaynaklık eder (Dunn,

2002). Dunn'un ifadeleri bu çalışmadan elde edilen verilerle birbirini destekler niteliktedir.

Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde ise; bir çalışmada kardeşler arasındaki ilişkilerdeki uyum ve bağlanma stillerindeki uyumun aile dışı ilişkilerin daha olumlu ve derin kurulabildiğini bulgulamışlardır (Kriss vd, 2014). Ergenlik dönemindeki bireylerle gerçekleştirilen bir çalışmada ise kardeş ilişkilerindeki yakın ve sıcaklık alt boyutları yaşam doyumu ile pozitif yönde anlamlı olduğu bulunmuştur (Sezer Abacı, 2019). Genç yetişkinlerle yapılan bir başka çalışmada ise; karşılıklıya dayanan pozitif kardeş ilişkileri yaşam doyumu ile pozitif yönlü ilişkiliyken, eleştiri, rekabet ve ilgisizlik barındıran kardeş ilişkileri yaşam doyumu ile negatif yönlü ilişkili olduğu saptanmıştır (Szymańska, 2021). Araştırmaların sonuçları bu çalışmanın sonuçlarıyla uyumlu görünmektedir.

5.1.3 Aracılık Analizlerine İlişkin Bulguların Tartışılması

Anneye kaygılı veya kaçınan bağlanma düzeyi yüksek olan bireylerin yaşam doyumlarındaki azalmanın açıklanmasında kardeş ilişkilerinin anlamlı bir aracı rol oynadığı görülmektedir. Hem kaygılı hem kaçınan bağlanmaya yönelik yapılan regresyon analizlerinde doğrudan ve dolaylı etki anlamlı bulunmuş ve kardeş ilişkilerinin kısmi aracılık rolü üstlendiği görülmüştür.

Ainsworth bağlanma üzerine yaptığı "Strange Situation" yani yabancı durum deneyiyle çevresel koşulların değişimiyle bağlanma sistemindeki farklı tepkilerin incelendiği bir deney prosedürü ortaya koymuştur (Ainsworth vd, 2015). Teti ve Ablard'ın yabancı durum deneyini kardeşler üstünde incelemek için revize ettikleri deneyde ise; anne yalnızca bir kardeşe ilgi gösterdiğinde diğer kardeş güvenli bağlanmışsa bu durumu protesto etmek ve saldırmak gibi eylemlere daha az başvurduğu verilerini ortaya koymuşlardır. İkinci adımda ise annenin yokluğunda kardeş davranışları incelenmiş ve güvenli bağlanan büyük kardeşler annenin yokluğunda küçük kardeşlerine daha fazla bakım ve ilgi göstermişlerdir (Teti ve Ablard, 1989). Bronfenbrenner'ın

kuramına göre mikrosistemler içindeki ilişkiler bireyleri en çok etkileyen unsurlardır. Mikrosistemler içindeki en önemli birim ise kuşkusuz ki ailedir. Ailede yer alan anne ve kardeşlerle kurulan dinamikler birbirinden etkilenmektedir (Bronfenbrenner, 1994). Bu ifadeler çalışmanın bulgularını açıklar niteliktedir.

Literatürdeki anneye bağlanma, kardeş ilişkileri ve yaşam doğumu değişkenlerini içeren çalışmalar incelendiğinde ise; İtalya örneğinde yapılan bir çalışmada anne ile güvenli bağlanma ve yaşam doyumu arasında pozitif yönlü ilişki bulunmuştur. Bu anlamlı ilişkide kardeş ilişkileri aracı değişken olarak incelendiğinde kardeşle yakınlık boyutunun aracılık rolünün olduğu tespit edilmiştir (Ponti ve Smorti, 2018). Fortuna ve arkadaşlarının yaptığı çalışma; genç yetişkinlerin ilişkilerinin kalitesinin çocukluk dönemi bağlanma ilişkileriyle ilintili olduğunu göstermiştir (Fortuna vd., 2011). Fortuna'nın tez çalışmasında ise; annenin bir kardeşe daha az destekleyici yaklaşımı bağlanma güvenliğini etkilediği bulunmuştur (Fortuna, 2009). Üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada ise ebeveynlerin destekleyici rolünün kardeş bağlarını etkilediği, bu konuda annenin işlevinin anlamlı olarak daha yüksek bulunduğu bildirilmiştir (Krejčova' vd, 2023). Bir başka çalışmada ise, üniversite öğrencilerinde çocuklukta kurulan bağlanma ilişkilerinin gelecekteki yaşam refahına etkisinde anne ve kardeşle kurulan bağlanma ilişkisinin etkisini ortaya koymuştur (Shepherd vd., 2021). Literatürdeki çalışmaların sonuçları, anne ile kurulan bağlanmanın kardeş ilişkileriyle arasında anlamlı ilişkileri işaret ederken, aynı zamanda anneye kurulan bağlanma ilişkilerinin yaşam doyumu üzerindeki belirleyici etkisine işaret etmektedir. Anne ve kardeşle kurulan bağlanma ilişkisinin ise yaşam refahı üzerindeki anlamlı ilişkisinin paralelliği bu araştırmanın ortaya koyduğu kardeş ilişkilerinin aracılık rolünün anlamlı oluşunu destekleyici niteliktedir.

Babaya kaygılı ve kaçınan bağlanmanın yaşam doyumu üzerinde hem doğrudan hem de kardeş ilişkileri aracılığıyla dolaylı etkiler ortaya koyduğunu göstermektedir. Kardeş ilişkileri burada kısmi aracılık rolü üstlenmektedir. Bu bulgu, bireyin babasına yönelik kaygılı bağlanmasının kardeş ilişkilerini zayıflattığını, bu zayıflamanın da yaşam doyumunu dolaylı olarak azalttığını ortaya koymaktadır.

Bowlby, bağlanmanın yalnızca anne ile de gerçekleşmediğini bakım veren ve yakınlık kurulan kişilerle de bağlanmanın bebekler için mümkün olduğunu yazmıştır (Bowlby, 2013). Babanın çocuk gelişimindeki yeri ise daha sonraki çalışmalarda yer bulmaya başlamıştır. Yapılan sistematik çalışmalarla baba ile kurulan bağlanmanın sosyal ve duygusal gelişimdeki rolü ortaya konmuştur. Baba ile güvenli bağlanmanın baş etme ve davranış düzenleme ile ilişkili olduğu da belirtilmektedir (Lamb, 2004). Ekolojik kuram bağlamında kardeşliğe geçiş sürecini inceleyen Volling; babanın rolünün büyük kardeş için özellikle önemli olduğunu belirtmiştir. Doğum sonrası ilk dönemde yenidoğan ile meşgul olan anne, kardeşliğe geçiş sürecindeki büyük çocuğa yeterli desteği sunamayabilir ancak bu durum babanın ilgisi ile telafi edilerek büyük çocuk desteklenebilir diye söz eder (Volling, 2005). Babanın bağlanma sistemleri ve kardeş ilişkileri üzerindeki etkisine dair çalışmalar bu araştırmanın sonuçlarında görülen kardeş ilişkilerinin oynadığı kısmi aracılık rolü sonuçlarıyla uyumlu görünmektedir.

Literatürdeki çalışmalar; baba ile bağlanmanın, yaşam doyumu ve kardeş ilişkileri değişkenleriyle ilişkisi farklı sonuçlar ve yorumlar ortaya koymuştur. İtalya'daki bir çalışmada; baba ile güvenli bağlanmanın yaşam doyumu ve kardeşlerle yakınlık ile pozitif yönlü ilişkisi olduğu, kardeş ile çatışma değişkeniyle ise negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Baba ile bağlanma ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide kardeşle yakınlık boyutu aracı rolü anlamlı bulunmuştur (Ponti ve Smorti, 2018). Yapılan bir çalışmada ise; anne ve kardeşle bağlanma yaşam refahı ile anlamlı ilişki içinde bulunurken baba ile bağlanmada anlamsız bir sonuç bulunmuştur (Shepherd vd., 2021). Genç yetişkinlerle yapılan bir çalışmada ise baba ile güvenli bağlanma ve yaşam doyumu arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Aynı çalışmada akranlarla bağlanmanın aracılık rolü incelenmiş, baba ile bağlanma ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide akranlarla bağlanmanın aracılık rolü bulunmamıştır (Guarnieri vd, 2015). Türkiye'de yapılan bir çalışmada ise; babaların diğer kardeşlerle ve anne ile ilişkilerinin kardeşlerin birbiriyle yakınlıklarını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Dolaylı etki olarak ise yalnızlık kaygısı ve korkusu üzerinde de rol oynadığı ifade edilmiştir (Alabucak, 2020).

Kardeşe kaçınan ve kaygılı bağlanma düzeyi yüksek bireylerin yaşam doyumlarındaki düşüklük, büyük ölçüde zayıf kardeş ilişkileri aracılığıyla açıklanabilmektedir. Analizlerde hem kaçınan hem kaygılı bağlanma türleri için doğrudan etki anlamlılığını yitirdiğinden, anlamlı ilişki aracı değişken olan kardeş ilişkileri ile oluşmaktadır. Bu sebeple kardeş ilişkileri tam aracılık rolüne sahiptir. Bu bulgular, erken dönem bağlanma deneyimlerinin yalnızca ebeveynlerle sınırlı kalmadığını; kardeş bağlarını da etkilediğini ve bunun bireyin genel yaşam kalitesine yansıdığını göstermektedir.

Kardeş ilişkilerinin önemini ortaya koymaya dair araştırmalar yapan Cicirelli, güçlü kardeş ilişkilerinin yetişkinlikte iyi oluşu desteklediğini söylemiştir. Yetişkin kadınların kız kardeşleriyle çatışmalı ve farklılıklar içeren kardeş ilişkisine sahip olmaları ile depresyon arasında ilişki olduğunu bulmuştur (Cicirelli, 1989). Bank ve Kahn ise kardeş ilişkilerini değerlendirirken; bağlanma sistemleri ve sosyal destek işlevleri bakımından ele almıştır. Kardeş ilişkilerinin, çocuklukta kurulan ve yaşam boyu devam eden sonsuz çeşitlilikte dinamiklere sahip ilişkiler olduğunu belirtmişlerdir. En yakın arkadaş veya en büyük düşman kardeşler olabilir diye belirtirken kardeş ilişkilerinin zıt uçlara savrulma durumlarını işaret etmişlerdir. Olumlu kurulan kardeş ilişkilerinin ise özellikle duygusal destek ile kriz dönemlerinde koruyucu işlevler gördüklerini belirtmişlerdir (Bank ve Kahn, 1982).

Literatürdeki çalışmalara bakıldığında; kardeş ile bağlanma ilişkisinin aracı değişken olarak kontrol edildiği bir çalışmada, anne-baba-akranlarla kurulan bağlanma ilişkilerinin etkisi kontrol edildikten sonra bile kardeşle bağlanma kardeşler arası iş birliği ve çatışmayı büyük oranda etkileyen bir değişken olarak bulunmuştur. Kardeşle kurulan kaygılı ve kaçınan bağlanma stillerinin ise kardeşlerle çatışma ve iş birliğini azalttığını göstermiştir (Tibbetts ve Scharfe, 2015). Fortuna'nın yetişkin bağlanma güvenliğinin kardeş ilişkilerinden nasıl etkilendiği üstüne çalıştığı tezindeki sonuçlar ise göstermiştir ki güvenli veya güvensiz bağlanma alt boyutları kardeşlerle kurulan ilişki kalitesiyle ilişkilidir (Fortuna, 2009). Dey ve Ray'in çalışmasında ise; kardeş

ilişkilerindeki uyumluluğun, ebeveynlerle hatırlanan bağı ve yakın tanıdıklarla bağı kalitesini artırdığını bulmuşlardır (Dey ve Ray, 2022).

5.2 SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, bireylerin bağlanma biçimleri, yaşam doyumu ve kardeş ilişkileri arasında anlamlı ve çok yönlü ilişkiler bulunduğu görülmektedir. İlk olarak cinsiyet değişkenine göre yapılan analizlerde, erkek bireylerin anneye karşı kaygılı ve kardeşe karşı kaçınan bağlanma düzeylerinin kadınlara kıyasla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Kadınların ise kardeş ilişkilerini daha olumlu değerlendirdiği bulunmuştur. Bu bulgular, toplumsal cinsiyet rollerinin bireylerin bağlanma örüntüleri ve sosyal ilişkilerini şekillendirmede etkili olabileceğini göstermektedir.

Ebeveyn birlikteliği açısından yapılan karşılaştırmalarda, anne-babası birlikte olmayan bireylerin hem anneye ve babaya hem de kardeşe yönelik daha yüksek düzeyde kaçınan bağlanma eğilimi gösterdiği, buna karşılık yaşam doyumu ve kardeş ilişkileri puanlarının anlamlı düzeyde daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bu durum, aile bütünlüğünün yalnızca ebeveyn-çocuk ilişkilerini değil, aynı zamanda kardeş bağlarını ve genel yaşam doyumunu da destekleyen önemli bir koruyucu faktör olduğunu göstermektedir.

Doğum sırasına göre yapılan değerlendirmelerde, bağlanma biçimleri, yaşam doyumu ve kardeş ilişkileri açısından anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Ancak kardeş ilişkileri değişkeninde anlamlılık düzeyine yakın bir farklılık görülmesi, doğum sırasının bazı sosyal ve duygusal süreçlerde dolaylı bir etkisinin olabileceğine işaret etmektedir. Öte yandan kardeş sayısına göre yapılan analizlerde, beş ve üzeri kardeşe sahip bireylerin, bir ila dört kardeşe sahip bireylere kıyasla anneye ve babaya yönelik hem kaçınan hem de kaygılı bağlanma düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kardeşe kaygılı bağlanma açısından da benzer şekilde bu grubun daha yüksek puanlar aldığı görülmüştür. Ancak kardeş sayısı yaşam doyumu ve kardeş ilişkileri üzerinde

anlamalı bir farklılık yaratmamıştır. Bu durum, bağlanma örüntülerinin niceliksel aile yapısından etkilendiğini, fakat genel yaşam doyumu gibi daha üst düzey psikolojik iyi oluş göstergelerinde belirleyici olmayabileceğini düşündürmektedir.

Medeni duruma göre yapılan analizlerde, evli bireylerin babaya karşı daha düşük düzeyde kaçınan bağlanma gösterdikleri, yaşam doyumu ve kardeş ilişkileri puanlarının ise hem ilişkisi olan hem de olmayan bekar bireylerden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu bulgular, evlilik gibi uzun süreli ve yakın ilişkilerin, bireylerin bağlanma örüntülerini olumlu yönde etkileyebileceğini ve psikososyal işlevselliği artırabileceğini göstermektedir.

Korelasyon analizleri incelendiğinde, tüm bağlanma biçimlerinin yaşam doyumu ve kardeş ilişkileriyle negatif yönde anlamlı ilişkiler sergilediği görülmektedir. Özellikle kardeşe kaçınan bağlanma ile kardeş ilişkileri arasında güçlü bir negatif ilişki saptanmıştır. Bu sonuç, bağlanma problemlerinin sadece dikey ilişkilerle (ebeveyn-çocuk) sınırlı kalmayıp, yatay ilişkilerde (kardeş-kardeş) de önemli etkiler yaratabileceğini göstermektedir. Yaşam doyumu ise en güçlü şekilde kardeş ilişkileriyle pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Bu bulgu, bireyin yaşamdan aldığı doyumun güçlü sosyal bağlarla, özellikle kardeş ilişkileriyle önemli ölçüde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Aracılık analizlerine ilişkin bulgular, anneye, babaya ve kardeşe yönelik hem kaçınan hem de kaygılı bağlanma biçimlerinin yaşam doyumu üzerinde doğrudan ve dolaylı etkilerinin bulunduğunu göstermektedir. Tüm modellerde kardeş ilişkileri, yaşam doyumunu anlamlı düzeyde pozitif yönde yordayan bir değişken olarak öne çıkmıştır. Anneye ve babaya yönelik bağlanma biçimlerinin yaşam doyumunu hem doğrudan hem de kardeş ilişkileri aracılığıyla dolaylı olarak etkilediği görülmüştür. Özellikle kardeşe yönelik bağlanma biçimlerinde (kaçınan ve kaygılı), yaşam doyumuna olan doğrudan etkilerin kardeş ilişkileri kontrol edildiğinde anlamlılığını yitirmesi, bu bağlanma biçimlerinin yaşam doyumunu büyük ölçüde kardeş ilişkileri aracılığıyla etkilediğini göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, erken dönem bağlanma deneyimlerinin bireyin yaşam doyumu üzerinde hem doğrudan hem de kardeş ilişkileri aracılığıyla dolaylı etkiler yarattığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu bağlamda, sadece ebeveyn-birey ilişkilerinin değil, kardeş bağlarının niteliğinin de psikolojik iyi oluşun önemli bir belirleyicisi olduğu söylenebilir. Okullarda veya eğitim kurumlarında verilen psikolojik destek çalışmalarında ebeveynlerle birlikte kardeşlerin de dahil edildiği bir sistem ile çalışılması önerilmektedir. Kardeş ilişkilerinin niteliği değerlendirilerek, destekleyici kardeş ilişkilerine sahip olan kişilerde akran zorbalığı, uyum zorlukları gibi konularda yapılacak çalışmalarda arkadaşların yanı sıra kardeşlerin de yer aldığı programlar uygulanabilir.

Araştırma bulgularına göre; psikoterapi çalışmaları bakımından da kardeş ilişkilerinin destekleyici rolünün öne çıkarılması önemli bir mekanizmanın destek işlevinin kullanılması konusunda aydınlatıcı bir fikir yaratabilecektir. Her ne kadar ergenlik ve yetişkinlik dönemlerindeki kişilere kardeş odaklı destek çalışmaları yapılmamış olsa da çocukluk dönemlerinde yapılan bu tür çalışmalar olumlu sonuçlar vermiştir (Feinberg, 2013; Conger ve Little, 2010). Klinik çalışmalarda; yas destek programlarında kardeşlere yönelik destek grubu çalışmalarının uygulanması önerilmektedir. Bireysel psikoterapi süreçleri için; kardeş dinamiklerinin aktarım üstünde etkili olabileceğinin gözden kaçırılmaması ve ayrı bir ilişki yapısı olarak değerlendirilmesi önerilmektedir. Aile terapisi çalışmalarında ise; eşler ve çocukların bir arada bulunduğu oturumlar düzenlenmeli, ebeveynlerin çift ilişkisi değerlendirilirken, kardeşlerin yatay eksende ilişkiler geliştirdiği düşünülerek aralarındaki ilişkisinin yapısı değerlendirmeye ve aile dinamiklerine etkisine bakılması önerilebilir.

Çalışmada; kardeşlerle kurulan bağlanma ilişkisinin araştırmanın diğer değişkenleriyle pek çok anlamlı düzeyde ilişkisi olduğu bulunmuştur. Yapılacak yeni çalışmalarda, yatay ilişkiler kurulan diğer figürler olan arkadaşlar, romantik partner...vb ile kurulan bağlanma ilişkilerinin de araştırmaya dahil edilmesi yatay ilişkiler eksenine dair geniş ve aydınlatıcı fikirler verebilecektir. Bu bağlamdaki bir çalışmaya; kardeşlerin savunma mekanizmaları, baş etme stratejileri gibi değişkenlerin eklenmesi

kardeş dinamiklerinin birbirine olan etkisini inceleyebilmek açısından fikir sunabilecektir.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

- Adams, B. N. (1968). *Kinship in an Urban Setting*. Chicago, IL: Markham.
- Adler, A. (2016). Yaşamın Anlam ve Amacı. (K. Şipal Türkçe Çeviri). Say Yayınları, 12, İstanbul. (Orijinal eser 1931 yılında yayımlanmıştır.)
- Aktaş, E. F., & Yıldırım, İ. (2022). Influence of Spousal Support, Sibling Relationships, Peer Relationships and Parental Self-Efficacy on the Parent-Adolescent Relationship. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 51(2), 1012-1042. <https://doi.org/10.14812/cuefd.955694>
- Aktu, Y., (2016). Levenson'un kuramında ilk Yetişkinlik Döneminin Yaşam Yapısı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(2):162-177 doi: 10.18863/pgy.12690
- Alabucak, E. (2019). Beliren yetişkinlerin psikolojik iyi oluşlarını açıklamada yalnızlık, sosyal destek, kardeş ilişkileri ve bazı demografik değişkenlerin rolü (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Ainsworth, M. D. S. (1977). Infant development and mother-infant interaction among Ganda and American families. *Culture and infancy*, 119-149.
- Ainsworth, M. D. S. (1985). Attachments across the life span. *Bulletin of the New York Academy of Medicine*, 61 (9).
- Ainsworth, M. S. (1989). Attachments beyond infancy. *American psychologist*, 44(4), 709.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, C. M., Waters, E. & Wall, S. N. (2015). Patterns of Attachment, *Psychology Press Classic Edition*, New York.
- Ainsworth, M. D. S. ve Bowlby, J. (1991). An ethological approach to personality development. *American Psychologist*, 46, 333-341.
- Arzuman, R. (2023). Genç yetişkinlik dönemindeki bireylerin kişilik özelliklerinin anne baba tutumları ve kardeş ilişkileri açısından incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.
- Atak, H., Çok, F., (2010). İnsan Yaşamında Yeni Bir Dönem: Beliren Yetişkinlik. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(1), 39-50.
- Atay, M. İ., Türker, Y., Tuncer, H., Tuncer, Ö. (2014). Adolesanlarda Kardeş Sayısı İle Öz-Kavram İlişkisi. *Duzce Medical Journal*, 16(3), 22-25.

Aydoğan, D., Ozbay, Y., Milevsky, A., & Kaygas, Y. (2022). Sibling dynamics, marital satisfaction, and wellness in married turkish adults. *The Family Journal*, 10664807221139503.

Aytaç Bakkaloğlu, T. M. (2021). Change And Continuity in Sibling Relationships from Childhood to Emerging Adulthood: A Qualitative Study (Master Thesis). Istanbul Bilgi University.

Bağcaz, A., (2017). Ankara’da yakın kaybı sonrası yas belirtilerinin yaygınlığı ve yordayıcı etmenler (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi.

Bakiler, E., Satan, A. (2020). Beliren yetişkinlikte bağlanma stilleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide ihtiyaç doyumunun aracı rolü. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 51(51), 72-94.

Bank, S. P., Kahn, M. D. (1982). *The sibling bond*. Basic Books.

Bayraktar, G. Y. S., & Yahşi, G. (2015). Bağlanma kuramı çerçevesinde doğum sırasının bağlanma stilleri üzerindeki etkisinin incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2(1), 209-218.

Bowlby, J. (2013). Bağlanma, (T. V. Soylu, Türkçe Çeviri), Pinhan Yayıncılık, İstanbul. (Orijinal eser 1983’te yayımlanmıştır).

Bowlby, J. (2014). Ayrılma (M. Günay, Türkçe Çeviri), Pinhan Yayıncılık, İstanbul. (Orijinal eser 1985’te yayımlanmıştır).

Bowlby, J. (2015). Kaybetme, (N. Nirvern, Türkçe Çeviri), Pinhan Yayıncılık, İstanbul. (Orijinal eser 1982’de yayımlanmıştır).

Bronfenbrenner, U. (1986). Recent advances in research on the ecology of human development. *Development as action in context: Problem behavior and normal youth development*, 287-309.

Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. *International encyclopedia of education*, 3(2), 37-43.

Büyükkeçeci, Z., Çineli, B. (2024). Adult sibling relationships: The impact of cohabitation, marriage, separation, and childbearing. *Journal of Marriage and Family*, 86(3), 698–717. <https://doi.org/10.1111/jomf.12949>

Cansever, D. (2022). Genç yetişkinlerin ana babaya bağlanma örüntüsü romantik ilişkilerindeki bağlanma ile ilişki doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Kent Üniversitesi.

Cesur Soysal, G., (2017). Kayıp Yaşantılarının Sonrası: Tartışmalı Bir Kavram “Karmaşık Yas”. *Nesne*, 5(10), 289-310.

Charles, D. R., & Charles, M. (2006). Sibling loss and attachment style: An exploratory study. *Psychoanalytic psychology*, 23(1), 72.

Chen, W., Zhang, D., Pan, Y., Hu, T., Liu, G., & Luo, S. (2017). Perceived

social support and self-esteem as mediators of the relationship between parental attachment and life satisfaction among Chinese adolescents. *Personality and Individual Differences*, 108, 98-102.

Cicirelli, V. G. (1980). Sibling influence in adulthood: A life span perspective. In: L. W. Poon (Ed.), *Ageing in the 1980s* (455–462). Washington, DC: American Psychological Association.

Cicirelli, V. G. (1982). *Sibling Relationships: Their Nature and Significance Across the Lifespan*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Cicirelli, V. G. (1989). Feelings of attachment to siblings and well-being in later life. *Psychology and Aging*, 4(2), 211–216. doi:10.1037/0882-7974.4.2.211

Cobb, S. (1976). Social support as a moderator of life stress. *Psychosomatic medicine*, 38(5), 300-314.

Colin, V. (1987). Infant's preferences between parents before and after moderate stress activates behavior. Paper presented at the meeting of the Society for Research in Child Development, Baltimore.

Conger, K. J., Little, W. M. (2010). Sibling relationships during the transition to adulthood. *Child Development Perspectives*, 4, 87–94.

Connell, R. W. (2020). *Masculinities*. Routledge.

Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (4th ed.). Boston, MA: Pearson.

Cummins, R. A. (1996). The domains of life satisfaction: An attempt to order chaos. *Social Indicators Research*, 38(3), 303-328. <https://doi.org/10.1007/BF00292050>

Cummins, R. A., McCabe, M. P., Romeo, Y., & Gullone, E. (1994). Validity studies the comprehensive quality of life scale (Comqol): Instrument development and psychometric evaluation on college staff and students. *Educational and Psychological Measurement*, 54(2), 372-382.

Çavdar, A. (2003). The self-with-sibling representation and the oedipal themes in sibling relationship. (Master Thesis). Boğaziçi University, İstanbul.

Çiçek, N. (2019). Ön ergenlik döneminde psikolojik dışlanma, bağlanma ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Ufuk Üniversitesi.

Damarlı, Ö. (2006). Ergenlerde toplumsal cinsiyet rolleri, bağlanma stilleri ve benlik kavramı arasındaki ilişkiler. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Deveci Şirin, H., & Şen Doğan, R. (2021). Psychometric properties of the turkish version of the experiences in close relationships–relationship structures questionnaire (ECR-RS). *Sage Open*, 11(1).

Dey, S., Ray, D. (2022). Exploring the association between recalled parental bonding in adulthood, sibling compatibility and adult attachment styles. *Indian Journal of Health and Well-being*, 13(4), 432-438.

Dunn, J., & Kendrick, C. (1982a). *Siblings: Love, Envy and Understanding*. London: McIntyre.

Dunn, J. (2002). Sibling relationships. *Blackwell handbook of childhood social development*, 223-237.

Diener, E. D., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of personality assessment*, 49(1), 71-75.

Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276–302. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.125.2.276>

Ekşi, H., Sevim, E., & Kurt, B. (2016). Psikolojik doğum sırası ile yetersizlik duygusunun yetişkin bağlanma stillerini yordama düzeyinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 15(3).

Erten, Y. (2023). Kohut'un İkizlik Kendiliknesnesi Üzerine Düşünceler. *Psikanaliz Defterleri: Çocuk ve Ergen Çalışmaları*, 10, 117-128.

Feinberg, M. E., Solmeyer, A. R., Hostetler, M. L., Sakuma, K.-L., Jones, D., & McHale, S. M. (2013). Siblings are special: initial test of a new approach for preventing youth behavior problems. *The Journal of Adolescent Health*, 53, 166–73. doi:10.1016/j.jado health.2012.10.004

Ferguson, D. M., Mcleod, G. F. H., Horwood, L. J., Swain, N. R., Chapple, S. & Poulton, R., 2015. Life satisfaction and mental health problems, *Psychological Medicine*, 45, 2427–2436, Cambridge University Press.

Ferketich, S. L., & Mercer, R. T. (1995b). Predictors of role competence for experienced and inexperienced fathers. *Nursing research*, 44(2), 89–95.

Fraley, R. C., Heffernan, M. E., Vicary, A. M., & Brumbaugh, C. C. (2011). The experiences in close relationships—Relationship Structures Questionnaire: A method for assessing attachment orientations across relationships. *Psychological Assessment*, 23(3), 615–625. <https://doi.org/10.1037/a0022898>

Freud, S. (2011). Psikanalize giriş 1: Yamlıklar ve düşler üzerine. (K. Şipal, Türkçe Çeviri). Say Yayınları, İstanbul. 261-278. (Orijinal eser 1917 yılında yayımlanmıştır).

Freud, S. (2014). Yas ve Melankoli. (A. Emirsoy, Türkçe Çeviri), Telos

Yayınevi, İstanbul. (Orijinal eser 1917 yılında yayımlanmıştır).

Fortuna, K. (2009). *Divergence in siblings' adult attachment security: Potential contributors and consequences*. Doctoral Thesis, University of Illinois at Urbana-Champaign.

Fortuna, K., Roisman, G. I., Haydon, K. C., Holland, A. S., Groh, A. M., Holland, A. S. (2011). Attachment States of Mind and the Quality of Young Adults' Sibling Relationships. *Developmental Psychology*, American Psychological Association, Vol. 47, No. 5. DOI: 10.1037/a0024393

Furman, W. & Buhrmester, D. (1985). Children's perceptions of the qualities of sibling relationships. *Child Development*, 448-461.

Gençtanırım Kurt, D., Çetinkaya Yıldız, E., (Ed.). (2019). *Kişilik Kuramları*. Pegem Akademi.

Gibbons, M. B. (1992). A child dies, a child survives: the impact of sibling loss. *Journal of Pediatric Health Care*, 6(2), 65-72.

Guarnieri, S., Smorti, M., & Tani, F. (2015). Attachment relationships and life satisfaction during emerging adulthood. *Social Indicators Research*, 121, 833-847.

Gürçam, Ç. (2017). Yetişkinlerde bağlanma stilleri ile öfke denetimi ve yaşam doyum arasındaki ilişki. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi.

Güven, P. (2015). Üniversite öğrencilerinde yaşamın amacı ve anlamı ile yaşam doyumunu ve yakın ilişkiler. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.

Hart, C. (2019). Welcoming siblings to self psychology: exploring vertical and lateral selfobjects, *Psychoanalysis, Self and Context*, 14(2), 178-194.

Hart, C. (2021) "I Am You and You Are Me": A Self Psychology Perspective on Sibling Relationships, *Psychoanalytic Social Work*, 28:1, 64-85, DOI: 10.1080/15228878.2020.1861470

Hazan, C. (1992). Transitions and transformations in attachment. The International Society for the Study of Personal Relationships, Konferans Bildirisi.

Hazan, C. & Shaver, P., R. (1994) Deeper Into Attachment Theory, *Psychological Inquiry: An International Journal for the Advancement of Psychological Theory*, 5:1, 68-79.

Hindle, D., & Sherwin-White, S. (Eds.). (2014). *Sibling matters: A psychoanalytic, developmental, and systemic approach*. Karnac Books.

Hollifield, C. R., & Conger, K. J. (2014). The Role of Siblings and Psychological Needs in Predicting Life Satisfaction During Emerging Adulthood. *Emerging Adulthood*, 3(3), 143–153. doi:10.1177/2167696814561544

House, J. S., Landis, K. R., & Umberson, D. (1988). Social relationships and health. *Science*, 241(4865), 540-545.

Jensen, A. C., Whiteman, S. D., & Fingerman, K. L. (2018). "Can't live with or without them:" Transitions and young adults' perceptions of sibling relationships. *Journal of family psychology : JFP : journal of the Division of Family Psychology of the American Psychological Association (Division 43)*, 32(3), 385–395. <https://doi.org/10.1037/fam0000361>

Kaba, İ., Erol, M., & Güç, K. (2018). Yetişkin yaşam doyumu ölçeğinin geliştirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 1-14.

Kerimoğlu Yıldız, G., & Balcı, S. (2016). Kayıp ve Yas Sürecinde Kardeşler. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 3(3), 208-215. <https://doi.org/10.17681/hsp.11417>

Kerns, K. A., Klepac, L., & Cole, A. (1996). Peer relationships and preadolescents' perceptions of security in the child-mother relationship. *Developmental Psychology*, 32(3), 457–466.

Kılıç, İ. (2024). Parçalanmış ve tam aileye sahip yetişkinlerin yaşam doyumu, ilişki doyumu ve yetişkin ayrılık anksiyetesinin karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi.

Klein, M. (2015). Çocuk psikanalizi (A. Demir, Türkçe Çeviri) Pinhan Yayıncılık, İstanbul. (Orijinal eser 1932 yılında yayımlanmıştır).

Klein, M. (2023). Sevgi, suçluluk ve onarım ve diğer yazıları 1921-1945. (A. Tekşen, Türkçe Çeviri). Alfa Yayınları, İstanbul. (Orijinal eser 1975'te yayımlanmıştır).

Krejčova', K., Chy'lova', H., Rymes'ova', P. (2023). Analysis of Siblings' Relationship and Parenting Style Using Structure Modelling Approach. *PLoS ONE*, 18(2). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0281266>

Kriss, A., Steele, M., & Steele, H. (2014). Sibling relationships: An attachment perspective. In D. Hindle & S. Sherwin-White (Eds.), *Sibling matters: A psychoanalytic, developmental, and systemic approach* (pp. 82–95). Karnac Books.

Kohut, H. (2012). Psikanaliz nasıl sağaltır? (F. B. Helvacıoğlu, Türkçe Çeviri). Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları, İstanbul. (Orijinal eser 1984'te yayımlanmıştır).

Kontbay, E. (2010). Yeme tutum ve davranışları ile anne-babaya bağlanma ve mükemmeliyetçilik arasındaki ilişkiler. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi. “

Koptur, A., & Günel Emül, T. (2017). Fetüs ve yenidoğanda bağlanmanın iki yüzü: Maternal ve paternal bağlanma. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi*

Dergisi, 33(3), 138-152.

Lamb, M. E. (Ed.). (2004). *The role of the father in child development*. (4. Eds), John Wiley & Sons.

Lin, C. C. (2020). Attachment and life satisfaction in young adults: The mediating effect of gratitude. *Current Psychology*, 39(5), 1513-1520.

Lucas, R. E., Diener, E., & Suh, E. (1996). Discriminant validity of well-being measures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 616-628.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.71.3.616>

McGhee, J. L. (1985). The Effects of Siblings on the Life Satisfaction of the Rural Elderly. *Journal of Marriage and Family*, 47(1), 85–91.
<https://doi.org/10.2307/352071>

Mikulincer, M., Shaver, P. R. (2007). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. The Guilford Press.

Mikulincer, M., Shaver, P. R. (2009). An attachment and behavioral systems perspective on social support. *Journal of social and personal relationships*, 26(1), 7-19.

Mikulincer, M., Shaver, P. R. (2012). An attachment perspective on psychopathology, *World Psychiatry*, 11(1): 11–15.

Milevsky, A. (2005). Compensatory patterns of sibling support in emerging adulthood: Variations in loneliness, self-esteem, depression and life satisfaction. *Journal of Social and Personal Relationships*, 22(6), 743-755. doi:10.1177/0265407505056447

Morsünbül Ü, Çok F. (2011). Bağlanma ve İlişkili Değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar r-Current Approaches in Psychiatry*, 3(3), 553-570.
doi:10.5455/cap.20110324

Neugarten, B. L., Havighurst, R. J., & Tobin, S. S. (1961). *The Measurement of Life Satisfaction*. *Journal of Gerontology*, 16(2), 134–143. doi:10.1093/geronj/16.2.134

Olgaç, A. (2018). The mediating role of time perspective on relationship between attachment dimension and satisfaction (Master Thesis). Bahçeşehir University.

Oliva, A., Arranz, E. (2005). Sibling relationships during adolescence. *European journal of developmental psychology*, 2(3), 253-270.

Öz Soysal, F., Yurdabakan, İ., Uz Baş, A., & Aysan, F. (2016). Yaşam boyu kardeş ilişkileri ölçeğinin genç yetişkinlerde geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Journal of Human Sciences*, 13(3).

Özdemir, Y., Koruklu, N. (2013). Parental Attachment, School Attachment and Life Satisfaction in Early Adolescence. *Ilkogretim Online*, 12(3).

- Parman, T. (2010). *Ergenliğin Yüzleri*. Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Parman, T. (2023). Kardeşlik ve Arkadaşlık: Ruhsallığın Gelişiminde Yatay İlişkiler. *Psikanaliz Defterleri: Çocuk ve Ergen Çalışmaları*, 10, 129-154.
- Pavot, W., & Diener, E. (1993). Review of the Satisfaction With Life Scale. *Psychological Assessment*, 5(2), 164–172. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.5.2.164>
- Ponti, L., Smorti, M. (2018). The roles of parental attachment and sibling relationships on life satisfaction in emerging adults. *Journal of Social and Personal Relationships*, 1-17.
- Riggio, H. R. (2000). Measuring attitudes toward adult sibling relationships: The lifespan sibling relationship scale. *Journal of Social and Personal Relationships*, 17, 707- 728.
- Rosen, H. (1985). Prohibitions against Mourning in Childhood Sibling Loss. *OMEGA - Journal of Death and Dying*, 15(4), 307 316. <https://doi.org/10.2190/DPFA-URA4-CH2K-UMQ5>
- Ross, H., Milgram, J. (1982). Important variables in adult sibling relationships: A qualitative study. in: M. E. Lamb & B. Sutton-Smith (Eds.), *Sibling Relationships: Their Nature and Significance Across the Lifespan* (225–249). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Sağlam D, İşler Dalgıç A. (2023). Yenidoğan Döneminde Paternal Bağlanmanın Önemi ve Baba Dostu Hemşirelik Uygulamalarının Sürece Etkisi: Geleneksel Derleme, *Akdeniz Hemşirelik Dergisi*; 2(1): 10-18.
- Schaffer, H. R., & Emerson, P. E. (1964a). The Development of Social Attachments in Infancy. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 29(3), 1–77. <https://doi.org/10.2307/1165727>
- Sezer Abacı, İ. S., (2019). Ergenlerin öznel iyi oluşlarının aile ve kardeş ilişkileri açısından incelenmesi. Yüksek Lisan Tezi, Çukurova Üniversitesi.
- Shahyad, S., Besharat, M. A., Asadi, M., Alipour, A. S., & Miri, M. (2011). The relation of attachment and perceived social support with life satisfaction: structural equation model. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 15, 952-956.
- Shepherd, D., Goedeke, S., Landon, J., Taylor, S., Williams, J. (2021). The Impact of Sibling Relationships on Later-Life Psychological and Subjective Well-Being. *Journal of Adult Development*, 28, 76–86. <https://doi.org/10.1007/s10804-020-09350-4>
- Sommantico, M., Donizzetti, A. R., Parrello, S., De Rosa, B. (2018). Predicting Young Adults' Romantic Relationship Quality: Sibling Ties and Adult Attachment Styles. *Journal of Family Issues*, 1-27.
- Soysal, A. Ş., Bodur, Ş., İşeri, E., Şenol, S. (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. *Klinik Psikiyatri*, 8, 88-99.

Sumbas, E., (2020). Ergenlerin, Genç Yetişkinlerin ve Orta Yetişkinlerin Kardeş İlişkilerinin İncelenmesi. (Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi.

Sümer N, Sakman E., (2018). Ergenlikte Bağlanma ve İçselleştirme/ Dışsallaştırma Sorunları. Bildik T, editör. Ergenlik Dönemi ve Ruhsal Bozukluklar. Ankara: Türkiye Klinikleri; 59-65.

Szymańska, P. (2021). The role of siblings in the process of forming life satisfaction among young adults—Moderating function of gender. *Current Psychology: A Journal for Diverse Perspectives on Diverse Psychological Issues*, 40(12), 6132–6144. <https://doi.org/10.1007/s12144-020-00776-3>

Şahin, H., Seven, S. (2020). Recent Advances in Education and Sport Researches, 11-22, Gece Kitaplığı.

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). Using Multivariate Statistics (6th ed.). Boston, MA: Pearson.

Tatlıoğlu, K. (2021). Üniversite öğrencilerinin psikolojik kırılganlıkları, psikolojik iyilik halleri ve sosyal güven ve memnuniyet düzeyleri arasındaki ilişkinin cinsiyet değişkenine göre incelenmesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (USBED)*, 11(22), 359-382.

Teti, D. M., Ablard, K. E. (1989). Security of Attachment and Infant-Sibling Relationships: A Laboratory Study. *Child Development*, 60(6), 1519–1528. <https://doi.org/10.2307/1130940>

Temiz, Z. T., Comert, I. T. (2018). The relationship between life satisfaction, attachment styles, and psychological resilience in university students. *Düşünen Adam: Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 31(3), 274–283. <https://doi.org/10.5350/DAJPN2018310305>

Tibbetts, G., Scharfe, E. (2015). Oh, Brother (or Sister)!: An Examination of Sibling Attachment, Conflict, and Cooperation in Emerging Adulthood. *Journal of Relationships Research*, 6, e8. doi:10.1017/jrr.2015.4

Tosun, S. (2017). Üniversite öğrencilerinin aile yapısı ile bağlanma stillerinin romantik ilişkilere etkisinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi.

Uğur, C. (2024). Yaşam doyumunun yordanmasında minnettarlık, duygusal zeka ve algılanan sosyal desteğin rolü, Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Düzce, Türkiye.

Vaglio, S. (2009). Chemical communication and mother-infant recognition. *Communicative & Integrative Biology*, 2(3), 279–281. <https://doi.org/10.4161/cib.2.3.8227>

Veenhoven, R. (1996). The study of life satisfaction. In W. E. Saris, R. Veenhoven, A. C. Scherpenzeel, & B. Bunting (Eds.), A comparative study of satisfaction with life in Europe (pp. 11-48). Budapest: Eötvös University Press.

Volling B. L. (2005). The transition to siblinghood: a developmental

ecological systems perspective and directions for future research. *Journal of family psychology : JFP : journal of the Division of Family Psychology of the American Psychological Association (Division 43)*, 19(4), 542–549.

<https://doi.org/10.1037/0893-3200.19.4.542>

White, L. K., Riedmann, A. (1992). Ties among adult siblings. *Social Forces*, 71(1), 85–102. <https://doi.org/10.2307/2579967>

Whiteman, S. D., McHale, S. M., & Soli, A. (2011). Theoretical perspectives on sibling relationships. *Journal of family theory & review*, 3(2), 124-139.

Wright, S. L., Perrone, K. M. (2010). An examination of the role of attachment and efficacy in life satisfaction. *The Counseling Psychologist*, 38(6), 796-823.

Woodrow, E. (2007). *The experience of the loss of a sibling: A phenomenological study* (Doctoral dissertation), University of Pretoria.

Yıldırım Dere, F. (2024). Çölyak hastalığı olan çocukların ve kardeşlerinin empati ve psikososyal değerlendirmesi ile glutensiz diyet uyumuna etkileri (Tıpta Uzmanlık Tezi). T.C. Sağlık Bilimleri Üniversitesi.

EKLER

EK 1. Onam Formu

Sizi Dr. Ahmet Sapancı danışmanlığında Psikolog Aslıhan Şenay tarafından yürütülen “18-40 Yaş Arası Genç Yetişkinlerde Bağlanma Stilleri ve Yaşam Doyumu Arasında Kardeş İlişkilerinin Aracılık Rolü” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı; kardeş ilişkileri, bağlanma stilleri ve yaşam doyum düzeylerinin arasındaki ilişkiyi çeşitli demografik bilgilerle incelemektir. Araştırmada sizden tahminen 10-15 kadar süre ayırmanız istenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle vermenizdir . Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya .....e-posta adresinden ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Araştırmacının

Katılımcı

Adı-Soyadı: Aslıhan Şenay

Onaylıyorum

İmzası:

İletişim Bilgileri:

EK 2. Demografik Bilgi Formu

- 1) Cinsiyetiniz
  - Erkek
  - Kadın
- 2) Yaşınız .....
- 3) Kaç kardeşiniz var?
  - 1
  - 2
  - 3
  - 4
  - 5 ve üzeri
- 4) Kaçınıcı çocuksunuz?
  - En büyük
  - Ortanca
  - En küçük
- 5) Vefat eden kardeşiniz var mı?
(Doğumunuzda önce veya sonra olabilir)
  - Evet
  - Hayır
- 6) Anne-babanızın birliktelik durumunu seçiniz?
  - Birlikte
  - Ayrı/Boşanmış
- 7) Anne/babanız ile birlikte mi büyüdünüz?
  - Evet
  - Hayır
- 8) Anne babanız dışında sizin bakımınızla ilgilenen biri veya birileri oldu mu? (Bakıcı, anneanne/babaanne, teyze/hala, dayı/amca...)
  - Evet
  - Hayır
- 9) Eğitim düzeyiniz nedir?
  - İlkokul
  - Ortaokul
  - Lise
  - Lisans
  - Yüksek Lisans
  - Doktora
- 10) Medeniz haliniz nedir?
  - Bekar ve romantik ilişkisi var
  - Bekar ve romantik ilişkisi yok
  - Evli
  - Boşanmış ve romantik ilişkisi var
  - Boşanmış ve romantik ilişkisi yok

EK 3. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri- İlişki Yapıları (YİYE-İY)

YİYE-İY ANNE FORMU									
Bu ölçek annenizi zihinsel olarak nasıl temsil ettiğinizi değerlendirmek için tasarlanmıştır. Sizden annenizle ilişkinizle ilgili sorulara yanıt vermeniz istenmektedir. Lütfen her ifadeyi okuyunuz ve hangi ölçüde katılıp katılmadığınızı bir rakamı işaretleyerek belirtiniz.									
1-----2-----3-----4-----5-----6-----7									
Kesinlikle katılmıyorum	kararsızım/ Fikrim yok	Kesinlikle katılıyorum	1	2	3	4	5	6	7
Aşağıdaki soruları lütfen ANNENİZ veya ANNE YERİNE KOYDUĞUNUZ KİŞİ ile ilgili olarak cevaplayınız.									
1. İhtiyacım olduğu zaman bu kişiye danışmanın bana faydası olur.									
2. Problemlerimi ve kaygılarımı genellikle bu kişiyle konuşurum.									
3. Başımdan geçenleri bu kişi ile konuşurum.									
4. Bu kişiye kolayca güvenirim.									
5. Kendimi açmak için bu kişiyi tercih etmem.									
6. Bu kişiye gerçek hislerimi göstermeyi tercih etmem.									
7. Bu kişinin beni gerçekten önemsemediğinden sık sık endişe duyarım.									
8. Bu kişinin beni terk edebileceğinden korkarım.									
9. Bu kişinin beni, benim onu önemsedığım kadar önemsemeyeceğinden endişe duyarım.									

YİYE-İY BABA FORMU

Bu ölçek babanızı zihinsel olarak nasıl temsil ettiğinizi değerlendirmek için tasarlanmıştır. Sizden babanızla ilişkinizle ilgili sorulara yanıt vermeniz istenmektedir. Lütfen her ifadeyi okuyunuz ve hangi ölçüde katılıp katılmadığınızı bir rakamı işaretleyerek belirtiniz.

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7	1	2	3	4	5	6	7
Kesinlikle katılmıyorum							
kararsızım/ Fikrim yok							
Kesinlikle katılıyorum							
Aşağıdaki soruları lütfen <i>BABANIZ</i> veya <i>BABA YERİNE KOYDUĞUNUZ KİŞİ</i> ile ilgili olarak cevaplayınız.							
1. İhtiyacım olduğu zaman bu kişiye danışmanın bana faydası olur.							
2. Problemlerimi ve kaygılarımı genellikle bu kişiyle konuşurum.							
3. Başımdan geçenleri bu kişi ile konuşurum.							
4. Bu kişiye kolayca güvenirim.							
5. Kendimi açmak için bu kişiyi tercih etmem.							
6. Bu kişiye gerçek hislerimi göstermeyi tercih etmem.							
7. Bu kişinin beni gerçekten önemsemediğinden sık sık endişe duyarım.							
8. Bu kişinin beni terk edebileceğinden korkarım.							
9. Bu kişinin beni, benim onu önemsemişim kadar önemsemeyeceğinden endişe duyarım.							

YİYE-İY GENEL/GLOBAL İLİŞKİ FORMU

Bu ölçek kardeşinizi zihinsel olarak nasıl temsil ettiğinizi değerlendirmek için tasarlanmıştır. Sizden kardeşinizle ilişkinizle ilgili sorulara yanıt vermeniz istenmektedir. Lütfen her ifadeyi okuyunuz ve hangi ölçüde katılıp katılmadığınızı bir rakamı işaretleyerek belirtiniz.

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7									
Kesinlikle katılmıyorum	kararsızım/ Fikrim yok	Kesinlikle katılıyorum	1	2	3	4	5	6	7
<i>Aşağıdaki soruları lütfen EN YAKIN HİSSETTİĞİNİZ KARDEŞİNİZ ile ilgili olarak cevaplayınız.</i>									
1. İhtiyacım olduğu zaman bu kişiye danışmanın bana faydası olur.									
2. Problemlerimi ve kaygılarımı genellikle bu kişiyle konuşurum.									
3. Başımdan geçenleri bu kişi ile konuşurum.									
4. Bu kişiye kolayca güvenirim.									
5. Kendimi açmak için bu kişiyi tercih etmem.									
6. Bu kişiye gerçek hislerimi göstermeyi tercih etmem.									
7. Bu kişinin beni gerçekten önemsemediğinden sık sık endişe duyarım.									
8. Bu kişinin beni terk edebileceğinden korkarım.									
9. Bu kişinin beni, benim onu önemsemediğim kadar önemsemeyeceğinden endişe duyarım.									

EK 4. Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği

Bu ölçekte kardeşinizle ilgili ifadeleri okuyacaksınız. Tüm soruları aklınıza gelen tek bir kardeşinizle olan ilişkinizi düşünerek cevaplayınız. Lütfen kardeşinizle ilişkinizi ifade eden her bir maddeye ne kadar katılıp katılmadığınızı cevaplayınız.

	Tamamen	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen
1- Kardeşim beni mutlu eder.					
2- Kardeşimin duyguları benim için önemlidir.					
3- Kardeşimle olan ilişkimden keyif alırım.					
4- Kardeşimle gurur duyuyorum.					
5- Kardeşimle birlikte çok eğleniriz.					
6- Kardeşim beni çoğunlukla çok kızdırır.					
7- Kardeşime hayranım.					
8- Kardeşimle zaman geçirmekten hoşlanırım.					
9- Kardeşimle halen çok zaman geçiriyorum.					

10- Kardeşimi çok sık telefonla ararım.					
11- Kardeşimle sırlarımızı paylaşıyoruz.					
12- Kardeşimle birlikte birçok şey yaparız.					
13- Kardeşimle problemlerim hakkında asla konuşmam.					
14- Kardeşimle birbirimizden birçok şeyi ödünç alırız.					
15- Kardeşimle birlikte dışarıya çıkarız.					
16- Kardeşim bana kişisel problemlerini anlatır.					
17- Kardeşim iyi bir arkadaş.					
18- Kardeşim yaşamımda çok önemli.					
19- Kardeşimle çok yakın değiliz.					
20- Kardeşim en iyi arkadaşlarımdan birisidir.					
21- Kardeşimle birçok ortak noktamız var.					
22- Kardeşim için çok önemli olduğuma inanıyorum.					
23- Kardeşimin en iyi arkadaşlarımdan biri olduğumu biliyorum.					
24- Kardeşim benimle gurur duyar.					

25- Çocukluğumuzda kardeşim beni rahatsız ederdi.					
26- Çocukluğumuzda kardeşimi çok sevdiğimi hatırlıyorum.					
27- Çocukluğumuzda kardeşim beni çok mutsuz ederdi.					
28- Çocukluğumuzda kardeşim çoğu zaman beni çok kızdırırdı.					
29- Çocukluğumuzda kardeşimle gurur duyardım.					
30- Çocukluğumuzda kardeşimle keyifli zaman geçirirdim.					
31-Çocukluğumuzda kardeşimle çok yakın olduğumuzu hatırlıyorum.					
32-Çocukluğumuzda kardeşimle çok eğlendiğimizi hatırlıyorum.					
33-Çocukluğumuzda genellikle kardeşimle aynı arkadaşlara sahiptik.					
34- Çocukluğumuzda kardeşimle sırlarımızı paylaşırdık.					
35- Çocukluğumuzda kardeşimle birbirimize yardım ederdik.					
36-Çocukluğumda kardeşim bana (ya da ben kardeşime) bakardı.					
37-Çocukluğumuzda kardeşimle birlikte sık sık oyun oynardık.					
38-Çocukluğumuzda kardeşimle birlikte çok fazla zaman geçirmezdik.					
39-Çocukluğumuzda kardeşimle okul sonrası birlikte zaman geçirirdik.					

40-Çocukluğumda kardeşime problemlerimle ilgili konuşurdum.					
41- Çocukluğumuzda kardeşim ile ben çok yakın dosttuk.					
42-Çocukluğumuzda kardeşim benimle oyun oynamaktan hoşlanmazdı.					
43- Çocukluğumuzda kardeşim ile ben çok yakındık.					
44-Çocukluğumuzda kardeşim ile ben birbirimiz için çok önemliydik.					
45- Kardeşim, çocukluğumda önemli ve olumlu bir etkisi vardı.					
46- Çocukluğumuzda kardeşim benimle ilgili her şeyi bilirdi.					
47-Çocukluğumuzda kardeşimle ben aynı şeylerden hoşlanırdık.					
48- Çocukluğumuzda kardeşimle bir çok ortak noktamız vardı.					

EK 5. Yetişkin Yaşam Doyumu Ölçeği

Sevgili katılımcılar,

Bu ölçek, yaşamınızla ilgili düşüncelerinizi öğrenmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçekte 21 madde bulunmaktadır. Lütfen her bir maddeyi dikkatlice okuyunuz. Okuduğunuz maddeye ne derecede katılıp katılmadığınıza karar veriniz. Seçeneklerinden size uygun gelen seçeneği çarpı işareti (X) ile belirtiniz. Bütün maddelere tepkide bulununuz. Ölçek üzerine adınızı ve adresinizi yazmayınız.

Duyarlılığınız için teşekkür ederim.

		Hiç Uygun Değil	Uygun Değil	Kısmen Uygun	Uygun	Tamamen Uygun
1.	Hayatımdan memnunum.					
2.	Hayat şartlarım mükemmel.					
3.	Hayatım, çoğu arkadaşımın hayatından daha iyidir.					
4.	Hayattan şimdiye kadar önemli şeyleri elde ettim.					
5.	İyi bir hayatım var.					

6.	Hayatımda “keşke”lerim çoktur.					
7.	Ailemle vakit geçirmeyi severim.					
8.	Yeterince arkadaşım var.					
9.	İhtiyacım olduğunda arkadaşlarım bana yardımcı olurlar.					
10.	Arkadaşlarım bana iyi davranır.					
11.	Arkadaşlarımdan memnunum.					
12.	Eğlenceli birisiyim.					
13.	Kendimi seviyorum.					
14.	İyi bir insanım.					
15.	Kendimi başarılı bulurum.					

16.	Mahallemden memnunum.					
17.	Komşularımdan memnunum.					
18.	Yaşadığım yerde yapılabilecek eğlenceli birçok aktivite var.					
19.	İşimden memnunum.					
20.	İşe gitmek için sabırsızlanırım.					
21.	Hayata tekrar başlama şansı verilse aynı işi yaparım.					

İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURUL KARARI

Toplantı Tarihi: 05.06.2024

Toplantı Sayısı: 179

Toplantıya Katılanlar:

Prof. Dr. Mazhar Semih Başkan	(Başkan)
Prof. Dr. Süleyman Nazif Eripek	(Üye)
Prof. Dr. Fatma Çiğdem Çelik	(Üye)
Prof. Dr. Ayşe Demet Kaya	(Üye)
Prof. Dr. Tuğrul Erbaydar	(Üye)
Prof. Dr. Arif Haldun Soygür	(Üye) (Katılmadı)
Dr. Öğr. Üyesi Deniz Sönmez	(Üye)
Dr. Öğr. Üyesi Aylin Seylam Küşümler	(Üye)
Dr. Öğr. Üyesi Özlem Yazıcı	(Üye)

Okan Üniversitesi Etik Kurulu 05.06.2024 tarihinde toplandı.

Yapılan görüşmeler sonucunda;

Karar 4-Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü – Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı’ndan **Ashhan ŞENAY**’ın Düzce Üniversitesi’nden **Dr. Öğr. Üyesi Ahmet SAPANCI** danışmanlığında “**18-40 Yaş Arası Genç Yetişkin Bireylerde Bağlanma Stilleri ve Yaşam Doymu Arasında Kardeş İlişkinin Aracı Rolü**” başlıklı çalışmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliğiyle karar verildi.

Prof. Dr. Mazhar Semih Başkan
(Başkan)

Prof. Dr. Süleyman Nazif Eripek
(Üye)

Prof. Dr. Fatma Çiğdem Çelik
(Üye)

Prof. Dr. Ayşe Demet Kaya
(Üye)

Prof. Dr. Tuğrul Erbaydar
(Üye)

Prof. Dr. Arif Haldun Soygür
(Üye) (Katılmadı)

Dr. Öğr. Üyesi Deniz Sönmez
(Üye)

Dr. Öğr. Üyesi Aylin Seylam Küşümler
(Üye)

Dr. Öğr. Üyesi Özlem Yazıcı
(Üye)